

T.C.
DİCLE ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
GÜZEL SANATLAR EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
RESİM-İŞ EĞİTİMİ BİLİM DALI

MÜLTECİ ÇOCUKLARA UYGULANAN SANAT EĞİTİMİ
ÇALIŞMALARINA YÖNELİK ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ
(DİYARBAKIR ÖRNEĞİ)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ÖZEN TEKİN

DİYARBAKIR-2023

T.C.
DİCLE ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
GÜZEL SANATLAR EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
RESİM-İŞ EĞİTİMİ BİLİM DALI

MÜLTECİ ÇOCUKLARA UYGULANAN SANAT EĞİTİMİ
ÇALIŞMALARINA YÖNELİK ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ
(DİYARBAKIR ÖRNEĞİ)

HAZIRLAYAN
Özen TEKİN

TEZ DANIŞMANI
Dr. Öğr. Üyesi Berivan EKİNCİ

DİYARBAKIR-2023

KABUL VE ONAY

D.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü'ne

**Bu çalışma jürimiz tarafından Eğitim Bilimleri Eğitimi Anabilim Dalında
YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir. (07.07.2023)**

Başkan : Prof. Dr. Ali Osman ALAKUŞ
Tez Danışmanı : Dr. Öğr. Üyesi Berivan EKİNCİ
Üye : Doç. Dr. Alper YETKİNER

Onay

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

Prof. Dr. Bahar BURTAN DOĞAN
Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Tezimin içerdığı yenilik ve sonuçları başka bir yerden almadığımı ve bu tezi DÜ Eğitim Bilimleri Enstitüsünden başka bir bilim kuruluşuna akademik gaye ve unvan almak amacıyla vermediğimi; tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada kullanılan her türlü kaynağa eksiksiz atıf yapıldığını, aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ediyorum.

Özen TEKİN
07.07.2023

ÖNSÖZ

Herkes insan haklarına saygılı olarak onurlu bir şekilde yaşama hakkına sahiptir. Küreselleşmenin etkisiyle ekonomik adaletsizliklerden kaynaklı oluşan siyasi krizler sonucu, silahlı çatışmalar ve savaşlar insanların yaşam alanlarını terk etmek zorunda bırakabiliyor veya sahip olduğu yaşam hakkının elinden alınmasıyla sonuçlanabiliyor.

Türkiye, jeopolitik konumu nedeniyle ister zorunlu isterse istekli bir şekilde göç etmiş kişilerin barınağı haline gelmiştir. Özellikle ülkelerinde yaşanan şiddet olaylarından, otoriter rejimin baskılarından dolayı zorunlu göçe maruz kalmış bireyler gittikleri ülkelerde de birçok sıkıntıyla karşılaşmaktadır. Sorunların üstesinden gelebilmek için mültecilerin onurlu bir şekilde yaşamalarına yardımcı olmak ve ev sahibi toplulukları yeni gelenlerle işbirliği içinde yaşamaya hazırlamak için eğitim önemli bir faktördür. Tüm bireylerin eğitim hakkının olduğu bilinmelidir. Genel eğitimin içinde sanat eğitimi göçe maruz kalmış grupların içinde özellikle çocukların travmatik yaşamışlıklarını unutturmak, sosyalleşmelerini desteklemek, kültürel uyumlarını sağlamak açısından önemli bir yere sahiptir. Bu amaçla sanat eğitimi programlarının yerinin önemsenmesi ve geliştirilmesi açısından başladığım tez araştırmam ile başından sonuna kadar önemli bir kazanım ve deneyim elde ettiğim bir sürecin içinde bulundum.

Lisansüstü eğitimimin her aşamasında beni cesaretlendiren, tecrübeleriyle, akademik bilgi ve birikimleriyle zihnimi geliştirmemde katkıda bulunan, bilimsel ve fedakâr kişiliği ile daima yol gösteren, beni her konuda destekleyen, kapıları öğrencilerine her zaman açık olan değerli hocam, tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Berivan EKİNCİ'ye samimiyetle teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım. Lisansüstü eğitimim boyunca bu aşamaya kadar gelmemde büyük katkıları olan saygı değer hocam Prof. Dr. Ali Osman ALAKUŞ'a ve tez sürecinde değerli görüşlerini ve bilgilerini aktaran kıymetli hocam Doç. Dr. Alper YETKİNER'e teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım. Yüksek lisans eğitimim boyunca üzerimde emeği olan saygı değer hocalarıma, akademik çalışmalarım süresince desteklerini esirgemeyen dönem arkadaşlarıma ve araştırmama katkı sunan kıymetli öğretmenlere teşekkürlerimi sunarım.

Büyük sabır, fedakârlık ve emekle bu süreçte beni yalnız bırakmayan ve sonsuza kadar minnet duyacağım çok değerli aileme, sevgilerimi ve minnetlerimi sunarım.

Özen TEKİN

İÇİNDEKİLER

	Sayfa no
ÖNSÖZ	İ
İÇİNDEKİLER.....	iii
TABLolar LİSTESİ	V
ŞEKİLLER LİSTESİ	Vi
ÖZET	vii
ABSTRACT	ix
KISALTMALAR LİSTESİ	xi
1. GİRİŞ.....	1
1.1. POBLEM DURUMU	1
1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI	3
1.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ.....	3
1.4. ARAŞTIRMANIN SINIRLIKLARI	4
1.5. VARSAYIMLAR.....	4
2. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	5
3. KURAMSAL ÇERÇEVE	13
3.1. GÖÇ NEDİR.....	13
3.1.1. Göç Kavramı	13
3.1.2. Göç Türleri	16
3.2. TÜRKİYE’DE GÖÇ.....	17
3.2.1. Türkiye’de Göç ve Etkileri.....	17
3.3. GÖÇ VE EĞİTİM.....	21
3.3.1. Mülteci Çocuklara Yönelik Yapılan Eğitim Çalışmaları	21
3.3.2. Bir İletişim Aracı Olarak Sanat.....	24
3.3.3. Mülteci Çocukların Eğitiminde Sanat ve Entegrasyon.....	27
4. YÖNTEM	37
4.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ	37
4.2. ÇALIŞMA GRUBU	37
4.3. VERİ TOPLANMA ARAÇLARI.....	38
4.4. VERİLERİN TOPLANMASI	39
4.5. ARAŞTIRMACININ ROLÜ	40
4.6. VERİLERİN ANALİZİ	41
5. BULGULAR	43
5.1.1. Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) ’nın Mülteci Çocukların Eğitimine Yönelik Çalışmalarına İlişkin Bulgular.....	43
5.1.2. Mülteci Çocukların Eğitimlerinin Nasıl Yapılacağına Yönelik Verilen Eğitimlere İlişkin Bulgular	46

5.1.3.	<i>Mülteci Çocukların Eğitimine Yönelik Çalışmaların Okullarda Uygulanabilirliğine İlişkin Bulgular</i>	48
5.1.4.	<i>Mülteci Çocuklara Yönelik Sanatsal Çalışmalarda Kurum ve Kuruluşlarla Yapılan İş Birliğine İlişkin Bulgular</i>	52
5.1.5.	<i>Mülteci Çocukların Eğitimine Yönelik Sanat Eğitimi Çalışmalarının Kişisel Gelişime Katkısına İlişkin Bulgular</i>	56
5.1.6.	<i>Mülteci Çocukların Sanat Eğitimine Yönelik Çalışmaların Geliştirilmesi Açısından Önerilere İlişkin Bulgular</i>	59
6.	TARTIŞMA	64
7.	SONUÇ VE ÖNERİLER	70
7.1.	SONUÇLAR.....	70
7.1.1.	<i>Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) 'nın Mülteci Çocukların Eğitimine Yönelik Çalışmalarına İlişkin Sonuçlar</i>	70
7.1.2.	<i>Mülteci Çocukların Eğitimlerinin Nasıl Yapılacağına Yönelik Verilen Eğitimlere İlişkin Sonuçlar</i>	70
7.1.3.	<i>Mülteci Çocukların Eğitimine Yönelik Çalışmaların Okullarda Uygulanabilirliğine İlişkin Sonuçlar</i>	71
7.1.4.	<i>Mülteci Çocuklara Yönelik Sanatsal Çalışmalarda Kurum ve Kuruluşlarla Yapılan İş Birliğine İlişkin Sonuçlar</i>	71
7.1.5.	<i>Mülteci Çocukların Eğitimine Yönelik Sanat Eğitimi Çalışmalarının Kişisel Gelişime Katkılarına İlişkin Sonuçlar</i>	72
7.1.6.	<i>Mülteci Çocukların Sanat Eğitimine Yönelik Çalışmaların Geliştirilmesi Açısından Önerilerine İlişkin Sonuçlar</i>	73
7.2.	ÖNERİLER	73
7.2.1.	<i>Araştırmaya İlişkin Öneriler</i>	73
7.2.2.	<i>Araştırmacılar İçin Öneriler</i>	74
8.	KAYNAKLAR	75
9.	EKLER	85
	EK-1: ARAŞTIRMA ETİK ONAY İZNİ	85
	EK-2: ARAŞTIRMA İZNİ	87
	EK-3: GÖNÜLLÜ KATILIM FORMU	88
	EK-4: GÖRÜŞME FORMU	89
	ÖZGEÇMİŞ	91

TABLÖLAR LİSTESİ

<u>Tablo No</u>	<u>Tablo Adı</u>	<u>Sayfa No</u>
1.	Kademelere Göre Yabancı Uyruklu Öğrenci Dağılımı.....	23
2.	Çalışma Grubuna İlişkin Demografik Bilgiler.....	38
3.	MEB'in Mülteci Çocuklara Yönelik Uyguladığı Eğitim Programlarından Haberdar Olma Durumu.....	43
4.	MEB'in Mülteci Çocukların Eğitime Yönelik Çalışmaları.....	44
5.	Mülteci Çocuklara Yönelik Çalışmaların Nasıl Yapılacağına İlişkin MEB Tarafından Verilen Eğitimler.....	46
6.	Mülteci Çocukların Eğitime Yönelik Çalışmaların Okullarda Uygulanabilirliği.....	48
7.	Mülteci Çocuklarla Yapılacak Sanatsal Çalışmalar İçin Kurum ve Kuruluşlarla İş Birliği.....	53
8.	Mülteci Çocukların Sanat Eğitiminin Kişisel Gelişimine Etkisi.....	56
9.	Mülteci Çocukların Sanat Eğitime Yönelik Çalışmalarının Geliştirilmesi.....	59

ŞEKİLLER LİSTESİ

<u>Şekil No</u>	<u>Şekil Adı</u>	<u>Sayfa No</u>
1.	Türkiye’de 2005 -2023 Tarihleri Aralığında Yıllara Göre Düzensiz Göç Verileri	18
2.	Yıllara Göre Düzensiz Göçmenlerin Uyrak Dağılımı	19
3.	2011-2023 Tarihleri Arası Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeli Sayısı ...	20

ÖZET

Mülteci Çocuklara Uygulanan Sanat Eğitimi Çalışmalarına Yönelik Öğretmen Görüşleri (Diyarbakır Örneği) (Yüksek Lisans Tezi)

Birçok disiplin alanında araştırmalara konu olan göç ve mültecilik olgusu sanatın iletişim, iyileştirme, yetenek geliştirme, psikolojik ve bilişsel açıdan çok yönlü etkisi düşünüldüğünde, çok alanlı sanat eğitimi kapsamında da incelenmeye değer görülmektedir.

Bu araştırma mülteci çocuklara yönelik uygulanan sanat eğitimi programlarını öğretmenlerin görüşleri kapsamında incelemeyi amaçlamaktadır.

Türkiye’de kapsayıcı eğitim modeliyle eğitim ortamlarına dahil edilen mülteci çocuklara verilen, etkinliklere dayalı evrensel bir sanat eğitiminin; kültürlenme, entegrasyon, sosyalleşme, iyileşme ve iletişim süreçlerine olan katkısı göz önüne alındığında planlı bir sanat programının önemli olduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda uygulanan eğitim programlarında çok alanlı sanat eğitimi kapsamının genişletilmesi ve bu çerçevede programlar oluşturulabilmesi için önerilerde bulunmak ve bu açıdan literatüre bir katkı sağlamak araştırmanın önemini arz etmektedir. Bu amaç doğrultusunda araştırmada, mülteci öğrencilere verilen eğitim programlarının içerisinde sanat ve sanat eğitime dair programlarını incelemek amaçlanmaktadır. Nitel araştırma yöntemlerinden durum deseni kullanılarak gerçekleştirilen araştırmada, Görsel Sanatlar öğretmenlerinin mülteci çocukların sanat eğitime yönelik çalışmaları hakkındaki görüşleri alınmıştır. Araştırmanın verileri Diyarbakır ilinde mülteci çocukların bulunduğu okullarda görsel sanatlar dersini yürüten 17 görsel sanatlar öğretmeniyle nitel araştırma modeline dayalı yarı yapılandırılmış görüşme formu uygulanarak elde edilmiştir. Bu bağlamda araştırma, Diyarbakır ilinde yaşayan mülteci çocukların devam ettikleri okullarda görev yapan görsel sanatlar öğretmenleriyle yapılan görüşlerle sınırlandırılmıştır. Araştırmadan elde edilen nitel veriler içerik analiz yöntemiyle çözümlenmiştir.

Araştırmada mülteci öğrencilere tüm öğrencilerle aynı programın uygulandığı, katılımcılar mülteci öğrencilerin sanat eğitime yönelik kendi çabaları ile birtakım eğitimlere dâhil olduklarını belirtmişlerdir. Mülteci öğrencilerin dil ve uyum problemlerinin devam ettiği anlaşılmıştır. Uyum ve travmatik durumlarının iyileşmesi için sanat eğitiminin

önemli olduğu ortak görüşü ortaya çıkmıştır. Kapsamlı bir sanat eğitiminin kişisel gelişim açısından yerinin azımsanmayacak bir önemde olduğu belirgin olarak ortaya çıkmıştır. Ekonomik yetersizlikten dolayı çoğu mülteci öğrencinin okula devam konusunda sıkıntı yaşandığı sonucuna ulaşılmıştır. Özellikle ekonomik geliri düşük olan bir bölgeye yerleşen mültecilerin yoğun olduğu okulların atölye, malzeme, araç-gereç açısından eksik olması veya temin edememeleri genelde tüm özelde mülteci çocuklara sanatsal aktivitelerin yeterince ulaşamaması sorununu oluşturmaktadır. Katılımcılar son olarak mülteci olan ve olmayan tüm çocukların sanat eğitimine yönelik çalışmalarının geliştirilmesinde en önemli unsurun eğitimcilerin, okul idaresinin ve toplumun sanata değer vermesinin önemini vurgulamıştır. Ayrıca birçok disiplini kapsayan, ders saati ve içeriği artırılarak sanat eğitimi programlarının yeniden düzenlemesi gerektiğini ve okullara atölye, malzeme gibi sanatsal ortamların oluşturulması için kamu kurum ve kuruluşlarla işbirliğinin sağlanması gerektiğini önermektedir. Özellikle mültecilerin ulusal eğitim sistemlerine entegre etmeye yönelik küresel politikada değişime gidilmesi gerektiği önemle vurgulanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Mülteci çocuklar, Sanat eğitimi programları, Görsel sanatlar öğretmenleri

ABSTRACT

Teachers' Views on Art Education Practices for Refugee Children (Diyarbakir Example) (Master Thesis)

Considering the multidimensional effect of art in terms of communication, healing, talent development, psychological and cognitive aspects, the phenomenon of migration and refugee, which is the subject of research in many disciplines in sociology and psychology, is considered worthy of examination within the scope of multi-disciplinary art education.

This research aims to examine the art education programs implemented for refugee children within the scope of teachers' opinions.

A universal art education based on activities, given to refugee children who are included in educational environments with an inclusive education model in Turkey; Considering its contribution to acculturation, integration, socialization, healing and communication processes, a planned art program is considered to be important. In this context, it is important to make suggestions to expand the scope of multi-field art in the education programs applied in this context and to create programs within this framework and to contribute to the literature in this respect. In line with this purpose, this research aims to examine the arts and arts education programs among the education programs given to refugee students or to investigate what the scope of arts education is among the programs being implemented. The study pattern of the research consists of 17 visual arts teachers working in official public schools in Diyarbakır. Teachers working in schools where refugee students are concentrated participated in the research on a voluntary basis. In the study, which was carried out using the case design, which is one of the qualitative research methods, the opinions of the Visual Arts teachers about the studies on the art education of refugee children were taken. An interview form consisting of six semi-structured interview questions prepared with expert opinion was applied to the participants. In this context, the research was limited to the opinions made with the visual arts teachers working in schools where refugee children living in Diyarbakır attend. Qualitative data obtained from the research were literature by content analysis method.

In the research, it was concluded that there is no art education program applied specifically to the education programs applied to refugee students. Since refugee students are included in education in public schools, the education program applied to local students also includes refugee students. Most of the teachers who participated in the interview stated that they did not have knowledge about the education of refugee students, while those who did stated that they were involved in some trainings with their own efforts. In addition, it has been concluded that there are problems in school attendance due to economic needs. In this context, the problem of the lack of a mechanism that monitors the absenteeism of students in terms of the registered schooling rate has emerged. It has been understood that refugee students still have language and adaptation problems. There is a common view that art education is important for adaptation and recovery of traumatic situations. It has become evident that a comprehensive art education is of considerable importance in terms of personal development.

Keywords: Migration, Refugee, Education programs, Art education, Visual arts teachers

KISALTMALAR LİSTESİ

AATA	: Amerikan Sanat Terapisi Derneği
EÇE	: Türkiye’de Suriyeli ve İhtiyaç Sahibi Türk Çocuklara Yönelik Erken Çocukluk Eğitimi Projesi
GEM	: Geçici Eğitim Merkezlerinin
İOM	: Uluslararası Göç Örgütü
İYEP	: İlkokullarda Yetiştirme Programı
MEB	: Millî Eğitim Bakanlığı
MEK	: Mesleki Eğitime Kazandırma
OYS	: Temel Okur Yazarlık ve Sayısal Beceriler
PICTES	: Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunun Desteklenmesi Projesi
SGEP	: Suriye Gönüllü Eğitim Personelinin
Ş.E.Y.	: Eğitim İçin Şartlı Nakit Transferi Programı
TDK	: Türk Dil Kurumu
YUKK	: Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu
UNHCR	: Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu
UNICEF	: Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu
UNESCO	: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu

1. GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın problem durumu, amacı, önemi, sınırlılıkları ve varsayımları yer almaktadır.

1.1. POBLEM DURUMU

Göç olgusu halkların kültürel, sosyal, ekonomik ve politik durumlarını doğrudan etkileyen ana unsurlardan biri olarak görülmektedir. Göç olgusu; ekonomik ve toplumsal dönüşümün zaman içerisinde bireylerin yaşamlarını da çok boyutlu olarak değişime uğratmaktadır (Ak & Akarçay, 2018:192). Göç kavramı, sosyolojik yönüyle toplumların ve insan gruplarının demografik, coğrafik, ekonomik ve politik nedenlerden dolayı zaman ve mekânda yer değiştirmesi boyutunun ötesinde olgusal olarak kültürel süreçlerin tamamı şeklinde ortaya çıkmaktadır (Çakır, 2011:210).

Değişen dünya düzeniyle ülkelerde meydana gelen iç çatışmalar, ekonomik istikrarsızlık, ekolojik sorunlar ve gün geçtikçe artan savaşlar gibi çok boyutlu nedenlerle göç dalgalarının daha da artacağı tahmin edilmektedir. Göç; barınma, güvenlik, sağlık, eğitim, beslenme, psikolojik ve sosyal içerikli bazı ihtiyaçlardan doğan problemleri de beraberinde getirebilmektedir. Ünal ve Gedik (2022:53)'e göre göçün kişiler üzerindeki ruhsal etkileri olduğu kadar, toplumsal etkilerini de göz ardı etmemek gerekir. Ayrıca göçmenlerin yerleştikleri ülkelerde hem yerel halk bakış açısında hem de toplumsal ve kültürel açıdan uyum süreçlerine yönelik zorluklar yaşadıkları bilinmektedir. Göçten en çok etkilenenler kuşkusuz kadınlar ve çocuklardır. Göçle birlikte çocuk ve ergenler ruhsal olarak çeşitli problemler yaşayabilmektedir Göçe bağlı olarak çocuk ve ergenlerde uyum sıkıntıları görülebilmektedir (Kaştan, 2015). Bu kapsamda Kılıçkaya (1988:4) çocukların yerleştikleri yerlerin kültürel yapılarına ve yaşantılarına uyum sağlaması için toplumun sosyal rollerini algılaması ve temel olan da dilini anlayabilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Göçün, kültürel farklılıklardan dolayı sosyal olarak bireylerin uyum sıkıntılarının fazlalaşmasına neden olduğuna dikkat çekmektedir. Dönemin en büyük yer değiştirme hareketi olan göçün, birçok alanda toplumsal yaşantıyı derinlemesine sarsan ve çok yönlü değişimi tetikleyen bir etkiye sahip olduğu da bilinmektedir. Göçmenler istekli bir şekilde göç etseler bile gittikleri yerlerde kültürel farklılıktan kaynaklı bir takım uyum problemleri ile karşı karşıya

gelebilmektedirler. Özellikle çocukların bu gibi problemlerin üstesinden gelmeleri için öncelikle sığındıkları ülkenin dilini öğrenmeleri toplumsal ve kültürel yapısına uyum sağlamaları oldukça önemlidir. Bu çerçevede göçmen çocukların ivedilikle hedef ülkenin eğitim sistemine katılımı birçok sorunun ortaya çıkması açısından önleyici olacaktır. “Eğitimin toplumsal düzenin sürdürülmesi ve oluşmasındaki önemi göz önüne alındığında hem göçmenlerin toplumla uyum ve bütünleşmesinde hem de geniş toplumun göçmeni kabul etme sürecindeki fonksiyonu hayati bir önem taşımaktadır” (Oktik, & Değer, 2013). Günkör (2018:69-70) ise durumları artık kalıcılık kazanan mültecilerin barışçıl bir şekilde topluma entegrasyonları gerçekleşmesi eğitim ile mümkün olduğunu belirtmiştir. Bu bağlamda başta Suriyeli mülteciler olmak üzere sığınmacı çocuklar için erişilebilir, kapsamlı nitelikte bir eğitim planlanması gerektiğini ifade etmiştir.

Göçe maruz kalan çocuklar yerleştikleri yerlerde çeşitli sorunlarla baş etmek zorunda kalmaktadır. Yeni bir duruma uyum sağlamak, dil farklılıklarından doğan sorunlar çocukları etkilemektedir. Eğitimle mülteci çocukların bulundukları ülkelere uyumu ve ülke yaşamına entegrasyonu daha kolay olabilmektedir. Sakız (2016:65-81) göçle birlikte ortaya çıkan ihtiyaçlar arasından olan eğitimi, göçe maruz kalan çocuklar için öncelikli bir ihtiyaç olarak düşünülmesi gerektiğini belirtir. Çünkü eğitim ortamları sadece çocukların bilgiye ulaşabileceği somut mekânlar değil, iletişime girdikleri, aidiyet duygularını geliştirdikleri ve kedilerini güvende hissettikleri yerler olarak ifade edilir. Eğitim programlarından sanat eğitimi, Akkurt ve Boratav (2018:54-60)’a göre bireyin temel ihtiyaçlarından olan fizyolojik gereksinimleri kadar önemli bir ihtiyaç görülmektedir. Temel ihtiyaçların yanında, bu açıdan sanat eğitimi de iyi bir yaşam için gereklidir. Günümüzde kültürel değerlerini korumuş modern toplularda sanat eğitiminin önemi belirgindir. Bu nedenle ülkenin geleceği açısından da sanat eğitiminin önemi büyüktür. Sanat eğitimi insanların bireysel yaşantılarını bilinçli olarak amaçlı ve yöntemli bir şekilde olumlu olarak geliştirme sürecidir (Uçan, 2002:2-3). Bir ifade ve iletişim biçimi olarak görülen sanat, çocuklar için duygularını en iyi ifade ettiği önemli alanlar olarak düşünülebilir. Yapılan araştırmalar sonucunda sanat programlarının eğitim programları çerçevesinde kapsamlı, planlı ve bilinçli kullanımıyla mülteci çocukların duygusal ve bilişsel gelişimlerinde, psikolojik ve terapötik yönüyle uyum ve iletişim problemlerinin giderilmesinde etkili olabileceğini göstermiştir. Bu kapsamda araştırmacının, mülteci çocuklara verilen dil eğitiminin yanında kapsamı geliştirilmiş, etkinliklere dayalı bir sanat programının önemini belirtmek ve bu kapsamda incelemelerde bulunmak çalışmanın temel amacını oluşturmaktadır.

1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu araştırma Millî Eğitim Bakanlığı'nın mülteci öğrencilerin eğitim programlarını ve bu programlardaki sanat eğitime yönelik çalışmaların ne yönde olduğunu araştırmayı amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda Diyarbakır ilinde görev yapan Görsel Sanatlar öğretmenleriyle sanat eğitiminde mülteci çocukların sanat eğitime yönelik çalışmalar hakkında görüşleri alınmıştır. Sanat yoluyla ifade bireyin kendini dışavurması açısından etkili bir araçtır. Millî Eğitim Bakanlığı'nın yabancı uyruklu öğrenci olarak tanımladığı, mülteci veya sığınmacı öğrencilerin görsel sanatlar eğitime yönelik program çalışmalarının öğretmen görüşlerine göre belirlenmesini inceleyen bu araştırmanın alt amaçları aşağıda yer almaktadır:

- Millî Eğitim Bakanlığı (MEB)'nin mülteci çocukların eğitime yönelik çalışmaları nelerdir?
- MEB'in Mülteci çocuklara yönelik uyguladığı programlarla ilgili öğretmenlere verdiği eğitimler nelerdir?
- Mülteci çocukların eğitime yönelik çalışmaların okullarda uygulanabilirliği hakkında öğretmen görüşleri nelerdir?
- Mülteci çocukların sanat eğitime yönelik kurum ve kuruluşlarla yapılan iş birlikleri nelerdir?
- Mülteci çocukların eğitime yönelik yapılan sanat eğitimi çalışmalarının kişisel gelişim açısından katkısı nelerdir?
- Eğitimcilerin, mülteci çocukların sanat eğitime yönelik çalışmaların geliştirilmesi açısından önerileri nelerdir? Sorularına yanıt aranmıştır.

1.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Türkiye 21. yy.'ın birinci çeyreği itibari ile jeopolitik konumundan dolayı sürekli göç alan bir ülke konumuna gelmiştir. Türkiye son yıllarda göçmenler için bir geçiş ülkesinden hedef ülkeye dönüşmüştür. Artan mülteci akınının Türkiye'ye etkileri ekonomi, sağlık, eğitim, güvenlik ve dış politika ile ilişkili olarak kategorize edilebilir ve incelenebilir. Başlangıçta geçici olarak düşünülen mültecilerin varlığı kalıcı ve uzun süreli bir hal almıştır. Bu kalıcı durumun Türk devleti ve toplumu üzerinde birçok somut ve psikolojik etkisi olmuştur (Donelli, 2018:2). Bu durumda mültecilerin sosyal uyum için kaliteli bir eğitime erişimin sağlanması uzun süreli bir gelecek için aidiyet duygularını gelişmesinde açıkça bağlantısı olduğu düşünülmektedir (Dryden, Adelman, Bellino & Chopra, 2019:16-20).

Geçici olarak ülkeye gelen göçmenlerin kalıcı ikametgâhı haline dönüşen Türkiye'nin güncel olarak eğitim programlarını bu duruma uyarlaması önemlidir. Bu bağlamda Millî Eğitim Bakanlığının eğitim programları kapsamını mülteci öğrencilerin eğitimini de gözeterek planlaması gerekliliği önem arz etmektedir. Mülteciler için özellikle iyi programlanmış bir eğitim politikasıyla kültürel, sosyal ve toplumsal uyumun kolaylıkla sağlanacağı düşünülmelidir. Bu çerçevede önemli bir husus da eğitim programları kapsamının; kültürel, sosyal ve psikolojik açıdan ruhsal dışavurumu destekleyecek şekilde okul içi ve okul dışı etkinliklerle geliştirilmiş reel bir sanat programı ile genişletilip, geliştirilmesidir. Bu araştırmada mülteci öğrencilere yönelik uygulanan sanat eğitimi programlarının geliştirilmesi için öğretmen görüşleriyle oluşturulacak bir ihtiyaç analizi önem arz etmektedir. Araştırmada özellikle sanat eğitiminin planlı ve bilinçli kullanımıyla mülteci çocukların duygusal ve bilişsel gelişimleri ile psikolojik açıdan terapötik yönüyle uyum ve iletişim problemlerinin giderilmesinde etkili olabileceği düşüncesiyle okullarda mülteci çocuklara verilen dil eğitiminin yanında özel olarak etkinliklere dayalı bir sanat programının geliştirilmesinin önemli olduğu düşünülmektedir.

1.4. ARAŞTIRMANIN SINIRLIKLARI

Bu araştırma,

- 2022-2023 Eğitim öğretim yılında Diyarbakır ilinde mülteci çocukların bulunduğu okullarla ve bu okulda görev yapan Görsel Sanatlar öğretmenleri ile sınırlıdır.
- Mülteci çocukların Görsel Sanatlar dersine yönelik Millî Eğitim Bakanlığı'nın yaptığı çalışmalarla ilgili görüşmelerden elde edilen verilerle sınırlıdır.

1.5. VARSAYIMLAR

Bu araştırmada mülteci çocuklara yönelik uygulanan sanat eğitimi programları kapsamında öğretmenlere uygulanan yarı yapılandırılmış görüşme formunda yer alan sorulardan elde edilen bilgi ve belgelerin doğru olduğu varsayılmıştır.

Araştırma için seçilen çalışma grubunda yer alan öğretmenler görüşme sorularına verdikleri cevaplarında samimi ve gerçekçi oldukları varsayılmıştır.

2. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Araştırmanın bu bölümünde mülteci öğrencilerin eğitimlerine yönelik literatür araştırmasında ulaşılan çalışmaların içerik ve sonuçlarına yer verilmiştir.

Kiramba, Kumi-Yeboah ve Sallar (2023)'ın "Afrikalı Göçmen Gençlerin Amerika Birleşik Devletleri Okullarında Çok Dilli ve Çok Kültürlü Deneyimleri" başlıklı çalışmalarında ABD okullarında 30 siyah Afrikalı göçmen gencin kültürler arası eğitim deneyimlerini nitel araştırma yöntemiyle incelemişlerdir. Araştırma verilerinin analiziyle çok sayıda öğrencinin okul ikliminde dilsel ve kültürel farklılıklar, ön yargı ve aykırılışma, öğretmenlerden akademik beklentilerin az olması ve yeni okul ortamına uyum sağlamak için mücadele ettikleri bulgulanmıştır. Ayrıca ırk, dil, iletişim ve kültürel farklılıklarından dolayı öğretmenleri ve akranları tarafından ön yargılı tutumlarından kaynaklı sosyal uyum sorunları yaşadıkları belirtilmiştir. Özellikle bu durumların sosyal ve psikolojik açıdan öğrencilerin okula uyum süreçlerini ve akademik başarılarını etkilediği ifade edilmiştir. Araştırmada sonuç olarak küresel bazda öğretmen eğitimcilerinin etkinleştirilmesi, öğretmenlerin yetkinleştirilmesi ve sınıflarda çok kültürlülüğün ve kültürel farklılıkların kabulünde etkin rol almaları için desteklenmeleri gerektiği önerilerinde bulunulmuştur.

Kolah (2023)'ın "Mültecilerin Dil Problemleri ve Dışavurumlarında Sanat Terapisi: Bir Literatür Taraması" başlıklı çalışmasında son yıllarda artan göçmen sorunu ve zorla yerinden edilme durumunun göçmenlerde yarattığı travmanın etkilerini azaltmada ifade edici sanat terapinin etkilerini literatür taraması yaparak araştırmıştır. Göçün yaşantılarının öncesi ve sonrasında yaşadıkları deneyimlerin göçmenlerde depresyona ve travmaya sebep olduğunu aktarmaktadır. Araştırmada sanat terapisinin mültecilerin özellikle dilsel sorunlarını çözmede ve kendilerini ifade edebilmelerinde etkili olduğu belirtilmektedir. Araştırmanın sonucunda sanat terapisinin yaratıcılığı artırmada, uyum sağlamada ve değişimi gerçekleştirmede mültecilere güç kattığı belirtilmiştir. Ayrıca literatürde benzer araştırmaların azlığına vurgu yapılarak mültecilerin dil ve ifade sorunlarının giderilmesini ele almak için sanat terapisinin farklı sanat alanlarında nasıl kullanılabileceği konusuyla ilgili daha çok araştırma yapılması gerektiği önerilmiştir.

Sattin, Alcazar, Hong ve Romo (2023)'ın Öğretmenleri göçmen kökenli çocukları eğitime hazırlamak konulu çalışmalarında göçmen öğrencilerin eğitimi için öğretmenleri bilgilendirmek ve bu doğrultuda verilecek eğitime yönelik incelemeler yapılmıştır. Araştırmada öğrencilerin sosyal duyuşsal ve akademik gelişimleri ve okullarına aidiyet duygularını artırılmasına yönelik göçmen öğrencilerin deneyimleri aktarılmıştır. Mülteci öğrencilerin huzurlu bir okul ortamı ve akademik başarılarının sağlanmasında eğitimcilerin önemli bir role sahip olduklarını ve bu anlamda göçmen öğrencilerin yaşamları hakkında bilgi sahibi olmalarının etkili olabileceği vurgulanmaktadır. Araştırmada sonuç olarak mülteci öğrencilerin eğitimlerinde ailelerinin etkisi de düşünülerek öğrenci ve aileleri için eğitimlerin düzenlenmesi ve öğretmenlerin ailelerle daha sıkı bir iletişim kurmaları gerektiği belirtilmiştir. Araştırmada göçmen öğrencilerin sosyal olarak uyumları, dil becerileri ve iletişim problemlerinin giderilmesi için farklı yöntemlerin geliştirilmesi gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca öğrencilerin ve ailelerinin dil sorunlarını gidermek için okul ve bölge yönetimlerinin desteğinin olmasının önemi vurgulanmıştır.

Çolak ve İşeri (2022)'in “Okul Yöneticilerine Göre Sığınmacı Öğrencilerin Eğitim Sorunları” araştırma makalesinde devlet okullarında öğrenim görmekte olan göçmen öğrencilerin sorunları ve sorunlarını çözmek için neler yapıldığına yönelik okul yöneticileriyle görüşme yapılmıştır. Ayrıca araştırmada, okul yöneticilerinin MEB'in sığınmacı öğrencilere yönelik faaliyetleri hakkındaki görüş ve önerileri alınmıştır. Araştırma bulgularında göçmen öğrencilerin karşılaştıkları sorunlarda dil problemleri, uyum sorunu, kültür farklılığı, iktisadi problemler, toplumsal iletişim sorunları, okula devam-devamsızlık ve okul-aile iş birliği bağlamında ortaya çıkan genel sorunlar olduğu belirtilmiştir. Araştırmanın, öneriler kısmında ise öğretmenler için mesleki gelişimlerini destekleyecek öğretme stratejileri, sığınmacı öğrencilerin dili geliştirmeleri için öğretmenlerin sınıf içi etkinliklerini artırmaları ve okul idarelerinin kültürel faaliyetleri artırarak sığınmacı öğrencilerin uyum sorunlarını çözmek açısından destekleyici etkinlikler yapılması gerektiği yer almıştır. Sığınmacı öğrenciler açısından yapılan eğitim plan ve çalışmalarının öğretmen ve yönetici görüşleri dikkate alınarak yapılması gerekliliği önerilerinde bulunulmuştur. Ayrıca göç ve iltica politikalarının değerlendirilip duruma göre farklı uygulamalar geliştirilmesi gerektiği önerileri ortaya çıkmıştır.

Dündar ve Çokokumuş (2022), öğretmen görüşlerine göre görsel sanatlar dersi öğretim programının yabancı uyruklu öğrenciler açısından yararlarının incelendiği

araştırmada öğrencilerin dil sorunundan ötürü yaşadıkları olumsuzlukları derste yaptıkları çalışmalarla aştıklarını böylece, duyumlarını, hislerini ve düşüncelerini daha kolay ifade edebildiklerini belirtmiştir. Programının yabancı uyruklu öğrencilerin, dizayn edebilme, irdeleyebilme, düzenli ve sorumluluk sahibi olma, kararlı olma, el-göz koordinasyonu, bilişsel, duyuşsal ve psikomotor beceriler, iletişim, estetik, sanatsal beceriler, dil becerileri, işbirliği, özgüven, düşünme, fiziksel beceriler, kabiliyetlerinin farkına varma, arkadaşlık, odaklanma, kesme, katlama, yapıştırma gibi alanlarda öğrencilerin bireysel farklılıkları olmasına rağmen hemen hemen bütün temel becerilerinin geliştiği belirtilmiştir. Ayrıca görsel sanatlar dersi öğretim programının yabancı uyruklu öğrencilerin sosyalleşmesine katkı sağladığı ifade edilmiştir. Araştırmada, yabancı uyruklu öğrencilerin eğitim-öğretim ortamlarını hazırlarken onların dil problemlerini çözmek ve iletişimlerini artırmak için akran eğitimi saatleri oluşturulması görsel sanatlar öğretmenleri için önerilmiştir. Yabancı uyruklu öğrencilerin kültürel değerlerini, gelenek ve göreneklerini resimsel anlatımla tasarlamalarını orijinal, yaratıcı aktiviteler oluşturmak ve bu çerçevede atölye ortamları oluşturulması gerekliliği Milli Eğitim Bakanlığına önerilmiştir.

Aydeniz ve Sarıkaya (2021), yabancı uyruklu öğrencilere yönelik, eğitim çalışmalarında görev alan öğretmenlerin iletişimde sorun yaşadıkları, bu sorunun temel kaynağının ortak bir dil kullanamadıkları, öğretmenlerin genelinin yabancı uyruklu öğrencilere eğitim vermeden önce herhangi bir eğitim almadıkları tespit edilmiştir. Ayrıca yabancı uyruklu öğrenciler için eğitim eşitliğinin sağlanması gerektiği öğretmenlerin çoğu tarafından belirtildiği sonuçlarına ulaşılmıştır.

Özden (2021), Türkiye’de eğitim görmekte olan geçici koruma altındaki mülteci öğrencilerin, okula uyum süreçlerinde yaşadıkları problemlere yönelik geliştirilen eğitsel etkinliklerin, mülteci öğrencilerin okula uyum süreçlerini nasıl etkilediğini incelediği çalışmasında en önemli sonuçlarından biri halen çözülmemiş olan dil problemi olarak tespit etmiştir. Bu durumun okul ve sosyal yaşamlarında uyum sorunlarına neden olduğunu belirtmiştir. Kültürel farklılıkların ve toplumsal kabul sorununun uyum sürecini etkilediğini ifade etmiştir. Mülteci çocukların akademik başarılarındaki düşüklüğün sebebi olarak Türkçe dil yeterliliğine sahip olmayışlarından kaynaklı olduğunu tespit etmiştir. Katılımcıların görüşleriyle eğitsel etkinliklerin geliştirilmesinde sanat etkinliklerine daha fazla yer verilmesi gerektiği belirtilerek sanatın evrenselliğinin birçok problemin aşılmasında etkili olabileceği, mülteci öğrencilerin dil sınırlılıklarının göz önünde

bulundurulduğunda sanatsal etkinliklerle okula daha kolay uyum sağlayabilecekleri sonucuna varılmıştır.

Çimşir ve Baysal (2020)'ın, “Yabancı uyruklu ilkokul öğrencilerinin öğretmenleri ve ders başarıları ile ilgili yaşadıkları sorunların ve çözüm yollarının kendi bakış açılarından incelenmesi” başlıklı çalışmasında yabancı uyruklu öğrencilerin öğretmenleri ile en çok “*ayrım yapma*” daha az “*bağırma/kızma*” “*ilgisizlik*”, “*sevgisizlik*” en az “*iletişim kuramama*” ve “*öğretmen değişikliği*” gibi problemler yaşadıkları belirlenmiştir. Ayrıca öğrencilerin çoğunun öğretmenler ile yaşanan sorunu öğretmen isteklerini uygulayarak az bir kısmının ise öğretmenle iletişime geçerek ya da hiçbir şey yapmayarak daha az bir öğrenci grubunun ise öğretmene iltifat ederek çözmeye çalıştığını belirtmiştir. Öğrencilerin öğretmenlerden beklentisi ise genel olarak bağırma ve dışlanmama isteğidir. Öğrencilerin daha az bir kısmı ise öğretmenlerinin, kendilerine karşı davranışlarının iyi olması gibi beklentileri olduğu sonucuna ulaşmıştır. Çalışmada, akademik olarak en çok dil becerisi gerektiren Türkçe dersinde ve Matematik dersinde zorlandıkları tespit edilmiştir. Sonuç olarak araştırmacılar yabancı uyruklu öğrencilerin uyumlarını kolaylaştırmak için eğitim programları hazırlanırken uluslararası program geliştirilmesi gerektiği önerilerinde bulunmuştur.

Hasgöl (2020), “Sosyal Hizmet Eğitiminde Sanat, Sanat Terapisi ve Sanat Eğitiminin Önemi” başlıklı çalışmasında sosyal hizmet eğitiminde program hazırlanmasında sanata, sanat terapisine ve sanat eğitime yer verilmesinin önemine değinilmiştir. Araştırmacı, sosyal hizmet uygulamalarında sanattan, sanat terapisinden ve sanat eğitiminden yararlanmanın sosyal hizmet uzmanlarının çözüm becerilerini, özgüvenini, özsaygısını, empati becerisini artıracığı sonucuna varılmıştır. Hasgöl; araştırma sonucunda sanat, sanat terapisine ve sanat eğitimi gibi derslerin sosyal hizmet ve tüm yardım mesleklerinin lisans ve lisansüstü eğitim programlarında yer alması gerektiği bu alandaki derslerin sadece sınıf ortamlarında değil sanat etkinliklerinin uygulanabileceği her alanda verilmesi gerektiği önerilerinde bulunmuştur.

İlkyaz (2020), “Göçmenlere Yönelik Uygulanan Eğitim Politikalarının ve Sorunlarının Karşılaştırılmalı Olarak İncelenmesi” başlıklı tezinde göçün eğitim kurumlarındaki etkisini Türkiye açısından farklı ülkelerle karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. ABD’de okullarda ayrı bir birim olarak bir koçluk veya mentorluk programı

uygulandığının ancak, Türkiye’de buna benzer bir uyum programının uygulanmadığı görülmüştür. Yine Amerika’da mülteci öğrencilerin akademik ve sosyal açıdan uyumlarını sağlamak ve ailelerinde toplumsal uyumu sağlamak için gerek yerel gerekse de ulusal boyuta programlar oluşturulduğu belirtilmektedir. İlk yaz; Kanada’da hem okullarda hem de sosyal yaşamın içinde uygulanan uyum programlarının diğer ülkelere örnek olabilecek nitelikte olduğunu ifade etmektedir. Aynı zamanda uyum programlarında “akran koçluğu” da uygulandığı, Türkiye’de buna benzer bir uygulamanın olmadığını tespit etmiştir. Almanya’da da hem eğitim hem de toplumsal uyum bağlamında Türkiye’dekine benzer çeşitli programlar uygulandığı araştırmada belirtilmiştir. Ayrıca bu ülkelerde mültecilerin eğitim ve uyumuna yönelik öğretmenlere de çeşitli eğitimlerin verildiğini belirtmiştir. Araştırmanın sonucunda mülteci sorunu olan ülkelere akademik başarı ve toplumsal uyum açısından bu ülkelerin öncelikli hedefi dil eğitimini başarılı bir şekilde vermek olduğu saptanmıştır. Mültecilerin akademik başarıları bağlamında Türkiye’nin de öncelikli hedefinin diğer ülkeler gibi dil becerisini geliştirmek olduğu belirtilmiştir. Araştırmada, Türkiye için özellikle Kanada’ya benzer bir mülteci eğitim ve uyum programları ve projeleri üretme konusunda önerilerde bulunulmuştur.

Türkmen (2020)’in, “Uluslararası Göç, Entegrasyon ve Eğitim: ABD’deki Meksikalı Göçmenlerin Eğitime Erişimi Üzerine İncelemeler” adlı çalışmasında Meksikalı göçmenlerin Amerika’ya entegrasyonunu ile ilgili eğitim çalışmaları incelenerek. Türkiye açısından Suriye iç savaşıyla birlikte ulusal ölçekte göç alan bir ülke konumuna geçtiğinden göçmenlerin eğitimde entegrasyonu için Meksikalı göçmenlerin Amerika’da ki eğitim politikalarına ilişkin incelemelerin Türkiye açısından bir örnek teşkil edeceği düşüncesi ifade edilmektedir. Araştırmada Meksikalı göçmenlerin toplumsal uyumun ve entegrasyonlarını etkileyen en önemli sorunun eğitimlerini yarım bırakmaları, yükseköğrenime katılımlarının düşük olması ve eğitim kazanımlarında akranlarının gerisinde kaldıkları sonucuna varılmıştır.

Aslan (2019)’ın, “İlkokul Ve Ortaokula Devam Eden Göçmen Çocukların Eğitim Sorunlarına Yönelik Okul Yöneticilerinin Görüşleri” başlıklı çalışmasında yabancı uyruklu öğrencilerin genel olarak dil-iletişim problemleri, kültür farklılığına bağlı uyumsuzluk, psikolojik durumları, maddi imkânsızlıkları, kalabalık nüfus, çocuk işçiliği, ailenin ilgisiz ve eğitimsiz olması, beslenme, barınma, sağlık ihtiyaçlarından kaynaklı sorunları, öğrencilerin okula eğitimden ziyade yardım alabilmek için gönderilmesi, uyumda güçlük,

sosyal, ekonomik ve kültürel nedenlerden dolayı aidiyet duygusunun gelişmemesi, savaş travmasından çıkamamış olmaları tespit edilen bulgulara temel sorunlar olarak belirtmiştir. Araştırmacı sonuç olarak göçmen öğrencilerin çeşitli uyum programına dahil edilmeleri, travma nedeniyle psikolojisi bozulan aile ve çocuklara rehabilitasyon desteği sağlanması gerektiğini önermiştir.

İlhan (2019)'ın, “Yoğun Göç Alan Yerlerdeki Okullarda Görev Yapan Öğretmenlerin Göçmen Çocuklarla Olan İletişimlerine Dair Tutumlarının İncelenmesi” başlıklı çalışmasında iç göç veya dış göç hangisi olursa olsun eğitim çağındaki çocukların bu göçten en çok etkilenen bireyler olduğu belirtilmektedir. Araştırmacı göç yaşamış çocukların eğitim yaşamlarında akademik başarılarının düştüğünü ve çevreye uyum sorunu yaşadıklarını aktarmıştır. Sonuç olarak araştırmacı, çocukların dil sorunlarını gidermede Türkçe derslerinin artırılması, uyum sorunlarını çözmek için sosyal aktivitelerinin düzenlenmesi, ailelerin ekonomik ve sosyal ihtiyaçlarını gidermede sivil toplum örgütlerinden destek alınması gerektiği gibi birçok önerilerinde bulunmuştur. Araştırmacı, özellikle çocuk işçiliğinin önüne geçilerek, barınma, giyim, ısınma ve sağlık gibi temel ihtiyaçların karşılanmasının gerektiğini vurgulamaktadır.

Özdemir (2019)'ın, plastik sanatlar ve psikoloji ilişkisi açısından resim sanatının psikoterapide kullanımı ile ilgi çalışmasında sanat terapisinde resim terapisinin rolü incelenmiştir. Bu bağlamda resimle terapinin kişilerin hayal gücünü artırdığı ve yaratıcı düşüncüyü geliştirdiği, kendini ifade etmede yardımcı olduğu, uyum problemlerini çözdüğü, dışa vurumu gerçekleştirdiğinden ruhsal iyi oluşu sağladığı bilgilerine ulaşmıştır. Ayrıca, motivasyonu artırdığı, sosyal açıdan iletişimi güçlendirdiği, kabul etme ve kara verme süreçlerine olumlu etkilerinin olduğu saptanmıştır. Resimle terapide gerek kullanılan çizgilerle ve gerekse renklerle ifade edilenlerin birçok ruhsal bozuklukla ilgili ipuçları verdiği vurgulanmıştır. Kişilerin sosyal, ekonomik ve kültürel değerlerini öğrenme ve değerlendirme konusunda da önemli bilgiler sunduğu belirtilmektedir.

Aktın (2018)'ın, “Sığınmacı Çocukların Mutluluk Temalı Resimlerinden Yansımalar” başlıklı çalışmasında, sığınmacı çocukların çizimlerinden yola çıkarak bazı analizler yapmıştır. Araştırmacı çalışmasında çocukların çizimlerindeki obje veya nesnelerin büyüklük ya da küçüklüklerinin ne anlama geldiği, kullandıkları renklerin ne anlam ifade ettiği analizlerinde bulunmuştur. Araştırmada sonuç olarak, Türkiye'ye çeşitli nedenlerle

göç eden çocukların avantajsız durumunu azaltabilecek çeşitli sosyal aktivitelerin yapılması gerektiğini ve çocukların okul içi ve okul dışı sosyal etkinliklere katılımlarını destekleyerek toplumsal uyumlarının sağlanabileceği sonucuna varılmıştır.

Altıntaş ve Balçık (2018)'in, “Göçmen Öğrencilerin Sanatla Entegrasyonunun Sağlanması” başlıklı araştırma makalesinde göçmen öğrencilerin yeteneklerini keşfederek okul ortamına uyum sağlamalarının önemini göstermeyi amaçlamıştır. Araştırmada mülteci öğrencilerin okula ve sosyal çevrelerine entegrasyonları, akranlarıyla ve öğretmenleriyle doğru bir şekilde iletişimde olmaları, okullaşma sürecinde bireysel maharet ve yeteneklerinin açığa çıkmasını sağlamada önemli olduğu ifade edilmektedir. Ayrıca, mülteci öğrencilerin okullarda yapılacak resim, müzik, tiyatro, drama, gibi sosyal aktivitelere dahil olmaları sanatın bireyler arası farklılıkları azaltan yönü ve evrensel etkisiyle sosyal entegrasyonu ve kabul sürecini pozitif anlamda etkileyeceği vurgulanmaktadır. Araştırmacı sonuç olarak, yapılacak sanatsal etkinliklerin mülteci olan veya olmayan öğrenciler arasındaki iletişimi ve okul iklimine aktif olarak dahil olmalarını katkı sağlayacağına yönelik görüşlerini belirtmiştir.

Büyükalın, Candan ve Çelik (2018)'in “Suriyeli Çocukların Suriye’ye Bakış Açılarına İlişkin Resimlerinin Analizi” başlıklı araştırmasında geçici eğitim merkezlerinde eğitim gören Suriyeli 10 öğrenciye resim uygulaması yaptırarak resimler üzerinden analizlerde bulunmuştur. Araştırmacı yaptığı çalışmanın verilerinden yola çıkarak sığınmacı çocukların, eğitim aldıkları kurumların denetlenmesi, bu çocukların sanat, spor ve çeşitli sosyal etkinliklere yönlendirilerek topluma kaynaşmalarını sağlamak ve savaşın zihinlerinde oluşturduğu zararı iyileştirmek gerektiği saptanmıştır. Araştırmacılar sonuç olarak, Suriyeli sığınmacı çocukların yaşadıkları travmalardan dolayı psikolojik destek almaları gerektiğini vurgulamışlardır.

Uğurlu (2015)'nin, “Suriyeli Göçmen Çocuklarda Sanat Terapisin Travma, Depresyon ve Anksiyete Semptomlarına Etkisi” başlıklı çalışmasında, Suriyeli göçmen çocuklarda görülen psikolojik belirtilerin yaygınlığını ve sıklığını araştırarak, sanat terapinin psikolojik belirtiler üzerindeki etkisini incelenmiştir. Türkiye’de yaşayan 63 Suriyeli göçmen çocukla çeşitli stres ölçekleriyle gerçekleştirilen araştırmada resim, müzik ve hareketi kapsayan sanat terapi programı uygulanmıştır. Araştırmacı çalışmanın sonucunda

sanat terapisinin Suriyeli göçmen çocuklarda travma, depresyon ve sürekli kaygı belirtilerini azaltmakta etkili olduğu yönünde görüşler paylaşmıştır.

3. KURAMSAL ÇERÇEVE

Araştırmanın bu bölümünde göç olgusu, mültecilik kavramı ve bu bağlamda ele alınan kavramlarla ilgili ve sanat ve sanat programları ile ilgili literatür araştırmalarına yer verilmiştir.

3.1. GÖÇ NEDİR

3.1.1. Göç Kavramı

Göç olgusu içinde bulunduğumuz çağın güncel olan konularından biridir. Literatürde çeşitli tanımları olan göç olgusunu Toros (2008:9), kişilerin hayatını idame ettikleri coğrafyadan, sosyal çevrelerinden yaşamakta olduğu topraklardan, sahip oldukları maddi koşullarından bir bütün olarak tüm sosyal hayatlarını bırakarak, kısacası yeni bir yaşam oluşturma çabası olarak ifade edilebilmektedir. Türk dil kurumu (TDK, 2011) ise göç kavramını; bir yeri terk ederek başka bir yere yerleşmek olarak tanımlarken bu yer değişikliğini sosyal, siyasal, ekonomik ve toplumsal nedenlere bağlı olarak gerçekleştiğini belirtir (URL-1).

Uluslararası Göç Örgütü (IOM, 2009:35) göç kavramını, bir kişi veya bir insan grubunun uluslararası bir hududu geçerek veya yaşadıkları ülkede yer değiştirmek suretiyle zaman aralığı, yapısı ve sebebi ne olursa olsun gerçekleştirmiş oldukları nüfus hareketleri olarak tanımlar. Doğanay (1994:165) ise nüfusun sürekli yaşam alanlarını bireysel olarak veya aileleri ve kitlesel olarak terk ederek veya devamlı yaşamak için başka bir yere gitmesi hareketini göç olarak tanımlar. İnsanlık tarihinin ayrılmaz bir parçası olarak gördüğü göç kavramını insanlık tarihi kadar eski bir olgu olarak tanımlar. Süreç içerisinde elde edilen yeni bulgularla insanlığın başlangıcında dahi birtakım sıkıntılar nedeniyle ve güvenlik amacıyla göç etmeyi seçtikleri görülmektedir (Ay, 2019:4).

Yalçın (2004:1-13) göç kavramını, ekonomik siyasi, ekolojik veya kişisel sebeplere bağlı olarak, bulundukları çevreden yapısal olarak farklı başka bir çevreye kalıcı olarak veya geçici süreliğine yerleşim hedefi güden coğrafik, toplumsal ve kültürel bir yer değiştirme hareketi olduğunu belirtir. Ayrıca bu tür yer değişiklikleri yaşamsal olarak hayatlarını sürdürebilmek amacıyla organizmaların büyük bir çoğunluğu için önemli bir olgu olduğunu

aktarır. Yalçın, insanların, daha iyi bir yaşam arzusuyla yapılan göçleri istemli göç olarak ve savaşlar, sosyal, siyasal sorunlardan dolayı tamamıyla can güvenliğini sağlama adına yapılan göçleri ise zorunlu göç olarak tanımlamıştır. Genel olarak göç bir şahsın sürekli yaşadığı alanı bırakarak başka bir yere yerleşmek için coğrafya üzerindeki hareketliliği olarak tanımlana bilir (Demirhan & Aslan, 2015:23-62). Fichter ise (1991:155) tarih içinde göçleri gönüllü ve zorunlu göçler olarak betimlemiştir. Bu yer değişiklikleri nedenleri ve sonuçları ile birlikte terk ettikleri devleti veya bölgeyi hem de yerleşke olarak seçtikleri devleti ve bölgeyi etkilemekteyken bu etki komşu ülkeleri de kapsamaktadır. Bu etki alanları düşünülerek göç kavramı çeşitli şekilde kategorilendirilebilir. Bu çerçevede “iç-dış göç, gönüllü-zorunlu göç, dönemsel ya da geçici göç olarak göçleri kategorilendirmek mümkündür” (Adıgüzel, 2016:41).

Jeopolitik konumundan ötürü göç hareketlerinin yoğunluğu nedeniyle Türkiye çeşitli dönemlerde göç olgusunu daha iyi yönetmek adına kanunlar çıkarmış ve mevcut kanunları ek maddelerle iyileştirmeye çalıştığı görülmektedir. Bu çalışmaların sonucunda, Türkiye göç yönetim idaresinin kurulmasının temelini oluşturan 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) 2013 yılında kabul edilmiştir. Aynı kanunda göçle ilgili ulusal ve uluslararası sözleşmelerden kaynaklı kavramları; mülteci, şartlı mülteci, ikincil koruma, yabancı ve vatansız geçici koruma olarak sınıflandırılarak tanımlanmıştır. YUKK (2013)’ya göre göç kavramlarını şu şekilde tanımlamıştır

Mülteci; Türkiye’nin de taraf olduğu 1951 Sözleşmesi veya Cenevre Sözleşmesine göre 1 Ocak 1951 tarihinden önce Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında verilen statüyü ifade eder (Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun [YUKK], 2016).

Şartlı Mülteci; Avrupa dışında meydana gelen olaylar nedeniyle, mülteci tanımındaki şartlara haiz olduğunu iddia ederek, üçüncü ülkelere iltica etmek üzere Türkiye’den uluslararası koruma talebinde bulunan kişidir (YUKK, 2016).

İkincil Koruma; hukuken mülteci veya şartlı mülteci olarak tanımlanmayan, ancak menşe ülkesine veya sürekli olarak oturduğu ülkesine geri gönderildiğinde; ölüm cezasına çarptırılacak veya ölüm cezası uygulanacak, insanlık onurunun hiçe sayıldığı ceza, işkenceye veya benzer uygulamaya maruz kalacak, uluslararası veya ülke genelindeki silahlı çatışma durumlarında ayırım gözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle kendisine yönelik ciddi tehditle karşılaşacak olması nedeniyle menşe ülkesinin veya ikamet ülkesinin korumasından yararlanamayan veya bu tehditlerden dolayı yararlanmak istemeyen yabancı ya da vatansız kişiye verilen statüyü ifade eder (YUKK, 2016).

Geçici Koruma; ikamet ettiği ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak ihtiyacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen, yabancılara sağlanan korumayı ifade etmektedir (YUKK, 2016)

2011 tarihinden itibaren ülkesindeki savaş nedeniyle Suriye’den ülkemize gelen göçmenler bu statüdedirler.

Göçle ilgili literatürlerde, göçle ilgili ulusal ve uluslararası sözleşmelerden kaynaklı tanımlara göre göç terimleri; göçmen, sığınmacı, mülteci, şartlı mülteci, ikincil koruma, yabancı ve vatansız geçici koruma olarak sınıflandırılmıştır.

Mültecilerin kendi ülkelerinde hayatı tehlikedeyken, göçmenler kendi ülkelerinin korumasına devam edebilmekteyken herhangi bir güvenlik problemi de yaşamayabilirler. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununa göre, Batılı ülkeler dışından Türkiye’ye iltica eden kişiler mülteci olarak kabul görmez. Avrupa dışından güvenlik gerekçesiyle gelen bireyler üçüncü bir ülkeye yerleştirilene kadar Türkiye’de şartlı mülteci tanımıyla geçici olarak kabul edilirler. Avrupa dışından gruplar halinde gelen Suriyelilere ise geçici koruma statüsü verilmiştir (YUKK, 2016).

Sığınmacı; TDK (2011)’nın güncel sözlüğünde mülteci tanımı karşılığı olarak sığınmacı kavramını işaret etse de Arapça kökenli bir kelime olan mülteci kavramı ile sığınmacı kelimelere aynı anlama gelmemektedir. Sığınmacı, mülteci statüsü için başvurusunda bulunmuş ama halde yetkili başvurusu sonuçlanmamış kişileri tanımlamak için kullanılır (URL-1)

Göçmenlerin içinde bulundukları durum konusunda ev sahibi toplumlarda bir kavram karışıklığı görünmektedir. Bu anlamda mülteci, sığınmacı ve göçmen kavramları birbirine yerine ifade edilmektedir. Göçmenler, yaşam koşullarını iyileştirmek için yaşadığı

coğrafyayı kendi istemleri ile terk ederken, mülteciler kendi ülkelerine olan güvenlerini yitirip başka bir ülkeye sığınmaktadırlar (UNHCR, 2002, Aktaran: Gümüşten, 2017).

Bu bağlamda mülteci ve sığınmacı tanımlarındaki farklılık yukarıda da belirtildiği gibi Türkiye'nin de dahil olduğu Cenevre sözleşmesine bağlı olarak coğrafi sınırlara dayalı olarak hukuki statülerindeki tanımlarda farklılıklar yaratmaktadır. Yukarıda bahsi geçen sebeplerden dolayı ülkesini terk etmek zorunda kalarak kaçtığı ülkede sığınma talebinde bulunan sığınmacı, yetkili makamlarca “soruşturma” evresinin tamamlanmasını bekler.

3.1.2. Göç Türleri

Göç olgusunun oluş nedenine göre literatürde birkaç kategoride incelendiğini görmekteyiz. Bu çerçevede Akkayan (2003:37), göçleri türlerine göre şu şekilde sınıflandırmıştır.

Serbest Göç: bir otoriter yapının zorlaması olmadan özgür iradeyle gerçekleştirilen göçlerdir.

İç Göç: yaşadığı ülke sınırları içerisinde gerçekleştirilen yer değişikliğidir.

Dış Göç: yaşadığı ülke sınırlarını aşarak gerçekleştirilen yer değişikliğidir.

Zorunlu(güdümlü) Göç: istemediği halde bir devlet veya resmin baskısından kurtulmak için yapılan yer değişikliği hareketidir.

Mevsimlik Göç: belirli zaman aralıklarında veya mevsimlerinde gerçekleştirilen süreli yer değişiklikleridir.

Daimî Göç: kalıcı yerleşme isteği ile süresiz bir şekilde yapılan göç hareketidir.

Türkiye’de 1951 Cenevre sözleşmesi kapsamında sadece Avrupa’dan göç edenlere mülteci tanımı yapılırsa da literatürde mülteci, sığınmacı, geçici koruma altındakiler olarak birbirinin yerine kullanıldığı görülmüştür. Bu sebeple araştırmada yoğunlukla mülteci veya sığınmacı kavramı kullanılmıştır. Bu araştırma Türkiye’ye zorunlu bir şekilde göç eden, ulusal ve uluslararası sözleşmelerden kaynaklı hukuki statüleri geçici koruma altına alınmış mülteciler olarak adlandırılan kişileri kapsamaktadır.

3.2. TÜRKİYE'DE GÖÇ

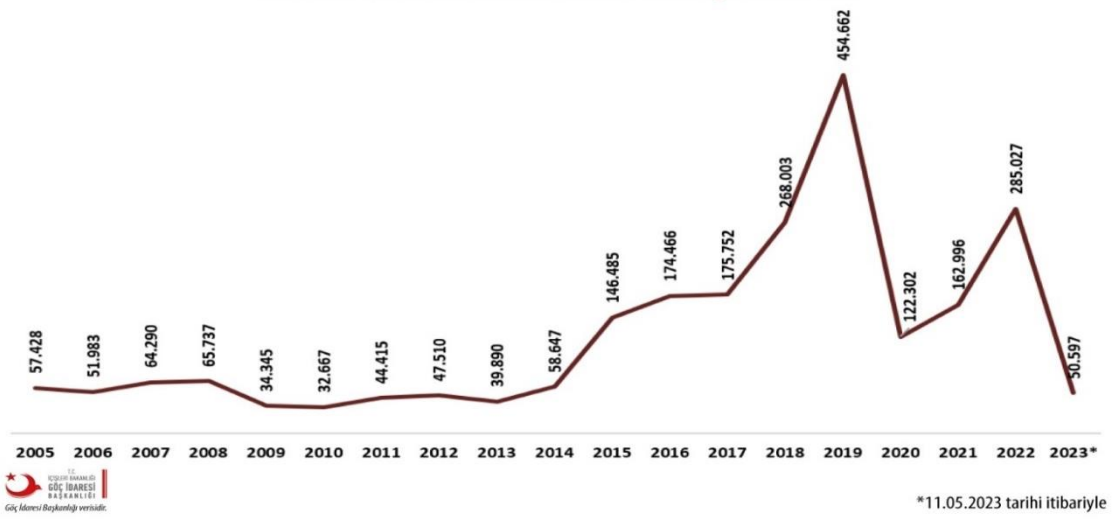
3.2.1. *Türkiye’de Göç ve Etkileri*

Türkiye jeopolitik konumu nedeniyle Cumhuriyet öncesi ve Cumhuriyet sonrasında çeşitli dönemlerde düzenli ve düzensiz göç alan ve hala bu göçlerin güncel olarak sürdüğü bir ülke konumundadır. 1877-1878 Osmanlı Rus Savaşı sonrasında Berlin Antlaşması’yla bağımsızlığını kazanan Romanya’dan ulus devlet anlayışıyla azınlıklara uyguladıkları baskılardan kaynaklı çok sayıda göçmen Türkiye’ye gelmiştir (Duman, 2008:23). Yine birinci dünya savaşının en önemli sonuçlarından biri olan karşılıklı nüfus değişimi ile Türkiye’ye Yunanistan’dan yarım milyon insan gelmiştir. Bu nüfus mübadelesi ile Türkiye’ye ilk büyük göç hareketi gerçekleşmiştir. Nicel olarak Türkiye’ye gelen ikinci büyük göç grubunu ise Cumhuriyet döneminde 1925 yılındaki Türk-Bulgar ikamet sözleşmesiyle birlikte Bulgaristan’dan gelen göçmenler oluşturmaktadır. Bu göçler, İkinci Dünya Savaşı sonrasında da devam etmiş, 45 yıl boyunca da aile birleşmeleri maksadıyla yine Türkiye’ye çok sayıda Türk göç etmiştir. Yine Türkiye’ye Cumhuriyet Döneminde Yugoslavya’dan bu kez sosyal ve ekonomik nedenler dolayısıyla önemli bir göç hareketi gerçekleşmiştir (Efe, 2018:16-17).

Uluslararası dengelerdeki değişiklikler Türkiye’nin göç politikasını direkt etkilemektedir. İran devrimi, Irak’ta Saddam’ın eylemleri Rusya’nın Afganistan’ı işgali Yugoslavya’nın bölünme süreci ve ‘Arap Baharı’ Türkiye’ye olan göç dalgasını yoğunlaştırarak hızlandırmıştır (Ekşi, 2014:55). Son yıllarda ise Türkiye, 2011 yılı Suriye iç savaşından, Afganistan’da Taliban yönetiminden ve Rusya-Ukrayna savaşından kaçan göçmenlere ev sahipliği yapmaktadır (URL-2).

Uluslararası göç istatistiklerine göre 2021 yılında Türkiye’ye yurt dışından göç edenlerin sayısı, bir önceki yıla göre yüzde 116,9 artarak 739 bin 364 kişi olarak kayıtlara geçmiştir. Göç eden nüfusun yüzde 51,9’ unu erkekler, yüzde 48,1’ini ise kadınlar oluşturdu. Yurt dışından gelen nüfusun 124 bin 269’unu Türk vatandaşları, 615 bin 95’ini ise yabancı uyruklular oluşturdu (URL-2).

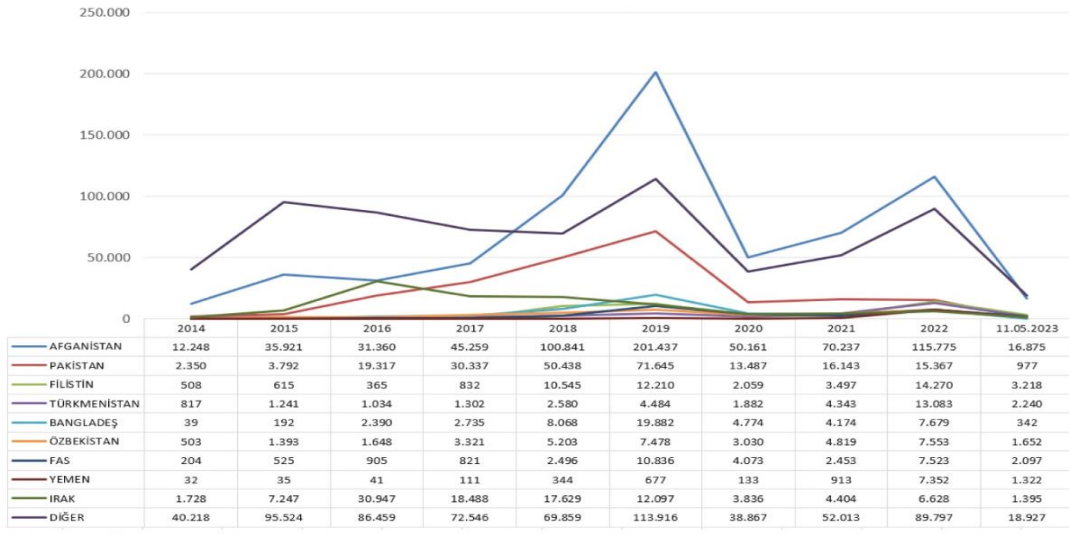
Göç, çoğunlukla nüfus artış hızı fazla, ekonomik anlamda güçsüz olan az gelişmiş ülkelerden Türkiye’ye yoğunluklu olarak düzensiz şekilde gerçekleşmektedir. Göç İdaresi Başkanlığına istatistiklerine göre 2005 tarihinden günümüze kadar yıllara göre Türkiye düzensiz göç verileri Şekil.1’de gösterilmiştir (URL-3).

Şekil 1. Türkiye’de 2005 -2023 Tarihleri Aralığında Yıllara Göre Düzensiz Göç Verileri

Şekilde görüldüğü gibi kaçak bir şekilde ülke sınırlarından geçiş yıllara göre düzensiz olarak artmıştır. Sınırlar arasındaki çok sayıdaki bu insan hareketleri kuşkusuz son on yılda, ilgili ülkedeki iktisadi ve sosyal yoksunluk, çeşitli çatışma ve siyasi istikrarsızlıklar gibi nedenler neticesinde artmaktadır. Batı ülkeleri, bu bölgelere olan coğrafi yakınlığı ekonomik koşullarının daha gelişmiş olması ve insani yaşam koşulları nedeniyle temel çekim merkezi durumuna dönüşürken gerek hedef gerekse de geçiş ülkeleri olarak Avrupa’yla hudut olan Türkiye benzeri ülkeler düzensiz göç hareketlerinden yoğun bir şekilde etkilenmiştir (İçduygu & Aksel, 2012:7).

Türkiye geçmişten bugüne göçlere maruz kaldığı için 21. yüzyıl başından itibaren doğudan batıya ve güneyden kuzeye doğru yapılan göçlerin tesiri altında kalmıştır. Düzensiz göçmenler Türkiye’yi Batılı ülkelere gitmek için bir güzergâh olarak kullanmaktadırlar. Bu nedenle batılı ülkelerin göçmen kabulündeki politikası Türkiye iç politikasında olumsuzluklara neden olmuştur. Türkiye tüm bunlara rağmen düzensiz göçmenlerin insani olanaklardan yararlanması için imkânlarını seferber ederek bu yönde önlemler almaktadır (Güler, 2021:218-239). Coğrafi konumu nedeni ile Türkiye, Avrupa’ya geçişin güzergâhı haline gelmiştir. Bu nedenle ülkemizden Avrupa ülkelerine geçmek isteyen düzensiz göçmenler genellikle kaçak yollarla hudutlardan giriş yapmaktadırlar. Göç İdaresi Başkanlığına göre Türkiye’ye gerçekleştirilen düzensiz göçmenlerin yıllık verilere göre sayıları Şekil 2.’de gösterilmiştir (URL-3).

*11.05.2023 tarihi itibarıyla

Şekil 2. Yıllara Göre Düzensiz Göçmenlerin Uyruklarına Dağılımı

Şekilde görüldüğü gibi düzensiz göçler yoğunluklu olarak, Afganistan, Pakistan, İran, Irak, Yemen, Filistin, Türkmenistan, Bangladeş, Özbekistan, gibi az gelişmiş ülkelerden göç etmektedirler.

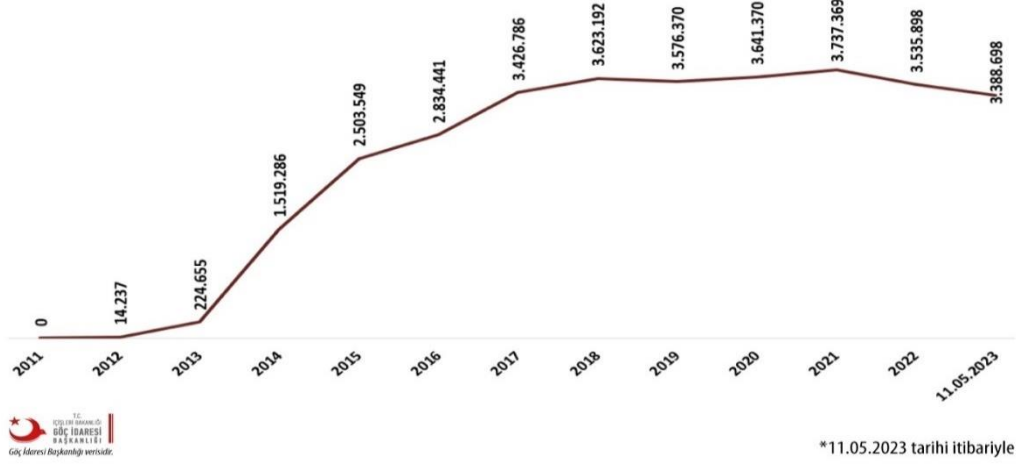
Türkiye, konumu itibarı ile uluslararası göç yolunun ortasında önemli bir noktadadır. Asya, Afrika ve Avrupa yol güzergahı arasında önemli bir konumlanır. Göç alan ve göç veren çok sayıda ülkeye bu yakınlığı Türkiye'yi değişen göç dalgalarından önemli ölçüde etkilenir hale getirmiştir (İçduygu & Aksel, 2012:17).

Türk makamları tarafından yakalanan göçmenler arasında başlıca üç grup insan bulunmaktadır; bunlar, başta Avrupa olmak üzere batıdaki bir ülkeye göç etmek amacıyla Türkiye'yi transit bir ülke olarak kullanmak niyetinde olan düzensiz göçmenler, geçerli belgeleri olmadan Türkiye'de yaşamak ve çalışmak için Türkiye'ye gelen düzensiz göçmenler ve ülkeden ayrılması beklenen ancak ülkeden ayrılmayan mültecilik talepleri reddedilmiş sığınmacılardır (İçduygu & Aksel, 2012:21).

2010 yılında Arap Yarımadasında başlayan 'halk ayaklanması' olarak adlandırılan 'Arap Baharı' (Paksoy ve diğ., 2013) Suriye'yi de etkisi altına almıştır. Bu etkiyle Suriye'de gelişen iç savaştan dolayı ülkelerini terke ederek Türkiye'ye sığınan Suriyeli göçmenler geçici koruma kapsamına alındıkları için düzensiz göçmen olarak sayılmamaktadır.

Göç İdare Başkanlığının güncel olarak verdiği istatistiklere göre 2023 itibarı ile kadın 1.595.293 ve erkek 1.793.405 kişi olarak toplamda 3.388.698 Suriyeli geçici koruma

kapsamında Türkiye’de bulunmaktadır. Şekil 3’te 2011 yılı sonrası geçici koruma kapsamındaki Suriyeliler ’in yıllara göre sayıları gösterilmiştir.

Şekil 3. 2011-2023 Tarihleri Arası Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeli Sayısı

2011 sonrası yoğun bir göç akınına maruz kalan Türkiye zaman içerisinde göçmenlerin kalıcı ikametine dönüşmüştür. Bu nedenle ülkenin sosyal, siyasal, ekonomik, kültürel ve eğitim gibi alanlarında göçlerden kaynaklı sorunlar olmuştur. Göçün büyüklüğü, zamanlaması ve mültecilerin sosyal statü değişikliğinden kaynaklı olumsuz etkileri toplumsal yapıda yansımaktadır. Ekşi (2009:70)’ye göre göç edenler gittikleri ülkede eski yaşam kalitelerinden daha aşağıda bir yaşam sürdürdüklerinde kendilerine olan saygıları da azalır. Sığınmacıların değer yargıları ile geldikleri toplumun değer yargıları aynı olmamaktadır. Mülteciler bunlara ek olarak da dil sorunları yaşarlarken bunun gibi sebeplerden sığındıkları ülkenin toplumsal yapılarında da sıkıntılara neden olmaktadır. Ayrıca kendi dilleri yanında bulundukları ülkenin dilini bilen mülteci sayıları çok azdır. Sığınmacıların yerleştikleri ülkelerde ev sahibi toplum tarafından ötekileştirilmesi en sık görülen vakalardandır. Yılmaz (2014:1685-1704) ise, insanların gerçekleştirmiş oldukları bu yer değişimini, tek bir boyutuyla ele alınan ve gittikleri ülke genelinde, devletin içyapısında yarattıkları etkilerden dolayı çok boyutlu olarak da düşünmek gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca yerleştikleri ülkede maliyet olarak yarar ve zarar sağladığı yönünde vurgu yapmak gerektiğini belirtmiştir.

Göçün sığınılan devletin iktisadi yapısı üzerindeki etkisini Borjas (1994: 1667-1717) göç alan devletlerde önemli bir siyasi tartışma konusu olduğunu belirterek, bu tartışmaların üç ana tema çerçevesinde gerçekleştiğini ifade etmektedir. Bunlardan ilki göçmenlerin ev sahibi ülke ekonomisinde nasıl bir etki sağladığıdır. İkincisi ise sığınmacıların iş alanları

açısından ülke vatandaşlarına etkisidir. Sonuncusu ise göç olunan ülkeye, hangi göç politikasının en fazla yararı sağladığıdır. Ayrıca göç edilen ülkenin kültürel ve sosyo-ekonomik koşullarına uyum sağlayamama nedeni ile yerel halk tarafından dışlanabildikleri bilinmektedir. Dolayısıyla mültecilere yönelik oluşan algı ve kaygılar çeşitli nedenlerle gün geçtikçe büyümekte, bazı politik kesimler tarafından ve medya yoluyla ötekileştirilmeye çalışılmaktadır (Ünal, 2014:65-89).

Göç edilen ülkede işgücü ve eğitim sorunları daha çok, ülkenin tutarlı bir altyapı ve mülteci sorunuyla ilgili bir hükümet politikasının olmayışından ötürüdür. Hükümet, toplumsal uyumu sağlamaya dönük sürdürülebilir bir politika üretmek yerine, genellikle sorunlar anlık formüllerle kısa vadeli ve öngörüsüz çözümler geliştirmektedir. Ayrıca, büyük bir mülteci yoğunluğu olan Türkiye açısından iktisadi olarak çok ağır bir yükü kaldırmaktadır (Tahiroğlu, 2022). Tarihten bugüne çok sayıda göçmenin barınağı olan Türkiye, 2011 yılında komşusu olan Suriye iç savaşıyla birlikte ilk defa yoğun bir göç akımına uğramıştır. Türkiye, göçle birlikte eğitim çağındaki çok sayıda mülteci öğrencinin eğitim ihtiyaçlarını karşılama güçlüğüyle karşı karşıya kalmıştır (URL-4).

3.3. GÖÇ VE EĞİTİM

3.3.1. Mülteci Çocuklara Yönelik Yapılan Eğitim Çalışmaları

Türkiye, geçici koruma altındaki Suriyeli çocukların eğitim ihtiyaçlarını karşılamak için 2011 ile 2013 eğitim öğretim yıllarında mültecilerin yerleştirildiği kamp; prefabrik, konteynır ve çadırları eğitim-öğretim alanı olarak kullanmıştır. Bu yıllar arasında Geçici Eğitim Merkezleri (GEM) mülteci öğrencilerin eğitim gördükleri geçici yerler olarak faaliyete bulunmuştur. İlk başlarda mülteci çocuklara Suriye eğitim programı Arapça olarak Suriye gönüllü eğitim personeli (SGEP) tarafından yürütülmüştür (URL-4). GEM'ler, 2014 tarihli Yabancılar Yönelik Eğitim ve Öğretim Hizmetleri Genelgesiyle yürürlüğe girmiştir (URL-6). Yabancı uyruklu öğrencilerin eğitim gereksinimlerini karşılamak ve sisteme uyumlarını sağlamak amacıyla Millî Eğitim Bakanlığı (MEB), Türk Kızılay'ı ve Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF) ve Avrupa birliği (AB) gibi ulusal ve uluslararası kurumların yardımlarıyla mülteciler için yurt çapında çeşitli programlar uygulamaya konulmuştur (URL-4, URL-7). Uyguladıkları yardım ve eğitim programlarının başlıcaları;

- Suriyeli öğrencilere İlkokullarda Yetiştirme Programı (İYEP)

- Şartlı Eğitim Yardımı (ŞEY Programı)
- Eğitim İçin Şartlı Nakit Transferi Programı (Ş.E.Y.)
- Hızlandırılmış Eğitim Programı (HEP)
- Türkçe Dil Kursları (TDK)
- Temel Okur Yazarlık ve Sayısal Beceriler (OYS)
- Türkiye’de Suriyeli ve İhtiyaç Sahibi Türk Çocuklara Yönelik Erken Çocukluk Eğitimi Projesi (EÇE)
- Sosyal Uyum ve Yaşam Eğitimi Programı
- Suriyeli Eğitim Destek Personeli Programı ve Okullara Nakit Desteği gibi Yardım

Programlarıdır. Ayrıca yabancı uyruklu öğrencilerin akademik başarılarını arttırmak ve Devlet okullarına uyumlarını gerçekleştirmek için uyum sınıfları oluşturulmuştur. Yine meslek eğitimi kapsamına Mesleki Eğitime Kazandırma Programı 14 ve 17 yaş aralığında olan çocuklar için geliştirilen diğer programlardandır (URL-4).

Yabancı öğrencilere uygulanan eğitim programlarının çerçevesi 2016 yılı ve sonrasını takip eden yıllarda gelişerek daha kapsayıcı bir eğitim politikasına dönüşmüştür. Geçici koruma altındaki Suriyelilere yönelik Türk eğitim politikalarının değişimi ile GEM’ler 2016-2018 yılları arasında kademeli olarak kapatılmış, kapsayıcı eğitim modeli çerçevesinde okullara kayıt yapılması sağlanmıştır (UNHCR, 2023). Ulusal ve uluslararası kuruluşların desteğiyle yabancı uyruklu öğrencilerin eğitim sistemlerine uyum sağlamaları açısından yeni yaklaşımlar ve uygulama alanları geliştiren MEB, büyük göç dalgalarına maruz kalabilecek ülkeler açısından örnek teşkil edecek kapsayıcı eğitim modeli bağlamında yaratıcı eğitim ortamları üretmektedir (URL-5).

MEB tarafından 2016 itibari ile kapsayıcı eğitim modeli benimsendiğinden yabancı uyruklu öğrenciler okullara kayıtlarını yapabilmektedirler. 2016 yılı sonrası kapsayıcı eğitim kapsamında yürütülen bazı programlar şunlardır;

- Suriyeli Öğretmenlerin eğitim projesi
- Sınıfında Yabancı Uyruklu Öğrenci Bulunana Öğretmenlerin Eğitimi,
- Suriyeli Çocukların Türk Eğitimi, Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunun Desteklenmesi Projesi
- Kapsayıcı Eğitim Öğretmen Eğitimi Modüllerinin Hazırlanması Projesi (Özel &

Yıldız, 2020:12-28). Kapsayıcı eğitimin amacı tüm öğrencilerin farklı öğrenme ihtiyaçlarını karşılayabilmektir. Bu eğitimler, sosyal uyumu destekleyerek ve çocukların özel eğitim ve

psikososyal ihtiyaçlarını karşılayarak öğretmenlerin ve rehber öğretmenlerin başta engeli olan çocuklar ve mülteci çocuklar olmak üzere Türkiye’deki devlet okullarında okuyan tüm güç durumdaki çocuklara destek olabilmesi için mesleki gelişimlerine katkıda bulunmaktadır (URL-5).

Göç İdare başkanlığının (GİB), 2023 bilgilerine göre Türkiye’de 5.013.631 yabancı uyruklu kişi yaşamaktadır. Yine aynı bildirini Ocak 2022 tarihine göre bunlardan 1.365.884 çocuk eğitim- öğretim çağındadır. Bunlardan sadece 935.731 çocuk eğitim sisteminde kayıtlıdır. GİB’in yayınladığı bilgilerden elden edilen veriler kademelere göre eğitim sistemine kayıtlı yabancı uyruklu öğrencilerin dağılımı Tablo 1’de yer almaktadır (URL-8).

Tablo 1. Kademelere Göre Eğitim Sistemine Kayıtlı Yabancı Uyruklu Öğrenci Dağılımı

Sınıf	Yaş	E Okula Kayıtlı Öğrenci	YÖBİS Kayıtlı Öğrenci	Toplam	Eğitim Kademelerine Göre Toplam Sayılar	Çağ Nüfus Toplamı
Okul Öncesi	5 Yaş	53.134	36	53.170	53.170	137.075
1. Sınıf	6 Yaş	120.738	140	120.878		135.893
2. Sınıf	7 Yaş	79.676	131	79.807		131.124
3. Sınıf	8 Yaş	87.846	122	87.968	387.037	111.503
4. Sınıf	9 Yaş	98.263	121	98.384		117.451
5. Sınıf	10 Yaş	95.919	84	96.003		115.271
6. Sınıf	11 Yaş	83.682	109	83.791		109.906
7. Sınıf	12 Yaş	91.402	87	91.489	335.198	94.823
8. Sınıf	13 Yaş	63.860	55	63.915		92.921
9. Sınıf	14 Yaş	35.050	48	35.098		84.665
10.Sınıf	15 Yaş	29.494	26	29.520		79.117
11.Sınıf	16 Yaş	25.539	9	25.548	105.379	78.123
12.Sınıf	17 Yaş	15.199	14	15.213		78.012
HEP	A, B, C ve D	0	8.730	8.730	8.730	
Açık Okullar		0	0	46.134	46.134	
Toplam Öğrenci Sayısı		879.885	9.712	935.731	935.731	1.365.884

Tabloda okul çağında olan yabancı uyruklu öğrenci toplam sayısı ve bunlar arasında sisteme dahil olanların toplam sayısı verilmiştir. Ayrıca eğitim sistemine kayıtlı olan çocukların kademelere göre dağılımı sayısal olarak ifade edilmiştir.

Mülteci eğitimini diğer ülkelerle karşılaştırmalı olarak ele alan Erden-Başaran, (2021), diğer ülkelerin mülteci eğitim politikalarıyla kıyaslandığında Türkiye alternatif eğitim modelleri oluşturma (Anadilde eğitim, devlet okullarına kabul, dil desteği sağlama, mesleki eğitim desteği) anlamında iyi bir politika izlendiğini belirtmiştir. Fakat kayıtlı okullaşma oranı açısından takip mekanizması (iletişimde kopukluk ve adres bilgisi) diğer ülkelere oranla çok düşük olduğu belirtilmektedir. Genel olarak mültecilere eğitim ve diğer açılardan insani olarak yaklaşım Avrupa ülkelerine kıyasla iyi olmasına karşın pandemi nedeniyle sürdürülebilirlik anlamında uzun vadede iyi olmadığını vurgulamaktadır.

3.3.2. Bir İletişim Aracı Olarak Sanat

Tarihsel olarak sanat kavramı 19. yy. sonlarına doğru tartışılmaya başlanmıştır. O dönemler süresince, sanatın bilimsel kuramda olduğu gibi kalıplaşmış mutlak bir anlamla ifade etmek olanaksızdır (Artut, 2004:11). Kişinin duygularını, hislerini başkasına aktarabilmesi aynı hisleri onlarla paylaşabilmesidir sanat. Kişi tecrübe ettiği duygularını hareketler, sesler, renkler, çizgiler ve imgeler yardımı ile açığa çıkarması sanat faaliyeti olarak nitelendirilebilir. İnsan kaynaklı bir aktivite olarak düşünüldüğünde sanat, bireysel tecrübelerin bir şekliyle bilinç yüzeyine çıkartılması olarak ifade edilebilir (Tolstoy, 2021).

Günümüzde de hala tartışılan ve üzerine çokça tanımlar yapılan sanat, genel anlamıyla kişinin ilgi, yetenek ve yaratıcılığıyla duygu, düşünce ve hayallerinin dışavurumudur. Artut (2004:5)'a sanatı, insanlığın varoluşu kadar eski bir ifade biçimi olarak tanımlar. Tarihsel zaman içinde bütün toplumların, kendine has bir sanat anlayışı olduğunu belirtir. Ayrıca, sanatı insanların topluluk olarak yaşadıkları her yerde hayatın devamlılığı için yaşamsal ihtiyaçlar dışında duyusun, bilinçaltı ve iç görünümün bir çeşit yansımaları olarak sanat etkinliği şeklinde ortaya çıktığını aktarmıştır. Read (1981:17), toplum için sanatın gerekliliğini, “hayatta uygulanan öyle bir mekanizmadır ki onsuz toplumlar dengelerini kaybederler” cümlesiyle ifade etmiştir.

İnsanlar ürettiği sürece hayattan zevk alırlar. Sanat kişinin kendini yaratıcılığıyla üretime kattığı bir alan olarak insan yaşamını anlamlı kılar. Kişinin hayatına değer katma, deşarj olma, kendisi için bir yol seçme ve yaşamı basitleştirme gibi bağlardan ayrı görülemez. Doğanın karmaşık bilgisini dizayn etmek şekillendirmek ve özgün tasarım faaliyetleri için değerlendirmek olarak da görülebilir. Buna bağlı olarak üretebilen insan, bulunduğu çevreyi anlar ve yeni alanlar geliştirir (Kandinsky, 1993:64).

Bu anlamda baktığımızda Tolstoy (2021:239)'un “Sanat, zevk, teselli ya da eğlence değildir; sanat büyük bir meseledir. Sanat insan hayatının bir aracıdır, insanın mantıksal algısını duyguya ilettiği bir araçtır” sözü büyük önem kazanır. Gelişimsel olarak sanat bilişsel ve duyuşsal algıyı yönetme ve bunu yeni bir düşünceye dönüştürme sürecidir. Boydaş (2004)'a göre sanat karmaşadan ahenk yaratma faaliyetidir. Sanat bir düzen getirmesi açısından bilim ve felsefenin de temel taşı olmuştur. Sanat gizli olan bazı durumları açıklığa kavuşturma yöntemidir. Sanatsal yaklaşımlar sonucu bir kaos gibi düzensiz görülebilen bazı durumlar sanatın seçme, ayıklama yapması sonucu düzenli bir yapıya dönüşür.

Schelling ise sanatı kesinlik olarak ifade eder. Genel felsefede asli olarak gördüğü kesinliği, sanat içinse güzelliğin asli örneği olarak ifade eder. Ayrıca sanatı, birbirine uymayan aynılığı bütünsel açıdan bilimsel olarak dile getiren etkinlik olarak görür (2020: 61-65).

Sanat oluştuğu toplumlardan sıyrılarak onların da ötesine geçerek bugüne kadar bir şekilde varlığını korumaya devam etmiştir. Dolayısıyla sanat her zaman onu anlayacak olan birilerini başta o kişilerden ister. Sanatı anlamak isteyen kişilerden. Dolayısıyla sanat onu anlamak isteyenler için 20. yy öncesindeki gibi devam etmiyor. Yani sanat bilgisel bir varlıktır ve insanların hayatı anlaması için en büyük katkıyı yapan oluşumdur. “Başka bir deyişle sanat, insanın dünyayı kavrama çabasındaki en büyük rolü oynar ve bireye yeni bakış açıları kazandırır” (Aslan, 2016:290-296).

Bostancıoğlu ve Kahraman (2017:150-162)'a göre kişilerin iç dünyalarını, çizgiler ve renklerle dışavurumaya olanak sağlayan bir ifade biçimi olarak görsel sanatların, bu özelliği kişilerin benliklerini bulmada ve iç dünyalarına yönelik algılarını geliştirmeye olanak sağlar. Sözcükler olmaksızın bu anlatım biçimi bireylerin ruhsal olarak iyileşmelerine katkıda bulunur. Görsel sanatların bu fonksiyonel yönü sağlık alanında kurulmuş bir geçittir. Ayrıca, iletişim kurarken sözcüklerle ifadede zorluk çeken bireyler, kendilerini sanatın imgeleriyle daha rahat ifade etmektedirler. Bu nedenle “İletişim kurma becerisi ve ihtiyacı insanoğlu için gereklidir ve sözel iletişimin yetersiz kaldığı veya problemlili olduğu durumlarda sanat, ruh ile sembolik iletişim kurma yöntemi olarak kullanılabilir”.

Ayaydın (2020:33-42)'ın tanımlamasıyla sanat, insanları bazı zamanlar hayattaki gerçeklerden uzaklaştırıp insanların rahatlamasına yardımcı olur. Bu anlamda sanat insanları

gerçek dünyadan uzaklaştıran hayal dünyasının etkisiyle arınmaya yol açan bir rahatlama aracı olarak betimler. Sanatı insanların beklenmeyen kaçışlardan, hatırlamak istemeyeceği gerçeklerden, hayatın zor olan kısımlarından kaçması olarak düşünülebileceğini aktarır. Ayrıca Ayaydın, bu kaçışları genelde bir şeyleri aramakla devam edip ulaşılmak istenen duruma ulaşarak biteceğini ifade eder. Bu bağlamda psikiyatrinin de yararlandığı bir disiplin alanı olarak sanat aynı zamanda bir tedavi yöntemi olarak görülür.

Sanatın etkileşim içinde olduğu alanlardan biri psikolojidir. Sanat kavramı; felsefe, eğitim ve estetikle ne kadar ilgili ise psikoloji ile de o derece ilgilidir. Sanatın psikoloji üzerine yansımaları aynı zamanda diğer alanlara da yansır. Sanat ve psikolojinin bir arada etkileşim içinde olduğu önemli alanlardan biri eğitimidir. Sanat her bireyin psikolojisini etkileyebileceği gerçeğinden yola çıkarak sanatın öğrenci psikolojine olan etkileri de düşünülebilir. Bu düşünce ile yukarıda bahsedilen psikoloji sanat etkileşiminin ve sanatsal terapinin öğrenci için bir eğitim aracı olarak kullanılabileceğini söylemek kaçınılmaz bir gerçektir (Ayaydın, 2020:8-12).

Amerikan Sanat Terapisi Derneği (AATA, 2017), Görsel sanatlarla tedaviyi, tüm bireylerin duygu, devinimsel ve zihinsel durumunu geliştirmek için bir şeyler yaratma çabası içinde olan bir uzmanlık alanı olarak nitelendirir. Kendini ifade etme biçimi olarak sanatı, bir tedavi yöntemi olan görsel sanatlarda yaratıcılığın üstüne oluşturulmuş olup, kişilerarası sorunları çözmede, kişilerin birbirlerine karşı davranışlarını yönlendirilmesinde, bir işi yapma anlamında kendini geliştirmede, stresi azaltmada ve kişilerin kendini gerçekleştirme anlamında iç başarıyı sağlamak için bireylere yardımcı olacağını belirtir.

Sanatın içinde her ne kadar canlılık ve aşırılık varsa bir o kadar huzur ve sakinlik de vardır. Toplumsal yapının karmaşasından veya hayatın içinde görünen düzensizliklerden daha fazla sakinliği ve huzuru içinde taşır. Bir tablonun düzeninde, bir müzik akışındaki seslerde veya bir şiirdeki yoğun ve ölçülü zevkte huzura ve uyuma ulaşılabilir (Edman, 1998:134).

Bilinçaltında herhangi bir problemi olmayanlar daha kolay bir şekilde rahatlama eğilimindedirler. Çünkü insanlar bilinçaltında yatan etmenlerden etkilenebiliyorlar. Herhangi bir psikolojik sorunda ve bu sorunun çözülmek istendiğinde bilinçaltına ulaşabilmek önemli bir yer tutar. Hemen hemen tüm psikolojik sorunlardan insanların çocukluğuna inme gayreti de bundandır. “Sanat bazen bilinçaltının gözle görülebilir hale getirilme uğraşıdır. Bazen de bilinçaltında gizli kalmış veya sözlü olarak ifade edilememiş ifadelerin sanatın diliyle ifade edilmesidir” (Ayaydın, 2020:32-42)

Her yaştan bireyin bedensel, duyuşsal ve bilişsel halini pozitif yönde geliştirmek ve tedavi etmek için üretici görsel sanatlar etkinliklerinden yararlanan bir ruh sağlığı ustasıdır. Sanatsal ifade edim, üretici gelişimi, bireylerin sorunlarını ve çatışmalarını çözmeyi, kişilerarası becerileri geliştirmeyi, davranışları yönlendirmeyi, psikolojik baskıyı (stresi) azaltmayı, öz değeri ve bireysel farkındalığı artırmayı ve içsel başarıyı sağlamayı içeren bir anlayışa dayalı görsel sanatlar tedavisiyle (bireysel kendini gerçekleştirme) insanlara yardımcı olur (AATA, 2017).

Bu anlamda kişiler gerçekleştirdiği sanatsal faaliyetlerle, yaşadığı olumsuzluklardan ve negatif düşüncelerden arınabilmekte ve kendini iyi hissettiren bir yapılanmaya doğru yönlendirebilmektedir. Bireyler ne kadar olumsuz koşulda yaşarsa yaşasın, hayat şartları kişiyi ne kadar kısıtlarsa kısıtlasın, yaptıkları ile özgür olabildiğini görmesi, bunu hissetmesi ve bunu yaşaması, yaşama karşı içinde umudun yeşertmesini sağlayacaktır (Kapitan, 2009:150-151).

Sanat insan duygu ve düşüncelerini anlamada, kendine karşı olumlu bir benlik oluşturmada birçok disiplin alanlarında kullanılan bir uygulama yöntemidir. Özellikle dezavantajlı gruplar kadar göçe maruz kalmış çocukların psikolojik ve sosyolojik iyi oluşlarına katkı sağlamak için kullanılması gerekmektedir. Bir yönüyle sanat terapi bireylerin sözcüklerle ifade edemediklerine yönelik çalışır. Sanat terapi “Sözle ifade edilmeyenleri dışavurmaya çalışır. Görsel sanatları, yaratıcı süreci ve psikoterapiyi birleştirerek bilişsel, duygusal, fiziksel ve ruhsal anlamda öznel iyi oluşu artırmayı amaç edinir” (Göktepe, 2015:23-25).

3.3.3. Mülteci Çocukların Eğitiminde Sanat ve Entegrasyon

Eğitim; sosyal yaşam ve kültürel etkinlik içinde önemli bir olgudur. Bilgi ve beceriler açısından olumlu bir tutum geliştirmek, kişinin ilgi, eğilim ve yeteneklerine uygun gelişmeler ve toplumun gelecekteki beklentileri geniş eğitim kapsamındaki faaliyetlerdir (Yıldırım, 1987:47).

Eğitim, Ager ve Strang (2008:166-191)’a göre tüm süreçlerin daha çabuk olgunlaşmasını sağlayan önemli bir faktördür. Dolayısıyla sistematik bir eğitimle göçmen çocukların sosyal ve kültürel entegrasyonlarını kolaylaştırır. Entegrasyonu gerçekleştirmek için eğitime erişimde eşitlik önemli bir ön koşul ve uyum sürecinde etkili bir yöntemdir.

Berry (2005:697-712), mülteci çocukların göç ettikleri toplumun kültürüne uyum sürecini kültürleşme olarak tanımlar. Özgüzel (2023), Kültürel uyumu iki başlık altında inceler. Bunlar; psikolojik uyum ve sosyokültürel uyum olarak ifade eder. Psikolojik uyumu stres ve başa çıkma durumlarına bağlı olarak kişisel farkındalığının bilincinde olma ve hoşnut olma durumu olarak ifade eder. Sosyokültürel uyumu ise toplumsal iletişim, etkileşim ve öğrenme olarak betimler. Kültürel uyumu ve toplumsal entegrasyonu sağlamada planlı bir eğitim önemi bir alandır. Toplumsal entegrasyonu gerçekleştirmek için eğitime erişimde eşitlik önemli bir ön koşul ve uyum sürecinde etkili bir yöntemdir (Ager & Strang, 2008:166-191). Eğitim programlarının içinde etkinliklere ve gerçek sanat ortamlarına, dayalı bir öğretim program uyum sağlamada önemli bir etken olarak görülmektedir.

Günümüzde, öğrencilerin estetik duyarlılıklarını güçlendiren sanat eğitimi, kişinin güçlü yanlarını ve görsel algılarını tanımlarını sağlayan, düşünme yetisini yükselten, sosyal alışkanlıklarını düzenleyen ve bireysel yaratıcılığın oluşmasını sağlayan bir eğitim sistemidir. Geleceğin toplumunu oluşturacak gençlerimiz esnek, özgür, araştırmacı ve yaratıcı bir eğitim ortamında tutulmalıdır. Yaratıcılığı hedefleyen sanat eğitimi taklit değildir. Sezmek, düşünmek, araştırmak, test etmek, analiz etmek, sonuçlandırmak kolektif bir çabadır. Yaşamın her alanında (sosyal, ekonomik, politik ve eğitimsel) bireysel sorunlarının kavrayışlarını daha iyi ortaya çıkarmak için her zaman artan bir araştırmaya ilgisi vardır (Şen, 2005:343-360).

Görsel algısı sanat eğitimi ile gelişmiş, sanatla kendini ifade edebilen, içinde bulunduğu kültürel değerleri bilen, öğrenen, koruyan ve kendinden sonraki kuşaklara aktarma sorumluluğunu alan, küresel anlamda kültür mirasına değer veren, yapıcı ve üretken bireyler yetiştirmek amaçlanmaktadır. Bu amaçla sanat eğitimi her kademedede her seviyeye uygun programlarla kesintisiz olarak yerini alması önemlidir (Buyurgan, S. & Buyurgan, U. 2012: 5).

Öğrencilerin yeterliliklerini artırmak ve gelişimlerini sağlamak için eğitimin bütün kademesinde programlar oluşturulup planlamalara gidilmektedir. Bu amaçla geliştirilen planlamalar arasında sanat eğitimi de vardır. Çocukların kişisel gelişimleri için planlanan eğitimlerden biride sanat eğitimidir. Soyut olarak çocukların bilişsel süreçlerini ifade eden resimler onların kişilik yapıları hakkında da önemli bilgiler verir. Çizen çocuklar karşılaştıkları durumları, objeleri, algıları renklerle ve çizgiler yardımıyla kâğıda aktarır ve

bundan zevk alır, duyuşlarını bu şekilde ifade eden çocukta özgüven duygusu da artar (Sezer, 2001).

Tüm kültürlerde duyumsanan, gözüken ve işitilebilen bir iletişim türü olarak sanat, her yaştan insanın ruhsal değerleri güçlendirmek ve bilinçdışına inerek kaybını telafi etmek için ifade dili olarak kullandığı gibi psikolojik ve fiziksel alanın iyileştirici bir aracıdır ve bilişsel görüntünün hafızası. İnsanlık tarihiyle beraber devam eden bu kavramsal gerçeklik, bireyin duyuşsal, algısal yaşam tarzı ve inançlarını görsel sanatlar aracılığıyla aktarması ve onları maddi imgelere dönüştürmesi açısından önemlidir (Bostancıoğlu & Kahraman, 2017:150-162). Bu çerçevede “Kişisel gelişimin her döneminde, sanat yoluyla eğitim, bir toplumda insanın entelektüel, duygusal ve sosyal anlamda bütünsel gelişimi için gerekli olan değer ve disiplinleri teşvik eden doğal bir öğrenme aracı” (URL-9) olarak düşünülebilir.

Sanat eğitimi için San (2010:17), “genel anlamda sanatın tüm alanlarını ve biçimlerini içine alan, okul içi ve okul dışı yaratıcı sanat eğitimidir” tanımını yapmıştır. Yolcu, (2009:93-94) sanat eğitiminin, bireyin yaratıcı güç ve potansiyellerini eğitmek, estetik düşünce ve bilinci örgütlemek için gerekli olduğunu; her kişiyi yaratıcılığa yöneltip onu bilişsel, duyuşsal ve duygusal eğitim ihtiyaçlarını karşılamaya yönelttiğini belirtmiştir. Buna ek olarak Sanat eğitiminin kişiye estetik yargıda bulunabilme konusunda yardımcı olmayı amaçlarken, yeni biçimleri hissedip heyecanlarını doğru biçimlerde yönlendirmeyi öğrettiğini ifade etmiştir. Bu çerçevede görsel sanatlar dersi incelendiğinde; temel malzemelerinden olan boya, kâğıt, kalem ve yetersiz yöntem ve teknikle yapılan uygulamaların ders saatinin azlığı, fiziksel olanakların sınırlılığı, sınıf mevcutlarının yüksek oluşu ve maddi olanaksızlıklardan dolayı dersin işlenişinde problemlere yol açtığı söylenmektedir (Aykut, 2006:33-42). Ayrıca, eğitimcilerin yeterliliği görsel sanatlar dersinin doğru işlenişinde önemli bir etkiye sahiptir. Eğitimcilerin çocukların sadece ne yaptıklarına değil, onları nasıl yaptıklarına, hissettikleri duygularına yoğunlaşarak ve eğitimi bu amaçla planlaması gerektiği önemlidir (Edwards & Nabors, 1993:77-81).

Akkurt ve Boratav (2018:54-60)’a göre, sanatın insanlığa, topluma ve toplumsal gelişmelere katkısı sanat ve sanat eğitimi ile mümkündür. Doğal olarak da sanat eğitiminin kişisel gelişimlere katkı sağlarken dolayısıyla toplumsal yapılarda da gelişim sağlayacaktır. Çağdaş toplum medeniyetleri hukukunu kullanmak ve bu seviyeyi çok daha ileriye taşımak sanatın katkılarıyla mümkün olacaktır. Geçmişini korumak, kültürel farkındalığı korumak ve geliştirmek ve gelecek nesillere aktarmak, sanat eğitiminde büyük önem taşımaktadır.

Sanatın gelişimi eğitimle yapılır sosyal, kültürel ve toplumsal bağların örüntüleri arasında sanat eğitimiyle evrensel değerler hoş görülür, farklılıklara saygı duyan kendini gerçekleştirmiş bireyler yaratır. “21. yy. demokratik refah devletinin ve toplumunun devamlılığı ve işlevselliği etnik ve kültürel azınlıkların (göçmen ve mültecilerin) başarılı bir şekilde entegre edilmeleriyle doğrudan ilişkilidir. Eğitim ise bu entegrasyon sürecinin en önemli ve vazgeçilemez parçasıdır” (Dikici, 2021:969-990). Genel olarak başarılı bir eğitim politikasında, çok kültürlü eğitim; kültürel ve cinsiyet farklılıklarının, inanç, dil, sosyal statü, cinsel yönelimleri göz önünde tutarak, bütün öğrencilere fırsat eşitliği tanıyarak, bu farklılıkların bilincinde olan öğrencileri demokratik ve hoşgörülü bireyler olarak yetiştirmeyi, sonunda eğitim öğretimi güçlendirici etkinliklere dönüştürerek gerçekleştirmeyi hedefler (Toprak, 2008:6).

Sanat eğitimi estetik kültürleme eğitiminden ziyade, farklı kültürleri görüp onlara saygı gösterme konusunda bilinçlendirme eğitimidir. Bunun için de ilk başta farklı kültürlerin ortak değerlerin bulunması sağlanır. Benzer ve farklı durumların başka kültürlerin çatısı altında olması tüm kültürlerin değerli olduğu vurgusu açısından önemlidir, bu sayede farklı kültürler tanınır, takdir edilir ve sevilir. Kültürel çeşitliliğin varlığı tüm bireylere hayatları boyunca düzenli bir şekilde hatırlatılmalıdır. Yani sadece okullarda örgün eğitimle değil okul dışındaki hayatlarında da bireylere farklı şekillerde hatırlatılıp onların başka kültürlerin varlığını bilmesi, saygı duyması ve o kültürlerden çeşitli durumlarda yararlanması amaçlanmalıdır (Karadeniz, 2015:50-51).

Eğitim programlarında sanat eğitimi, üretkenliği, yaratıcılığı, yenilikçiliği, öz güveni ve iş birliğini geliştirmesi açısından zorunlu olarak yer almaktadır. Sanat eğitimi Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu (UNESCO), bütün önyargılara, ötekileştirici ve ırk ayrımına karşı kullanılabilecek en etkili yöntemlerden biri olarak görür. Bireylerin karar alma ve problem çözme becerilerini geliştirerek, iletişim ve iş birliğinin artırılmasını sağlayarak, kültürel açıdan farklı koşul ve durumlara uyum süreçlerini kolaylaştıracaktır (UNESCO, 2009). Göçmenlerin yerleştikleri ülkenin, toplumun kültürüyle etkileşime geçip kendi kültürleriyle bir sentez oluşturarak sosyalleşmesi entegrasyonları için önemli bir başlangıçtır. Göçmen uyumu araştırmalarında göçmen çocukların diğer çocuklar gibi eğitime erişebilmesi, okul ortamı, sosyal hayata katılımı, kültürel etkileşimi ve sosyal entegrasyonu olumlu ve olumsuz yönde etkileyen önemli süreçlerdir. Göçmen çocuklar için eğitim, onların dil öğrenme becerilerini geliştirdiği kadar aynı zamanda onların toplumun

bütüncül açıdan bilgi seviyesinin de artması açısından önemlidir ve onların daha önemli meslekler yapabilmesinin önünü de açar (Ricucci, 2008).

Sarıkaya (2014:246-260) insanın doğduğu, büyüdüğü, çocukluk dönemini geçirdiği ve kendini ilk ispatladığı dönemini ailesi, sosyal çevresi ve yaşamını sürdürdüğü kültürel alanını zorunlu bir şekilde terk ederek hiç tanımadığı başka bir kültürel alanda hayatını sürdürmek zorunda olduğunda ruhsal bir travma ve uyum sorunu yaşadığını savunmaktadır. Tüm bunların çocuklar açısından düşünüldüğünde mülteci bir ailenin üyesi olmanın davranışlarda ve duygularda psikolojik sorunlar oluşturabileceğini varsaymaktadır. Bu bağlamda bu tür yer değişikliği ve göçmenlik durumunun benimsenmesi büyükler açısından daha kolay olsa da çocuklar tarafından daha karışık ve güç olduğu ifade edilebilir (Dursun, 2022). Bu durumu bilerek eğitim alanında bu dezavantajlı guruplara yönelik özel eğitimlerin planlanması duygusal ve davranışsal sorunların en aza indirilmesi açısından önemlidir. Sanatsal eğitimin iyileştirici ve iletişimsel etkisi bu açıdan düşünülürse dezavantajlı guruplar için eğitim programlarında sanat eğitimi programının kapsamı özel olarak genişletilmelidir.

Farklı kültürlere sahip kişilerin daha sonra dahil oldukları kültürdeki toplumlarla uyum ve toplumsal kaynaşma için kendi kültürleriyle yeni bir sentez gerçekleştirdikleri söylenebilir. Bu açıdan Türkiye’de mülteci statüsünde yaşayan sığınmacılar eğitim ile daha rahat bir kültürlenme süreci yaşayacaklardır. Genel anlamda eğitim, bireylere kültürlenme oluşumunu veya kültürel değerleri kazandırma süreci olarak tanımlanmaktadır (Sönmez, 2010:2). Bu bağlamda sanatın evrensel yönü düşünülürse sanat eğitiminin kültürlenme sürecine katlı sağlayabileceği de belirtilebilir.

Eğitimle mülteci çocukların bulundukları ülkelere uyumu ve ülke yaşamına entegrasyonu daha kolay olabilmektedir. Eğitim alanında özellikle sanat eğitiminin planlı ve bilinçli kullanımıyla mülteci çocukların duygusal ve bilişsel gelişimlerinde ve psikolojik açıdan terapötik yönüyle de uyum ve iletişim problemlerin giderilmesinde etkili olabileceği düşünülmektedir. Mecburi bir şekilde göç edenlerin zaman içerisinde ortaya çıkan gereksinimlerinden en temel olan ihtiyaçları çocukların eğitimleridir. Bu açıdan çocukların sosyalleştiği, bütünleştiği, çevreyle iletişime geçtiği ortamlar olarak okullar sadece bilgiye ulaştıkları yerler değildir (Sakız, 2016: 65-81). Bir ifade ve iletişim biçimi olarak da görülen sanat, çocuklar için duygularını en iyi ifade ettiği güvenli alanlarıdır. Bu bağlamda mülteci çocukların sanatsal yaklaşımları, bulundukları psikolojik durumun ne olduğunu ve iletişimsel alanındaki gelişimini ele verecek niteliktedir. Bilindiği üzere sanat eğitiminin

önde gelen hedeflerinden biri “sanatın evrensel dilini kullanabilme” hedefidir. Bireyin kendisini sanatsal fikirleri aracılığıyla dışavurması önemlidir. Kişilerin kendi içsel dünyalarını anlamlandırması ancak dış dünyasındaki gerçekliği tanımasıyla gerçekleşebilir (Alakuş, Abacı, Gökay, Maccario & Tuna, 2005).

Yavuzer (2016:11-13)’e göre çocuğun çizdiği resimler, plastik anlatı becerileri, onun özel tavrını ve genel tutumunu anlamak için en iyi araçtır. “Çünkü resmiyle çocuk kendi iç dünyasıyla çevredeki olaylar hakkındaki tutum, görüş ve düşüncelerini yansıtmaya olanağı bulur” (Yavuzer, 2016). Sözcük bilgisi sınırlı olan çocuk, sözcüklerle ifade edemediklerini resimler aracılığı ile ifade eder. Bir ifade biçimi olan sanat, eğitim yoluyla çocuğa eğitimciler tarafından, duygularla nasıl yaşantı ve deneyimler edinilebileceği öğretilmelidir. Bu anlamda sanat her zaman kişilik ve duyguların ifadesi ile ilişkilendirilmiştir. Çocukların, psikolojik durumlarını, kişiliklerini, travmalarını, kişilerle kurdukları bağları çeşitli duygularla ifade ederek, resimler yoluyla iç dünyalarını yansıttığı düşünülmektedir.

Günümüzde çocukların resimlerinde duygu ve ruhsal durumlarının çözümlemeye çalışılması, resimle terapi, psikoloji ve psikiyatri disiplin alanlarının da ilgi odağı olmuştur. Resimle anlatım çocuğun kendini ifade biçimlerinden birine dönüştüğü günümüzde kabul gören bir olgudur. Çocukların resimlerinin, çocukların ruhsal durumlarını, kişilerarası tarzlarıyla alakalı bilgileri ve bazı hissiyatlarını sunarak iç dünyalarını yansıttığı düşünülmektedir (Malchiodi, 2013). Resimle terapisinin ana temaları, sanat yaparak duygusal çelişkilerin iletişim, kontrol ve çözümünü içermektedir (AATA,2017). Bu yönüyle sanat eğitiminin mülteci çocukların ruhsal durumlarına da iyileştirici bir etkide olacağı düşünülebilmektedir. Geçtiğimiz yüzyılda sanat eğitimi ve uygulamalarının önemi diğer disiplinler arasında artarken eğitim sistemlerindeki yerini de bu bağlamda yeniden değerlendirmek gerekir. Toplumların sanat ve sanatçıya verdikleri değer ve destek, sanatın eğitime ne kadar yansıtıldığı ile doğru orantılıdır (Özsoy, 2007:25).

Göçe maruz kalan çocuklar yerleştikleri yerlerde bazı sıkıntılarla karşılaştığı düşünülmektedir. Yeni durumlara uymaya çalışmak, farklı dil yapısı gibi sebepler çocukları etkilemektedir. Benzer durumlarla karşılaşan göçmen çocukların ruhsal durumlarını anlamada en etkin yol resimdir. Resimle kendini ifade etmeye çalışarak, sıkıntılarıyla alakalı bize ipuçları veren çocuklara erişmek, problemlerini çözüme ulaştırmakla ilgili çocuğa destek olmak olasıdır (Sewell, 2011:175-191).

Savva (2003), tarih boyunca eğitim programlarında sanat eğitimi üzerine yapılan çalışmalarda, sanat uygulamalarında sorgulayıcı çözümleri içinde barındıran programlar geliştirebilmek için çocukların sanat nesnelerini algılama biçimi ve bu objelere karşı tepkilerini anlamak gerektiğini vurgulamaktadır. Okul öncesi dönemde çocukların sanat uygulamalarına yönelik pozitif tutumları duyuşsal olarak görülse de bu durumu eleştirel bir analizle ele almak mümkündür. Sanat etkinliklerine katılan, müze veya atölye ortamında gerçek sanat uygulamalarıyla deneyimler yaşayan çocuklar sanatı öğrenmeleri ve sanat çalışmaları hakkında fikir sahibi olmaları açısından desteklediğini ifade etmektedir. Bu nedenle sanat ürününe bakmayı öğrenmek bir süreç ve gayret gerektirir. Ayrıca okulda ve okul dışında sanat ortamlarıyla sanata karşı olumlu tutumlar geliştirmeleri ve iş birliğine dayalı aktivitelerle yaratıcı fikirler edinmeleri yaşlarına uygun yeni sanat yaklaşımlarıyla oluşturulmuş sanat eğitimleriyle mümkün olacaktır. Bu nedenle sanat aktivitelerinin gerçekleştirildiği gerçek ortamlarda bulunmaları sanatı öğrenmeleri açısından önemlidir. “Tarihi ve modern binalar ile ressamın stüdyoları gibi farklı mekanların düzenli olarak ziyaret edilmesi sanatı öğrenmede önemli bir unsur olmalıdır” (Savva, 2003:300-313). Sanat eğitimi programlarında bu tür sanat etkinliklerine yer verilerek her çocuk gibi mülteci çocukların da sanatsal farkındalığının gelişmesine ve bulundukları çevre ile uyumlu davranışlar geliştirmelerine toplumsal ve kültürel uyumlarına katkı sağlayacağı ifade edilebilir.

Çocukların resimsel yaklaşımları duyuşsal ve bilişsel gelişimlerinin çizimlerdeki sembollerle anlamalı bir belirtisi olarak da ifade edilir. Uzmanlar çizimlerdeki sembollerin tahlil edilerek çocuğun bilinçaltına dayanan daha büyük bir hakikatin açığa çıkarılmasında etkin bir öneme sahiptir. “Özellikle iletişim problemi yaşayan çocuklar için resim yöntemini kullanmak, onlar hakkında bilgi edinmede sağlıklı sonuçlar verir” (Yavuzer, 2016:89). Genel olarak çocukların resimleri, gördüklerinin ve yaşantılarının etkisini analiz etmek için kullanılabilecek etkili bir ölçme aracı olarak görülmektedir (Piscitelli, Everett ve Weier, 2003:47). Bu açıdan araştırmacılar için sosyolojik ve psikolojik araştırmalarda önemli veriler elde edilmesini sağlamaktadır.

Sanat eğitiminin çocuk üzerindeki etkisini inceleyen araştırmalarda psikolojik yaklaşım, öz gelişim yaklaşımı ve bilişsel yaklaşım olmak üzere farklı görüşler bulunmaktadır. Bunlardan psikolojik yaklaşım sanatı çocuğun bilinç altının yansıması olarak ifade ederken, bilişsel yaklaşım da çocukların hayata bakış açılarını yapısal olarak

irdelemektedir. Öz gelişim yaklaşımı ise sanat eğitiminin çocuklar üzerindeki öz gelişimlerini ve yaşadıkları çevreyle olan bağlarını anlayabilmeleri ya da iletişim kurabilmeleri ve kendilerini ifade edebilmeleriyle ilgilenmektedir (Ulutaş & Ersoy, 2004: 2).

Bireyin temel ihtiyaçlarından olan fizyolojik gereksinimleri kadar sanat eğitimi de önemli bir gereksinimdir. Temel ihtiyaçların yanında, bu açıdan sanat eğitimi de iyi bir yaşam için gereklidir. Günümüzde kültürel değerlerini korumuş modern toplumlarda sanat eğitiminin önemi belirgindir. Bu nedenle ülkenin geleceği açısından da sanat eğitimin önemini büyüktür (Akkurt & Boratav, 2018:54-60).

Gelişimci eğitim görüşünde, “yapma, bir ürün ortaya koyma edimi sanat deneyimini sürekli canlı tutacağından ayrıca önemlidir. Düş gücünü artırmak, yaratıcılığı geliştirmek, özgür anlatımı, kendini anlatmayı yüreklendirmek sanat eğitiminin yeni söylemi” olarak ifade edilmektedir (Kırıçoğlu, 2015:23).

Sanat ve estetik eğitimi bir insan hakkı olarak ifade edilir. Her birey sanatsal yetilerine işlerlik kazandıracak, estetik anlamda dünyayı anlayacak, yaratıları ile kültüre katkıda bulunacak bir eğitim ortamına ihtiyacı olur (UNESCO, 2005). Mülteci çocuklarda sanat eğitimi hakkında en iyi şekilde yaralanması sonradan çıkabilecek kişilik sorunlarının da önüne geçecektir.

Türkiye 2011 yılında gerçekleşen Suriye iç savaşından ve Arap baharından dolayı büyük bir mülteci akınına uğramıştır. Bu yoğun göçle beraber mülteci çocukların eğitim sorunları Geçici Eğitim Merkezi, Şartlı Eğitim Yardımı, Halk Eğitim Merkezi, ulusal ve uluslararası kuruluşlarla yapılan ortak projeler gibi çeşitli uygulamalarla giderilmeye çalışılmıştır. Son olarak 2014 tarihinden itibaren kapsayıcı eğitim modeli benimsenerek tüm mülteci çocuklar Türk eğitim sistemine dahil edilmiştir. Özel gereksinim ihtiyacı olsun ya da olmasın kapsayıcı eğitim, sosyal, kültürel, eğitimsel olarak tüm olanaklara eşit olarak erişimde zorlukla karşılaşan tüm çocukları kapsamakta ve akranlarıyla beraber eğitim alma hakkını vurgulamaktadır (Öztürk, Cengiz, Köksal & İrez, 2017:15).

Kapsayıcı eğitim modelini UNESCO (2009), “Öğrencilerin farklı gereksinimlerine, onların eğitime, kültüre ve topluma katılımını artırarak ve eğitim sisteminin içindeki ayrımcılığı azaltarak cevap verme süreci” olarak tanımlar. Türkiye göç yoğunluğu fazla olan bir ülke olarak bu durumun beraberinde getirdiği çeşitli sıkıntılarla yüz yüze kalmaktadır. Ayrıca karmaşık ve önemli problemlerden bir tanesi de göçe maruz kalan çocukların

eğitimleridir. Türkiye bu amaçla bazı politikalar üretse de mülteci çocukların MEB bünyesindeki okullarda kapsayıcı eğitim çerçevesinde eğitim almaları bazı sıkıntılar yaşanmasına yol açmıştır. Genel olarak yaşanan sıkıntılardan mültecilerle beraber diğer öğrenciler de etkilenmektedir (Sarier, 2020:80-111).

Mülteci, göçmen ve sığınmacıların yerleştikleri ülkelerde toplumsal ve kültürel farklılıklardan kaynaklı problemleri, kişisel farklılıkları, cinsiyet eşitsizlikleri gibi birçok alanı çevrelemektedir. Sınıfında mülteci öğrenci bulunan öğretmenlerin çok kültürlülük kapsamında mülteci öğrencilerin eğitim ve öğretime uyumlarını kolaylaştırmak amacıyla “Yabancı Uyruklu Öğrenci Bulunan Millî Eğitim Bakanlığı Öğretmenlerinin Eğitimi” konulu “Kaliteli Kapsayıcı Eğitim” adı altında 2016-2017 yıllarında gerçekleştirilen UNICEF ve Millî Eğitim Bakanlığı’nın ortak projesiyle, mültecilerin okullardaki uyum süreçlerinin kolaylaştırılması amaçlanmaktadır (Öztürk ve diğerleri, 2017:1347-1359).

Bireyin görsel sanatlar eğitimi alması, onun bir sanatçı veya çok üstün yeteneklere sahip olmasını gerektirmez. Görsel Sanatlar eğitimi, estetiksel bilinç kazandırma gibi kişisel yaşantılarına katacağı olumlu edinimler ve bireyin kendini ifade edebilme becerisini geliştiren, her seviyedeki yaş grubundan kişiler için önemli bir ihtiyaç olarak algılanmalıdır (MEB, 2018a).

Görsel Sanatlar dersi ilkokul üçüncü sınıfa kadar iki ders saati, dördüncü ve sekizinci sınıflarda ise bir ders saat olarak planlanmıştır. Görsel sanatlar dersinin yapısı, “*Görsel İletişim ve Biçimlendirme, Kültürel Miras, Sanat Eleştirisi ve Estetik*” olarak üç öğrenme başlığı altında temellenir. (MEB, 2018a)

MEB 2018’de ortaöğretimler için yayınladığı Görsel sanatlar ders programını ile sosyal ve kültürel kimliğinin oluşturulması, sanatın bireyin yaşamına değer katması, sorgulayıcı, orijinal ve özgür düşüncelere sahip kişiler yetiştirmek için görsel sanatlar dersinin önemini vurgulamaktadır. Bu kapsamda ders programının öğrencileri evrensel değerler boyutuyla sanatı algılamış, üretken, toplumsal değerlerini içselleştirmiş, farklı toplumların yaşantılarına ve değerler yargılarına saygı duyan, sanata değer veren ve anlamlandıran kişiler olarak yetiştirmek amaçlanmaktadır (MEB,2018b).

Ortaöğretimin tüm kademeleri için planlanan “*Görsel Sanatlar Dersi Öğretim Programı*’nda öğrenme alanı temelli yaklaşım esas alınmıştır.” Programda; ders iki saat olacak şekilde, “*Sanat Eleştirisi ve Estetik, Kültürel Miras ile Görsel Sanatlarda Biçimlendirme*” başlığı altında üç ana öğrenme alanı olarak planlanmıştır. Bu kapsamda

öğrenme alanlarıyla ilgili kavramsal bilgilere ve uygulamaya dönük etkinlikler yer almaktadır (MEB,2018b). Ancak bu üç temel öğrenme alanının hedeflerine ulaşması açısından öğretmen, öğrenci ve okul bağlamında yeterli imkanların sağlanması önemlidir.

Bireyin zihinsel iyi oluşunun yanında, bireyler arası iletişim ve duygusal gelişiminin sağlıklı olabilmesi açısından görsel sanatların yardımcı bir yönü olduğu bilinmektedir. Bu çerçevede görsel sanatların amacı, çok kültürlülüğün sağladığı geniş bakış açısı ve bireysel farklılıkların getirdiği özgün yaklaşımlar elde etmek için çağın gereksinimlerine uygun, değişimleri geliştirmeye ve bu açıdan farklı sanat disiplinlerini kavramaya ve bunun yol açtığı ilerlemeyi görmeye yöneliktir (Vatanoğlu, 2023).

Mülteci çocukların uyum sorunlarını, iletişim kurmadaki sıkıntılarını ve travmalarını gidermeleri için görsel sanatlar önemli bir disiplin alanıdır. “Çocukların çizdiği resimlerden görebildiğimiz kadarıyla sanat, çocukların ruh sağlığını koruyup çocukların hem zihinsel hem de bedensel bir şekilde somut dünyanın olumsuz olan bazı öğelerinden sıyrıldıklarını ve daha dingin bir hale geldiklerini söyleyebiliriz” (San, 2019).

Görsel Sanatlar dersinin hedefleri arasında, görsel okuryazarlık becerisine sahip, algı ve estetik bilinci oluşmuş, sanat ve kültür konularında görüşlerin özgürce ifade edebilen ve değerlendirmelerde bulunabilen ayrıca, görsel sanatların doğasını inceleyen, değeri hakkında fikir sahibi olan, güncel kültür-sanat nesneleri ve ürünlerini bilinçli olarak analiz edebilen, kendi kültürü ile farklı kültürler arasında bağ kurarak saygı duyan ve kültürel mirası koruyan, güncel sanat ürünlerinde kullanılan malzeme, beceri, teknik ile teknolojiyi etkin ve tehlikeye mahal vermeden kullanarak, görsel sanatları diğer disiplinlerle ilişkilendiren, sanat alanıyla ilgili meslekleri tanıyan, görsel sanatları öğrenmeye ve uygulamaya ilgili ve hevesli bireyler yetiştirmektir (MEB, 2018a, 2018b)

Bu araştırmada, birçok disiplin alanının çalışma konusu olan göç olgusunun insan üzerinde yarattığı travmatik ve psikolojik etkisini azaltmak için iyileştirmede ve sosyal uyumu kolaylaştırmada sanatın çok yönlü etkisi düşünülerek mülteci çocukların eğitiminde görsel sanat programlarının içerik açısından uygulanabilirliği ve geliştirilmesine katkı sağlamak için öğretmen görüşlerine göre incelenmesi gerçekleştirilecektir.

4. YÖNTEM

Bu bölümde, araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve verilerin analizi konuları yer almaktadır.

4.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ

Millî Eğitim Bakanlığı'nın mülteci çocukların sanat eğitimi programlarının düzenlenmesine yönelik görsel sanatlar öğretmenlerinin görüşlerini belirlemeyi amaçlayan bu araştırmada nitel araştırmalarda kullanılan, araştırmacının gerçek yaşam durumları hakkında detaylı ve derinlemesine bilgi topladığı, bir durum betimlemesi ya da durum temalarını ortaya koyduğu durum çalışma deseni kullanılmıştır (Creswell, 2013). Araştırmanın verileri Diyarbakır ilinde mülteci çocukların bulunduğu okullarda görsel sanatlar dersini yürüten öğretmenlerle nitel araştırma modeline dayalı yarı yapılandırılmış görüşme formu uygulanarak elde edilmiştir. Nitel araştırmada görüşme, gözlem ve doküman analizi gibi veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlanır (Yıldırım & Şimşek, 2021:37).

4.2. ÇALIŞMA GRUBU

Bu araştırmada, amaçlı örnekleme yöntemlerinden biri olan ölçüt örnekleme yöntemi ile çalışılmıştır. Bu tür örnekleme metodunda asıl anlayış peşin olarak belirlenmiş bazı ölçütlerle denkleşen bütün hallerin çalışılmasıdır. Bur tür çalışmalarda bahsedilen ölçüt veya ölçütler araştırmacı tarafından oluşturulabilir ya da peşinen hazırlanmış olan bir ölçüt listesi belirlenebilir. (Yıldırım & Şimşek, 2021:120).

Bu araştırmada çalışma grubunu Diyarbakır ilinde mülteci çocukların kayıtlı olduğu ortaokul ve liselerdeki Görsel Sanatlar öğretmenleri oluşturmaktadır. Araştırmada, Milli Eğitim kayıtlarında yer alan 474 görsel sanatlar öğretmenin listesi oluşturularak örnekleme sınırlamak için ölçüt örnekleme deseni uygulanmıştır. Araştırmacının kendi oluşturduğu ölçütlerle 'mülteci çocukların bulunduğu okullar ve bu okullarda grev yapan Görsel Sanatlar öğretmenleri' olarak belirlenerek bunlar arasında ise 'mülteci sayısının fazla olduğu okullarda görev yapan öğretmenler' seçilmiştir. Bu bağlamda gönüllülük esasıyla

görüşmeye katılmayı kabul eden 2022-2023 eğitim öğretim yılında aktif olarak görev yapan 17 öğretmen araştırmancının çalışma grubunu oluşturmuştur.

Çalışma grubuna ait demografik bilgiler aşağıda tabloda gösterilmiştir.

Tablo 2. Çalışma Grubuna İlişkin Demografik Bilgiler

		N
Cinsiyet	Kadın	8
	Erkek	9
Toplam		17
Öğretmenlikteki Hizmet Süreleri	1-5 yıl	1
	6-10 yıl	2
	11-15 yıl	4
	16-20 yıl	6
	20 yıl ve üz.	4
Toplam		17
Eğitim durumları	Lisans	15
	Yüksek lisans	2
Toplam		17

4.3. VERİ TOPLANMA ARAÇLARI

Araştırmada veriler yarı yapılandırılmış görüşmeler yoluyla toplanmıştır. Bu görüşme türünde görüşmeci hazırladığı sorular ile derinliğine bilgi alır, anlaşılmayan soruları katılımcılara açıklar (Altunışık, Coşkun, Yıldırım & Bayraktaroğlu, 2007). Görüşme soruları hazırlanmadan önce alan yazın incelenmiştir. Gönüllülük esasıyla katılımcılara uygulanan yarı yapılandırılmış görüşme formu içerik, kapsam ve anlatım açısından doktor unvanını alan ikisi dil ve anlatım uzmanı, ikisi sanat eğitimi uzmanı ve milli eğitim müdürlüğü Ar-Ge (Araştırma Geliştirme) biriminden bir uzman olmak üzere toplam beş uzmanın görüşü alınmıştır. Hazırlanan görüşme formu, uzmanlardan gelen dönütler doğrultusunda düzeltilmiş ve farklı illerde görev yapan üç Görsel Sanatlar öğretmenine uygulanarak pilot uygulama yapılmıştır. Pilot uygulamada soruların sayısının yeterli olduğu ve soruların anlaşılabilir olduğu belirtilmiştir. Veri toplama aracının pilot uygulamayla denenmesi araştırmancının geçerliği ve güvenilirliği ile doğrudan ilgilidir (Yıldırım & Şimşek, 2021).

Uzman görüşleri ve pilot uygulamanın ardından altı maddeden oluşan “Millî Eğitim Bakanlığı’nın Mülteci Çocukların Sanat Eğitimi Çalışmalarına Yönelik Öğretmen Görüşleri” başlıklı yarı yapılandırılmış görüşme formu (Ek-4) son haliyle uygulamaya

geçilmiştir. Görüşme formu görsel sanatlar öğretmenlerinin Millî Eğitim Bakanlığı'nın mülteci çocukların sanat eğitime yönelik program çalışmalarıyla ilgili bilgileri ve düşünceleri hakkında detaylı bilgi almayı amaçlayan, altı sorudan oluşmaktadır.

4.4. VERİLERİN TOPLANMASI

Araştırmanın verileri 2022-2023 eğitim öğretim bahar yarıyılında, Diyarbakır ilinde mülteci çocukların kayıtlı olduğu ortaokul ve liselerde Görsel Sanatlar dersini yürüten Görsel Sanatlar öğretmenlerinden toplanmıştır. Görüşme formunun uygulanabilmesi için Dicle Üniversitesi Etik Kurul tarafından Araştırma Etik Onayı (Ek -1) ve Diyarbakır İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden araştırma izinleri (Ek-3) alınmıştır. Mülteci çocukların kayıtlı olduğu okullar ve bu okullarda görev yapan Görsel Sanatlar öğretmenleri tespit edilmiştir. Araştırmacı söz konusu okulların okul idaresiyle görüşerek araştırmanın detayları hakkında bilgi vermiştir. Araştırmacı bilgilendirmeler sonucunda öğretmenlerle iletişime geçmeye çalışmıştır. İlgili izinler alınarak gerçekleştirilen görüşmeler 6 Şubat 2023 günü meydana gelen Kahramanmaraş Pazarcık merkezli depremin etkisinden dolayı araştırmaya katılım sayısı düşmüş ve araştırma verilerinin toplanması iki aylık bir gecikmeyle Nisan ayında tamamlanmıştır. Depremin şiddetinin yarattığı olumsuz etkilerden dolayı konuya yönelik görüşmeye katılmayı kabul eden 17 öğretmen araştırmaya katılmıştır.

Araştırmacı yaptığı görüşmelerde katılımcıların aynı bilgileri tekrar etmesini fark etmesiyle yapılacak görüşmelerinde bu şekilde tekrarlanmasını öngörerek katılımcı sayısını yeterli görmüştür. Araştırmacıların çok sayıda katılımcıya ulaşma çabası, sıklıkla yapılan bir hatadır (Creswell, 2002; Makatouni, 2002). Görüşmelerde aynı durumları tekrar eden nicelikten ziyade nitelik önemlidir. Diğer bir deyişle nitel araştırmada veri, yeni bir bilgi elde edilmediği veya ortaya çıkan verilerin önemsizleşmesi söz konusu ise başka bir anlamda doyum noktasına erişilmesine kadar ilerletilir ve bu aşama nicel olarak örneklem sınırlarını belirler (Cemaloğlu, 2021:188).

Mülteci çocukların sanat eğitimi çalışmalarına yönelik geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu İl Milli Eğitim Müdürlüklerine bağlı okullarda görev yapan Görsel Sanatlar öğretmenleriyle yüz yüze gerçekleştirilmiştir. Öğretmenlere yöneltilen soruların yanıtları araştırmacı tarafından notlar tutularak ve katılımcıların izniyle ses kaydına alınarak toplanmıştır.

4.5. ARAŞTIRMACINI ROLÜ

Nitel araştırmacılar verilerin toplanma aşamasında sahanın içinden gözlem yaparak, alanının özelliklerini gözlemleyen, araştırmaya katılanlarla birebir iletişim kuran kişi konumundadır. Bu kapsamda (Yıldırım & Şimşek, 2021:81), araştırmacı yakından ve ilk elden bilgi toplayan ve çalışması ile ilgili sahada etkin olarak yer alarak çevreyi gözlemleyerek birebir deneyimler edinen ve bu deneyimlerini araştırmasına dahil eden, araştırmaya katılanlarla iletişim kuran kişi olarak tanımlar. Yani araştırma boyunca araştırmacı veri toplama sürecinin bir parçası olmaktadır.

Araştırmacı Millî Eğitim Bakanlığı bünyesinde 2008 yılından bu yana Görsel sanatlar öğretmeni olarak görev yapmaktadır. Araştırmacı öğretmenlik mesleği tecrübesiyle son on yılda büyük bir mülteci akınına uğrayan Türkiye’de eğitim alanında birtakım sorunlar yaşandığını gözlemektedir. Araştırmacı sanat eğitimi programı ve içeriği açısından okullarda uygulanabilirliği konusunda sıkıntıları tecrübe etmiş bir öğretmen olarak, sanat eğitimi bağlamında verilen eğitimlerin öğretmenlerin gözünden mülteci öğrencilere uygunluğunu ortaya koymak adına araştırma yapmaya ihtiyaç duyulmuştur. Bu bağlamda öncelikle araştırma konusunun amaca yönelik literatür araştırması yapılmış ve buna bağlı olarak kavramsal çerçeve oluşturulmuştur. Araştırma konusu ile ilgili edinilen bilgiler ışığında, uzman görüşleri alınarak görüşme formu oluşturulmuştur. Bu çerçevede gerekli izinler alındıktan sonra Diyarbakır İl Milli Eğitim müdürlüğünden araştırma konusu olan mülteci öğrenciler, bu öğrencilerle çalışan öğretmenler ve kurumları hakkında sayısal verilere ulaşılmıştır. Araştırmacı tarafından mülteci öğrenci sayısının en fazla olduğu okullar listelenerek, okulların adreslerine ulaşılmıştır. Tespit edilen toplam 17 okul, adres bilgilerinden yola çıkılarak birbirlerine olan mesafelerine göre araştırmacı tarafından oluşturulan bir plan çerçevesinde en az iki defa ziyaret edilmiştir. İlk ziyarette okul yönetimiyle öğretmenin ders programı çerçevesinde okulda bulundukları gün belirlenmiş, öğretmenlerle iletişime geçilerek görüşme formunu uygulamak için randevu alınmıştır. İkinci ziyaret öğretmenlerle okul ortamında gerçekleştirilmiştir. Her bir öğretmenle 30 dakikayı aşmayan görüşmeler yaklaşık olarak bir buçuk ayda tamamlanabilmiştir. Verilerin toplanması aşamasında okullara ve öğretmenlere ulaşma açısından sıkıntılarla karşılaşmıştır. Yıkım ve tadilat kararı verilen bazı okulların adres bilgisi güncel olmadığından emek ve zaman açısından bu okullara ulaşmak sıkıntılı olmuştur. Ayrıca 2 Şubat Kahramanmaraş Pazarcık merkezli depremde kaynaklı psikolojik olarak kendilerini iyi hissetmeyen öğretmenler görüşmeye katılmak istememişlerdir. Görüşme esnasında

hemen her öğretmen yöntem olarak anket değil de yüz yüze görüşmenin tercih edilmesi konusunda memnuniyetlerini dile getirmiştir.

4.6. VERİLERİN ANALİZİ

Ses kayıt cihazı ile elde edilen veriler araştırmacı tarafından 23 sayfalık metne dönüştürülmüştür. Yazılı veriler nitel veri analiz yöntemlerinden içerik analizi yapılarak analiz edilmiştir. Çalışma grubunu oluşturan 17 görsel sanatlar öğretmenini ifade etmek için *Öğretmen* kelimesinin baş harfi olan “Ö” kodu kullanılmış, öğretmenler Ö1, Ö2, Ö3, ...Ö17 şeklinde şifrelenmiştir.

Araştırmada ilk olarak doküman/metin analizi olarak adlandırılan (Creswell, 2002). Milli Eğitim tarafından hazırlanan eğitim programları, mülteci çocuklara yönelik çalışmaları inceleyerek olgu veya olaylarla bağlantılı bilgiler içeren yazılı belgelerin detaylı biçimde taranması sağlanmıştır. Araştırılan konuya bağlı literatür taramasını da içeren doküman analizi, araştırmacının yaptığı gözlem ve görüşme kayıtları ile diğer belgelerin dizayn edilmesini sağlamaktadır (Baltacı, 2019:376). Araştırmada toplanan veriler tümevarımcı analize tabi tutularak kodlanmasında asıl ilke, elde edilen verileri açıklayacak kavram ve ilişkilere erişmektir. Tümevarımcı analizle toplanan veriler derinlemesine bir işleme tabi tutularak fark edilmeyen tema ve kavramlar bu yöntemle keşfedilir (Yıldırım & Şimşek, 2021:240-251). Katılımcılarla yapılan görüşmelerden toplanan veriler deşifre edilerek ayrıntılı bir biçimde incelenmiş belirlenen kavramlardan kategori ve temalarla içerik analizi yapılmıştır. Bu aşamada benzerliği ve birbiriyle bağı olduğu ortaya çıkan veriler belirli kavramlar ve temalar kapsamında bir araya toplanarak tahlil edilir, içerik analizinde katılımcıların görüşleri sistemli bir biçimde ayrıştırılır (Bengtsson, 2016; Crabtree ve Miller, 1999; Merriam ve Grenier, 2019, Aktaran: Baltacı, 2019:377).

Bu araştırmada içerik analizi yapılan görüşmelere katılımcıların ifadelerinden doğrudan alıntılar yapılarak (desteklenmiştir) veriler sunulmasıyla özgünlüğün geçerliğini arttırmaktadır. Nitel araştırmalarda veri analizi genelde üç metotla yapılması önerilmektedir. Bunlardan biri toplanan verilerin özgün haline olabildiğince riayet etmek gerekir. Gerekliğinde katılımcının söylemlerinden direk alıntılarla verilerin sunulması, söz konusu olan orijinalliğin geçerliliğini artıracaktır (Baltacı, 2017; Creswell, 2002, Eysenbach ve Köhler, 2002; Miles ve Huberman, 1994, Aktaran: Baltacı, 2019:377). İçerik analizinde benzer verilerin, belirli kavramlar ve temalar kapsamında bir araya toplanarak ve bunları okuyucunun kavrayabileceği bir şekilde düzenlemek esastır (Baltacı, 2017; Guba ve

Lincoln, 1994; Maxwell, 2008; Pope vd., 2006). Toplanan verilerin analizinde iki alan uzman tarafından incelenmesi araştırmanın “geçerlik ve güvenilirliğini” artırmıştır (Denzin ve Lincoln, 2008; Sandelowski, 1986).

5. BULGULAR

Bu bölümde araştırmaya katılan 17 öğretmenle yapılan yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen verilerin içerik analizleri sonucunda ortaya çıkan temalar ve bu temalara göre kategoriler belirlenmiştir. Görüşme sorularına başlarken katılımcıların MEB'in mülteci çocukların eğitime yönelik çalışmalarından haberdar olup olmadıklarına yönelik yanıtları aşağıda tabloda gösterilmiştir:

Tablo 3. MEB'in Mülteci Çocuklara Yönelik Uyguladığı Eğitim Programlarından Haberdar Olma Durumu

Kategori	f	%
Haberdarım	9	52,9
Haberdar değilim	8	47,1
Toplam	17	100

Tablo 3'te yer alan verilere göre MEB'in mülteci çocuklara yönelik uyguladığı eğitim programlarından 17 öğretmenin dokuzunun haberdar olduğu yönüyle sekiz öğretmenin haberdar olmadığı yönündedir. Bu durum öğretmen görüşlerine şu şekilde yansımıştır:

“MEB'in mülteci çocukların eğitime yönelik bir çalışması var mıydı, yok muydu bu konu ile ilgili bir bilgin yok. Mülteci çocuklarımız sınıfımıza geldiği zaman onların eğitime yönelik bize bir bilgi verilmedi. Ne yapılması gerektiği konusunu da ilk defa sizden duyuyorum. Yani o eğitime yönelik çalışmalarla ilgili düşüncelerim çocuklar biraz aidiyet sıkıntısı yaşadılar, uyum problemleri oldu. Keşke bu noktada biz öğretmenler bilgilendirilseydik. Mutlaka bir yerlerde kurslar, seminerler verildi ama, genel anlamda ben duymadım.” (Ö8)

“Bizde kapsayıcı eğitim bağlamında bir husus var. Ama MEB'in özel olarak yapmış olduğu bir çalışma yürütme meselesi var mı bilmiyorum. Ama kapsayıcı eğitim modeline uygun, çocukları ayırtmadan eğitimlerini sürdürmeye katkı sağlayabiliyoruz.” (Ö11)

5.1.1. Millî Eğitim Bakanlığı (MEB)'nin Mülteci Çocukların Eğitime Yönelik Çalışmalarına İlişkin Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde MEB'in mülteci çocuklara uygulanan eğitim programlarına yönelik çalışmalar hakkında öğretmenlerin durumdan haberdar olup olmadıkları sorusunun

ardından konuya yönelik eğitim çalışmaları hakkında detaylı bilgi vermeleri sağlanmıştır. Soruya yönelik verilen yanıtlardan elde edilen verilerin analizi kapsamında oluşturulan tema ve kategoriler Tablo 4'te açıklanmıştır.

Tablo 4. MEB'in Mülteci Çocukların Eğitimine Yönelik Çalışmaları

Yapılan çalışmalar		N
Mülteci çocukların eğitimine yönelik çalışmalar	Okulların Mültecilere Yönelik Uygulamaları	7
	MEB'in Kendi Uygulamaları	3
	MEB'in Kurum ve Kuruluşlarla Uygulamaları	7
Toplam		17

Katılımcıların MEB'in mülteci çocukların eğitimi için öğretmenlere yönelik uygulamalarla ilgili görüşleri üç kategoride belirlenmiştir. Okulun Mültecilere Yönelik Uygulamaları, MEB'in Kendi Uygulamaları ve MEB'in Kurum ve Kuruluşlarla Uygulamaları olarak kategorilenmiştir.

Okulun mültecilere yönelik uygulamaları kategorisinde, MEB'in tüm çocuklar için uyguladığı tek bir program olduğundan dolayı mülteci çocukların eğitimini kolaylaştırıcı olmak adına öğretmenler kendi deneyimleriyle destek sunmuştur. Öğretmenler uygulanan programın okuldaki bütün çocukları kapsadığını, öğrencilerin çoğunun mevcut duruma uyum sağladığını, göçün yaşandığı ilk yıllarda okulların mülteci öğrenciler için ayrı sınıf açtıklarını belirtmiştir. Bu kategori ile ilgili öğretmen görüşleri şu şekildedir:

“Göçün ilk yıllarında MEB'in aldığı karar doğrultusunda biz de sınıf açtık. Yalnız çok verimli geçmedi diyebilirim. Çünkü çocuklarla çok yeni tanışıyorduk, diline, kültürüne yabancı olduğumuz konulardı, hele bunu alanla birleşik uygulamaya koyunca bayağı bir sıkıntı yaşadık. Yani çocuk sizi anlamıyor tanımıyor, bilmiyor farklı bir kültüre gelmiş, mekân zaman farklı. Bu açıdan sıkıntılıydı. Ama biz mültecilere yönelik, birleştirilmiş sınıf bazında da eğitim veriyoruz, bütün branşlarda çocuklar ayrı ayrı derslerde görüyorlar.”
(Ö10)

İkinci kategoride MEB'in mülteci çocuklara yönelik uyguladığı eğitim programlarının kapsamı hakkında öğretmenler kapsayıcı eğitim modeli çerçevesinde, mülteci öğrencilerin diğer öğrencilerle beraber aynı eğitime maruz kaldıklarını, mülteci öğrenciler için dil eğitimi verildiğini ifade etmişlerdir.

“Ayrıcalıklı bir eğitim olduğunu düşünmüyorum. Diğer çocuklarla aynı eğitime, aynı etkinliklere maruzlar şu anda. Zaten bizim insanlarımızla da kaynaşmış durumdalar. Kendilerini farklı hissetmiyorlar. Farklı koşullara sahip olmaları gerektiğini bu anlamda düşünmüyorum.” (Ö3)

“Mülteci çocuklara dil konusunda bir eğitim veriliyor. Bu konuda zaten olması gereken o. Çünkü çocuk en azından geldiği ülkenin dilini öğrendiği vakit akranları ile daha fazla sosyalleşiyor. Onun dışında da eğer çocuklara psiko-sosyal destek verilirse daha iyi olur eğitim anlamında.” (Ö17)

“Kapsayıcı eğitim çerçevesinde çocuklar resim etkinliklerine dâhil oldular.” (Ö15)

“Bizde kapsayıcı eğitim bağlamında bir husus var. Ama MEB’in özel olarak yapmış olduğu bir çalışma yürütme meselesi var mı bilmiyorum. Ama kapsayıcı eğitim modeline uygun, çocukları ayırtırmadan eğitimlerini sürdürmeye katkı sağlayabiliyoruz.” (Ö11)

Katılımcılar MEB’in kurum ve kuruluşlarla yaptığı uygulamalarına yönelik oluşturulan kategoride ise okullarda PICTES (Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunun Desteklenmesi Projesi) kursunun açıldığından, kurs kapsamının dil ve kültür üzerine çalışmaların olduğundan ve PICTES kursları kapsamında resim kursu verdiklerinden söz etmişlerdir. Katılımcılar uygulamaların sanatsal çalışmalar içermediğini özellikle vurgulamıştır. Bu kategori ile ilgili öğretmen görüşleri şu şekildedir:

“Evet, genelde hafta sonları PICTES kursları yapılıyor. Bu kapsamda çocuklara eğitim veriliyor. Ben de PICTES bünyesinde bu çocuklara resim kursu veriyorum.” (Ö13)

“MEB’in çalışmalarını duydum, ama bu sanatla alakalı değildi. Genellikle dil ve kültürle ilgili çalışmalar yapıldı. Ama sanat anlamında herhangi bir programın bize geldiğini hatırlamıyorum.” (Ö14)

“MEB’in mülteci çocuklar için yaptığı çalışmaların başında PICTES geliyor. PICTES iyi olmakla beraber görsel sanatlar açısından eksik olduğunu düşünüyorum. Özellikle dil açısından, okuma yazma açısından, uyum açısından iyi olduğunu düşünüyorum. Çocuk dil açısından eksik olsa bile sanatsal olarak kendini tamamladığı zaman kendine güveni oluyor, konuşma olarak kendini ifade edemediği düşüncelerini resimsel, çizimler olarak ifade edebilir.” (Ö7)

5.1.2. Mülteci Çocukların Eğitimlerinin Nasıl Yapılacağına Yönelik Verilen Eğitimlere İlişkin Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde mülteci çocuklara yönelik çalışmaların nasıl yapılacağına ilişkin MEB'in çalışmaları hakkında öğretmenlerle yapılan görüşmelerden elde edilen verilerden yola çıkarak oluşturulan tema ve kategori Tablo 5'te açıklanmaya çalışılmıştır.

Tablo 5. Mülteci Çocuklara Yönelik Çalışmaların Nasıl Yapılacağına İlişkin MEB Tarafından Verilen Eğitimler

Verilen Eğitimler	N	
Mülteci çocukların eğitimlerinin nasıl yapılacağına yönelik verilen eğitimler	Uyum Sürecine Yönelik Eğitim Çalışmaları	2
	Sanat Eğitimlerine Yönelik Eğitim Çalışmaları	17
Toplam	19	

Katılımcıların görüşlerine göre, MEB'in öğretmenlere yönelik mülteci çocukların eğitimlerinin nasıl yapılacağına ilişkin çalışmalar iki kategoride belirlenmiştir. İlk kategori Uyum Sürecine Yönelik Eğitim Çalışmaları ikinci kategori ise Sanat Eğitimlerine Yönelik Eğitim Çalışmaları biçiminde oluşturulmuştur. Uyum sürecine yönelik eğitim çalışmalarında PICTES kursu alındığı ifade edilmiştir. Bu kapsamda sadece iki öğretmen mülteci çocukların eğitimine yönelik kurs/seminer aldığını belirtmiştir. Bu kursların mülteci öğrencilerin uyum süreciyle ilgili oldukları ifade edilmiştir. Seminer/kurs aldığını söyleyen eden iki katılımcının aldığı eğitime yönelik ifadeleri şu şekildedir:

“Üç-dört sene önce mülteci çocukların eğitimine yönelik bir seminer olmuştu, buna katılabildim. MEB'in okula bildirmesiyle duydum bu semineri. O dönemlerde özellikle Suriye'deki savaşın etkileriyle yabancı uyruklu çocuklarımızın yeni yeni ülkemize gelmesiyle birlikte, çok ciddi sorunlar yaşamaya başladık. Hem dil hem de adaptasyon konusunda. Bu seminer bu çocukların uyumu noktasındaydı. Şu geldiğimiz nokta da Milli Eğitimin, Bakanlığın katkıları çok olumlu oldu gerek malzeme konusunda olsun gerek kursların açılmasında olsun. Çünkü her okulda açılmıyor bu kurslar. Özellikle okulumuzun bulunduğu

Bağlar bölgesi çok göç aldı. Okulumuzun bu anlamda biraz daha desteğe ihtiyacı var.” (Ö15)

“PICLES kursu aldım. Ama bu sanatla ilgili bir kurs değildi. Genel olarak çocukların uyum süreçleri ile ilgiliydi. Teknik olarak, bunu uygulayın, bunu yapın diye bir şey söz konusu değildi. Zaten doğru da olmazdı. Çünkü diğer çocuklardan ayrıştırılması psikolojilerini olumsuz yönde etkileyeceğine inanıyorum. Bu çocukları, yereldeki çocuklardan farklı da görmedik, iletişim kurabiliyorduk, çocukların adaptasyon süreçleri biraz sıkıntılıydı. Ama şu an itibari ile bu problemi de aşabildik. Yine de kendilerini ifade edebilmelerinde halen problem var.” (Ö11)

İkinci kategoride katılımcılardan 17’sinin tamamı sanat eğitimi ile ilgili herhangi bir eğitim çalışmasına katılmadıklarını belirtmiştir. Katılımcı görüşlerine göre haberdar oldukları kadarıyla verilen seminer/kursların hiçbirinin mültecilerin sanat eğitimine yönelik olmadığı saptanmıştır. Bu kategori ile ilgili öğretmen görüşleri şu şekildedir:

“Şu ana kadar herhangi bir eğitim bir kurs almadım. Verilmişse de haberim olmadı.” (Ö14)

“Mülteci çocuklara yönelik herhangi bir kurs, seminer almadım ve bunu kendimde de mültecilerin eğitiminde de büyük bir eksiklik olarak görüyorum. Çünkü bir program okulda tüm öğrencileri kapsamıyorsa, bazılarını görmezden geliyorsa bu bizler için de çocuklar içinde büyük bir eksiklik.” (Ö4)

“Kendi branşım bazında herhangi bir eğitim, seminer verilmedi. Ama diğer branşlara verildiğini biliyorum.” (Ö3)

“Birebir bir eğitim almadım. Bildiğim kadarıyla pilot bölgeler seçilmişti o konuda. Ama bölümü okurken bu ve buna benzer durumlara yönelik derslerde eğitim aldık. Durumla ilk kez karşı karşıya olduğumuz için apar topar sınıf açılıp, bizler de karınca karınca her branşta kim ne yapabiliyorsa onu yaptık. Ama planlı bir eğitim almadık.” (Ö10)

“Hayır maalesef sanat alanında, bir seminer, bir bilgi veya ne yapmamız gerektiği konusunda bir eğitim verilmedi. Çocukların ruhsal ve fiziksel yönden gelişimine yönelik bir çalışma olmadı.” (Ö9)

“Ben kendim bu eğitimi almadım. Yalnız bu çocuklara ders veren öğretmenler seminer ve kurslara katıldılar diye biliyorum. Hatta bu öğrencilerle ilgilenen müdür yardımcımız da Mersin’e bu eğitim için seminer almaya gönderildi. Ama bizim alanımızla

ilgili görsel sanatlar öğretmenlerine herhangi bir çalışma yapılmadı, yapıldıysa da bu konu hakkında herhangi bir bilgin yok.” (Ö12)

5.1.3. Mülteci Çocukların Eğitimine Yönelik Çalışmaların Okullarda Uygulanabilirliğine İlişkin Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde mülteci çocukların eğitimine yönelik çalışmaların okullarda uygulanmasına ilişkin katılımcı görüşlerinden elde edilen verilerden oluşturulan tema ve kategoriler Tablo 6’da yer almaktadır.

Tablo 6. Mülteci Çocukların Eğitimine Yönelik Çalışmaların Okullarda Uygulanabilirliği

Eğitim Çalışmaların Uygulanabilirliği		N
Mülteci çocukların eğitimine yönelik çalışmaların okullarda uygulanması	Sanatsal İfade Bağlamında	9
	Dil / İfade Bağlamında	8
	Toplumsal Sistem Bağlamında	2
Toplam		19
*Aynı öğretmenler farklı kategorilerde yanıt vermiştir		

Tablo 6 incelendiğinde, katılımcıların görüşleri doğrultusunda mülteci çocukların eğitimine yönelik çalışmaları okullarda uygulanmasıyla ilgili Sanatsal İfade Bağlamında, Dil İfade Bağlamında, Toplumsal Sistem Bağlamında olarak üç kategoride ele alınmıştır. Birinci kategoride sanatsal ifade bağlamında eğitim çalışmalarının uygulanabilirliği ile ilgili katılımcılar görüşlerini şu şekilde belirtmiştir:

“Sanatın evrensel ortak bir dili olduğunu bildiğimizden kaynaklı bu alanda çocukların duygu, düşünce ve izlenimlerini bazı sanat etkinlikleri ile ifade edebildiklerini düşünüyorum. Çocuklar kendilerini dilsel anlamda ifade edemeseler bile bunu görsel sanatların resim, müzik, heykel gibi alanlarında daha rahat ifade edebiliyorlar. Var olan sürecin de buna yani kurumların buna herhangi bir katkısı olduğunu düşünmüyorum. Bu çocukların uyum süreçlerinde en önemli ayağı sanattır. Topluma entegreleri açısından sanatın hiçbir şekilde tam anlamı ile kullanıldığını düşünmüyorum.” (Ö2)

Katılımcılar sanatsal ifade anlamında başta ekonomik sorunların ve fiziki yetersizliklerin uygulamaları aksattığı yönünde fikirlerini belirtmiştir. Genelde tüm öğrenciler özelde mülteci öğrenciler ekonomik yetersizliklerden dolayı ders programında

yer alan gerekli araç-gereç ve malzemeleri temin edememektedir. Bu konuda öğretmenlerin kendi imkânları dâhilinde malzeme belirleme ve temin etme çabaları ile öğrencilerin ulaşabilecekleri malzemelerle yapılabilecek etkinliklere yöneldikleri katılımcı görüşlerine yansımıştır:

“Genel olarak baktığımız zaman okulumuzun çevresi sosyo-ekonomik olarak düşük bir çevrede olduğu için istediğimiz her çalışmayı yapamıyoruz.” (Ö 16)

“Program, ekonomik sıkıntılardan dolayı birebir uygun olmayabiliyor. Ben genelde programda esnek davranıyorum. Çünkü benim çalıştığım bölge ekonomik olarak çok sıkıntılı. Ekonomik sıkıntı ailelerin ilişkilerine de yansıdığı için ben çocuklardan ekstradan bir malzeme isteyemiyorum. Bu yüzden de istediğim çalışmayı yapamıyorum, çocukların imkânları doğrultusunda uygulama yaptırıyorum. Bu söylediklerim hem mülteci çocuklar hem de bizim çocuklar içinde geçerli.” (Ö 7)

Sanatsal uygulamaları gerçekleştirebilmek için yine sınırlı olanaklarla, kendi bireysel çabalarıyla programı uygulamaya çalıştıklarını aktaran katılımcılar çocukları ayırmadan ortak bir yol bulma çabası ile kendi yöntemlerini oluşturdukları görüşlere yansımıştır:

“Genel anlamda çocukların sanatla olan bağına kurgulama açısından biz çoğu zaman kendi yöntemlerimizle gidermeye çalışıyoruz. Yani genelde şu an yürürlükte olan programların dışına çıkarak bu çocuklarla iletişim kurmaya çalışıyoruz.” (Ö11)

“Mülteci çocukların eğitime yönelik çalışmalar okullarda tam anlamda olmasa bile uygulanabiliyor. Ama çocukların sosyo-ekonomik farklılıkları sebebiyle uygulanabilir olması ile amaca ulaşması arasında çok fark var.” (Ö13)

Sanatsal ifade anlamında ekonomik sebepler, atölye, malzeme sıkıntısı yanında ders saatinin yetersizliğinden dolayı ders etkinliklerinin uygulanabilir olmadığı ifade edilmiştir.

“Kesinlikle uygulanabilir olduğunu düşünmüyorum. Ayrıca çalıştığım okulun fiziki şartlarının kendi öğrencilerimize dahi uygun olduğunu düşünmüyorum ki bunun yanında mülteci çocuklara da ayrı bir ortam sağlayamıyoruz. Atölyem dahi yok, ders saatimiz çok kısa. Bu kısa süre içerisinde hem mülteci çocuklara farklı bir program uygulayıp, hem de kendi çocuklarımıza, öğrencilerimize farklı bir program uygulamamız ya da farklı kazanımlar edindirmemiz çok da mümkün değil.” (Ö3)

“Kapsayıcı eğitim modeliyle bir eğitim verilmiş ama bu sözde kapsayıcı eğitim kapsamında kalmış. Bunun içeriği, bağlamı çok geniş keşke yapılsa ama, öyle bir şeyle

karşılaşmadım. Ben sınıflarımı kapsayıcı eğitim modeline uygun kullanamıyorum. Çünkü bir atölyemiz yok. Dersimizde çocuklar hayal gücünü geliştiriyor, kendini ortaya koyuyor, maalesef düşünce anlamında artık hayal eden çocuklar yok. Çocuklara kitap okuyun diyorlar ama, siz resmi kapatmışsınız orda. Ders saatimize bir saat daha eklene bilir. Çünkü 40 dk dersi işlemek açısından yetersiz.” (Ö8)

İkinci kategoride ise çalışmaların uygulanabilir olması için bir diğer etken dil ve ifade yönünde olduğu görüşlere yansımıştır. Özellikle okuldaki eğitim çalışmalarının dil ifade anlamında uygulanabilir olmasının temel koşulu mülteci çocukların okul eğitiminden önce bir süre uyum programlarına katılmasının yararlı olacağı katılımcılar tarafından belirtilmiştir:

“Alt yapısı oluşturulmadan, plansız ve programsız bir şekilde bu çocukların okullara dağıtılması çok büyük problemlere yol açtı. Sonuç itibari ile bakıyoruz çocuk okulda var, ama aldığı eğitimin onun için bir faydası olmuyor. Çoğu okuma ve yazmayı tam olarak öğrenmeden mezun oluyorlar. Bu çocuklar eğitim ve sanat anlamında alt yapısı oluşturulup, donanımlı bir şekilde bize gelselerdi tabi ki uygulanabilir olurdu.” (Ö9)

“Dört dörtlük uygulanabilir diyemeyiz. Adaptasyon sorunları çok yoğundu. Ama şimdi daha iyiler. Dil konusunda hale sorunlar var. Mülteci çocuklar diğer çocuklardan ayırmadan etkinliklerimize dâhil edebiliyoruz.” (Ö15)

“Aslında eğitime yönelik olan kısmı sınırlı da olsa uygulanabilir. Çünkü dil açısından PICTES denen Avrupa destekli bir proje var. MEB’in resmi yazılarından sonra okullar onlar için bir oda ayarladı. Bizim de yer sorulumuz var. Bir atölyemiz olmadığı için sınıflarda kısıtlı imkânlarla çalışmalarımızı yürütüyoruz. Tabi istenilmesi, yer sağlanırsa, ciddi bir eğilim gösterilirse uygulana bilinir.” (Ö14)

Birçok okulda ise dil ifade anlatım bakımından sıkıntı yaşamadıklarını öğrencilerin dili kendini ifade edebilecek kadar hâkim olduklarını ve bölgenin iki dilli -Türkçe ve Kürtçe- oluşunun buna avantaj sağladığı görüşleri paylaşılmıştır. Ayrıca dil bilmeseler bile kendilerini sanat dersi aracılığı ile rahat bir şekilde ifade edebildikleri belirtilmiştir.

“Okullarda uygulanabilir. Ama şöyle bir durum söz konusuydu, çocuklarla iletişim konusunda sorunlar yaşandı, ama bölgede iki dilli olduğumuz için bu çocuklara dil ve iletişim konusunda yardımcı olabildik. Genel anlamda çocukların sanatla olan bağıni kurgulama açısından biz çoğu zaman kendi yöntemlerimizle gidermeye çalışıyoruz. Yani genelde şu an yürürlükte olan programların dışına çıkarak bu çocuklarla iletişim kurmaya

çalışıyoruz. Bu kitlenin temel olarak en önemli sorunlarından biri ekonomik anlamda yeterli olmamalarıdır. Genel anlamda bir malzeme meselesine dönmediği sürece bu programlar uygulanabilir.” (Ö11)

“Şu an her sınıfta 4-5 tane mülteci öğrenci var. Ama diğer çocuklardan ayırt edilmiyor bunlar. Çünkü artık dil sorunları yok. Akranlarıyla kaynaşmışlar.” (Ö 16)

“Program aslında her yaş, her inanç grubunda öğrencilere açık bir program. Bu çocuklarla kaynaştık artık, geldikleri yıl ile bu yıl arasında bayağı bir fark oluştu. Dili öğrendi çocuk, mahallesinde olan kültüre, komşusuyla olan ilişkilere uyum sağladılar artık. Haliyle bu da eğitime yansıdı. İlk güne nazaran çok zorlanmıyoruz. Ama görsel sanatlar dersi üzerinden konuşursak çocuğun tabi yabancı olduğu birçok kavram ve uygulama var. Aslında bölge insanıyla da aynı durum söz konusu.” (Ö10)

Yine dil ifade anlamında öğrencilerin sıkıntılarının halen devam ettiği, görsel sanatlar açısından bu sıkıntının tolere edebileceği ancak diğer dersler açısından dilin sorun olduğu vurguları yapılmıştır.

“Mülteci çocuklar ve diğer çocuklar arasında görsel sanatlar açısından ben bir fark görmüyorum, belki dil açısından sorun olabilir. Diğer dersler açısından değerlendiremiyorum. Görsel Sanatların işleyişine bakıldığı zaman, uygulanan program açısından çok sıkıntı yok sadece iletişim açısından bir sıkıntı olabilir.” (Ö5)

“Var olan eğitim sistemi, sanat evrensel olduğu için herkese hitap ediyor. Sanat eğitimin de dil dersi gibi bir ayrıma gerek yok. Bu yüzden bu sanat eğitimi normal okullarda mülteci çocuklara da gayet rahat verilebilir. Hatta çocuk dil bilmeseydi kendini çok rahat ifade edebilir” (Ö6)

Üçüncü kategoride ise toplumsal sistem bağlamında eğitim çalışmalarının uygulamasının aksadığı belirtilmiştir. Genel anlamda sanatın geleceğe yönelik bir meslek olanağı sunmaması ve sınavlarda diğer derslerin öneminin yanında sanatın önemsiz bir ders olarak görülmesinden dolayı eğitimcilerin, ailelerin ve okul idaresinin bu yöndeki tavırları çalışmaların uygulanabilirliğini olumsuz etkilediği katılımcılar tarafından dile getirilmiştir.

“Topluma entegreleri açısından sanatın hiçbir şekilde tam anlamı ile kullanıldığını düşünmüyorum.” (Ö2)

“Programda ders zamanı kısıtlı, ailelerin bakış açısı, aileler sanat derslerine çok kapalı. Dersimiz ok arka planda bir ders olarak görünüyor, beş miğfer ders aileler için çok

daha öncelikli. Bu konuda bütünsel yaklaşılmalı, özellikle MEB bize bu konuda destek vermeli. Derslerimizin çocuk gelişiminde, çocuğun sanatsal gelişiminde ona katacağı, sunacağı katkıları bilinsin istiyoruz. Görsel sanatlar dersinin bu derslere aktardığı kattı, birçok fayda var. Disiplinler arası geçiş anlamında söylüyorum.” (Ö10)

“Öğrencilerime bir saat ders yeterli gelmiyor, seçmeli ders olarak da maalesef kendileri seçemiyorlar. Çünkü veliler seçmeli ders seçiminde etkili. Dersimizi değersizleştirdikleri için doğal olarak da velilerde böyle bakıyor. 1. sınıftan 4. sınıfa kadar derslerimiz doğru işlenmiyor, farklı derslerle doldurulmaya çalışılıyor. Görsel sanatlar dersinde Matematik gibi dersleri işliyor öğretmenlerimiz. Bunun eğitimciler tarafından yapılması da bizi incitiyor.” (Ö8)

Bununla birlikte çocukların uyum süreçlerinin yeterince sağlanamadığı, savaş, göç, ekonomik sebeplerin yarattığı travmalardan dolayı derse karşı ilginin oluşmadığı katılımcıların ifadelerinde yer almıştır:

“Var olan programın gerek mülteci çocuklar gerek diğer çocuklar için çok geçerli olduğunu düşünmüyorum. Hele ki ağır travmalar geçirmiş, yerinden yurdundan edilmiş çocukların kendi bireysel ihtiyaçlarını karşılayamayacak ortamlardan çıkıp okula gelip bize uyum sağlaması çok gerçekçi değil. O yüzden yeterli bulmuyorum, buna yönelik çalışmaların içeriği hakkında çok bilgim yok. Aslında bize aktarılan bir şey de yok. Yani çocuğun, öncelikle temel ihtiyaçları karşılanacak ki gittiği ortamda o okulda var olabilsin, kendini ifade edebilsin, sanatla bütünleşebilsin. ...Sanatı yaşamla birleştirip sanat içinde var olabilsin. Maalesef günümüzün koşulları buna uygun değil. Okul ortamları da buna uygun değil.” (Ö4)

Katılımcılar mülteci çocukların eğitime yönelik çalışmaların okullarda uygulanabilirliği hakkında atölye yetersizliği, ekonomik sebepler, malzeme temin edememe, ders saatinin yetersizliği, yeterince sağlanamayan uyum süreci, veli-öğretmen-okul idaresinin sanat eğitime yönelik tutumları, savaş, göç travması gibi sebeplerden dolayı uygulanabilirliğinin mümkün olmadığı görüşlerini paylaşmışlardır.

5.1.4. Mülteci Çocuklara Yönelik Sanatsal Çalışmalarda Kurum ve Kuruluşlarla Yapılan İş Birliğine İlişkin Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde mülteci çocuklarla sanat eğitime yönelik çeşitli kurum ve kuruluşlarla yapılan iş birliğine ilişkin öğretmen görüşlerinden elde edilen verilerin analizi

sonucunda ortaya çıkan kodlardan oluşturulan tema ve kategoriler Tablo 7’de yer almaktadır.

Tablo 7. Mülteci Çocuklarla Yapılacak Sanatsal Çalışmalar İçin Kurum ve Kuruluşlarla İş Birliği

Kurum ve Kuruluşlarla İş birliği		N
Mülteci Çocukların Eğitimine Yönelik İş Birliği Çalışmaları	Sivil Toplum Kuruluşları UNİCEF, Valilik, Belediye	4
	Okul İdaresi ve Öğretmenler	2
	Hiç Etkinlik Yapılmadı	11
Toplam		17

Tablo 7 incelendiğinde, katılımcıların görüşlerine göre üç kategori belirlenmiştir. Birinci kategoride Sivil Toplum Kuruluşlarıyla yapılan resim yarışmaları ve sergiler, UNICEF’le eğitici seminerler, Valilik ve Belediyeler boyutunda ise kırtasiye ve malzeme yardımlarıyla ilgili yapılan iş birliğinden bahsedilmiştir. Bu kategori ile ilgili öğretmen görüşleri şu şekildedir:

“Mülteci çocuklara yönelik değil ama genel olarak çocukların eğitimi konusunda sivil toplum kurumlarının çalışmalarında bulundum. Mülteci çocuklarla ilgili resmi kurum ve kuruluşlardan böyle bir talep gelmedi. Ama depremden sonraki süreçle, bazı sivil toplum kuruluşlarının çağrısıyla gidip mültecilerin de içinde olduğu çocuk gruplarına uygulanan sanat etkinliklerinde görev aldım. Onların o an psikolojilerinin nasıl değiştiğini nasıl başka bir dünyaya kapı açtıklarını bizzat yaşadım. Hem onların mutlu oluşunu hem de o an bile olsa depremin etkisinden kurtulmaları gözlenebilir bir yapıdaydı.” (Ö14)

“İlk yıllarda valilik ve belediyeler tarafından kırtasiye malzemeleri ya da defter kitap yardımı yapılıyordu. Ama şimdi yok öyle bir yardım. Kendi çabamızla çalışmalar yapıyoruz. Mesela okulda sergiler yapıyoruz, egzersiz çalışmalarını yapıyoruz. Tabi biz bu okulda misafir pozisyonundayız. Bizim okul biliyorsunuz yıkıldı. Kendi okulumuzda olmuş olsaydık daha iyi çalışmalar yapardık öğrencilerle.” (Ö13)

“Biz geçen yıl belediyemizin sponsorluğuyla Sezai Karakoç Kültür Merkezinde arkadaşlarımızla büyük bir sergi açtık. Bu sergi dâhilinde Sezai Karakoç kültür

müdürlüğünün okulumuza tahsis ettiği araçla Suriyeli öğrencilerimiz ağırlıklı olmak üzere bu sergiye götürdük. Bu sanat gezisi çocuklar açısından inanılmaz keyifli oldu. Bu durum çocuklarda bir pozitiflik yarattı, kendilerini önemsenmiş hissettiler. Okulumuzda da öğrencilerimizle açtığımız sergilerde kendi eserlerinin sergilendiğini görünce kendilerini önemsiyorlar ve mutlu oluyorlar. Bu tür kültür etkinlikleri onlarda bir motive kaynağı oluyor ve içlerindeki gizli yeteneği ortaya çıkarıyor. Tarihini hatırlamıyorum ama Diyarbakır Dedeman Otelinde mültecilere yönelik 3 günlük bir seminer düzenlenmişti. Bilim ve uzay konuluydu. Biz mülteci öğrencilerimle birlikte bu seminere dahil olduk.” (Ö15)

UNICEF tarafından görevlendirilen uzman kişilerin mülteci çocukların dil ve uyum süreçleri konusunda yardımcı olmalarıyla, UNICEF’le kısmen de olsa ilişkilerinin olduğu katılımcıların ifadesine şu şekilde yansımıştır:

“Kısmen kurabildiğimiz bazı ilişkiler vardı, özellikle UNICEF üzerinden. Ama çok yetersizdi. Eğitim dışında bu ailelerin yerleşecekleri yerleri yoktu öncelikle bu sorunlarla baş ettik. Bizim de sorunlarımız varken bir de onların beraberinde getirdiği sorunlarla karşılaştık, yani eğitimden çok, bu sorunlarıyla baş etmeye çalıştık. İlk yıl bize UNICEF’in görevlendirdiği arkadaşlar vardı onlar yardımcı oldular bize. Özellikle onların kültürünü bilen, dilini anlayan kişilerdi bunlar. Bir çeşit aracı olarak yardımcı oldular bize. Biz diğer branşlara göre daha avantajlıydık tabi, alanımız görsele dayandığı için çocuklarla daha rahat iletişime geçtik. Çocukların hazır bulunuşlukları iyiydi. Yaratıcılıkları çok fazlaydı.” (Ö10)

İkinci kategoride okul idaresi ve öğretmenlerin kendi imkânları dâhilinde koşulların el verdiği ölçüde yaptıkları işbirliği yer almaktadır. Öğrencilerle yapılan çalışmalarla açılan sergiler ve okul idaresinin desteği ile yapılan okul dışı -müze eğitimi- gezilerinden söz etmişlerdir. Bu kategori ile ilgili öğretmen görüşleri şu şekildedir:

“Daha önce çalıştığım okulda mülteci çocukların da dâhil olduğu bir müze eğitimi gerçekleştirdik. Mardin Artuklu müzesini beraber gezdik. Bu gezi sırasında, gözlemlediğim şeylerden bir tanesi çocukların hem kültüre uzak, bir o kadarda meraklı oluşlarıydı. Bizim çocuklarla bir arada olup aynı ortamı gezip bu kadar ağır travmalar geçirdikleri halde, eserlere bu kadar ilgili olmaları, dış dünyaya bu kadar açık olmaları, gerçekten sanatı seviyor olmaları benim için de heyecan vericiydi. Bu müze gezisi eğitimle derse ilgi ve bakışları kesinlikle değişti diyebilirim. Geldikleri toplumu tanıyıp, kendi geçmişlerini hem de yaşadıkları yeni yerin geçmişini bir araya getirip sentezliyorlar.” (Ö4)

Kapsayıcı eğitim çerçevesinde mülteci öğrenciler tüm kademelerde eğitim sistemine dâhil edildiğinden dolayı bütün öğrencilerle beraber yapılan etkinliklerde yer almışlardır. Mülteci çocuklar tüm öğrencilerle yapılan etkinlik ve uygulamalara dâhil edilmiştir. Bu çerçevede ders kapsamında mülteci çocukların çalışmalarının da olduğu sergiler düzenlenmiştir.

Son olarak herhangi bir işbirliği sağlanmadığından dolayı ‘hiç etkinlik yapılmadı’ üçüncü kategori olarak belirlenmiştir. Gerek öğrenci devamsızlığı gerekse pandemi sürecinde eğitimin aksamasından dolayı etkinlik yapılamadığı belirtilmiştir. Öğrenci devamsızlıklarının mülteci öğrencilerin ekonomik kaygılarından ötürü bir işte çalışmak zorunda kaldığı ve bu nedenle eğitimi aksattıkları ifade edilmiştir. Bu kategori ile ilgili öğretmen görüşleri şu şekildedir:

“Zaten bu son 3 yılda mülteci çocuklarla muhabatım. Daha öce çalıştığım okullarda yoklardı. Son yıllarda da pandemiydi, depremdi karışık bir süreç geçiriyoruz. Dolayısıyla bu süreçte müzelere götüremedik, diğer çocuklarla birlikte sergilere götürebildik anca. Çok fazla bir aktivite yapamadık maddi imkânsızlıklardan dolayı. Bu anlamda belediyenin ve milli eğitimin ara sıra verdikleri malzeme sözleri tutulsaydı biraz rahatlardık. Elimizden gelebilecek küçük çaplı şeyler ancak yapabildik. Burada bütün öğrencilere yönelik kurslarımız oluyor mesela.” (Ö3)

“Pandemi sürecinden dolayı o dönem eğitim anlamında pek bir şey yapılamadı.” (Ö2)

Yapılan görüşmelerde bölgenin sosyo-ekonomik koşulları ve eğitim sistemindeki aksaklıktan dolayı genel olarak mülteci olmayan öğrencilerin de mülteci öğrencilerle aynı durumu paylaştıkları ifade edilmektedir. Bu konu ile ilgili öğretmen görüşleri şu şekildedir:

“İlin en fazla göç alan semtlerinden birindeyiz. Burası hem iç hem de dış göç alan bir yer. Ailelerin maalesef sosyo-ekonomik durumları iyi değil. Bu durumdan çocuklarda etkileniyor. Mülteci çocuklar ve bizim çocuklar burada aynı kaderi paylaşıyor. O yüzden burada bir sınıfsızlık yok. Bunlar arasında sanatsal olarak çok yetenekli öğrencilerimiz vardı. Ama bunlara yeteri kadar yardımcı olamıyoruz. Maalesef ekonomileri kötü olduğu için bu çocukların çoğu çalışıyor.” (Ö9)

“Çalıştığım okulun fiziki şartlarının kendi öğrencilerimize dahi uygun olduğunu düşünmüyorum ki bunun yanında mülteci çocuklara da ayrı bir ortam sağlayamıyoruz.” (Ö3)

“Ekonomik sıkıntı ailelerin ilişkilerine de yansıdığı için ben çocuklardan ekstradan bir malzeme isteyemiyorum. Bu yüzden de istediğim çalışmayı yapamıyorum, çocukların imkanları doğrultusunda uygulama yaptırıyorum. Bu söylediklerim hem mülteci çocuklar hem de bizim çocuklar içinde geçerli.” (Ö7)

Katılımcılar genel olarak yaşanan sorunların mülteci olmayan öğrenciler için de geçerli olduğunu ifade etmektedir. Özellikle pandemi sürecinde aksayan sanatsal etkinliklerin ve uygulamaların yapılamaması her iki tarafın da zor bir süreçten geçtiklerinden söz edilmiştir. Bu nedenle özelde mülteci genelde tüm öğrencilere yönelik etkinlik yapamadıklarını belirtmişlerdir.

5.1.5. Mülteci Çocukların Eğitimine Yönelik Sanat Eğitimi Çalışmalarının Kişisel Gelişime Katkısına İlişkin Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde mülteci çocukların eğitimine yönelik sanat eğitimi çalışmalarının kişisel gelişim açısından katkısının neler olduğu hakkında öğretmen görüşlerinden elde edilen verilerin analizi sonucunda ortaya çıkan kodlardan oluşturulan kategoriler Tablo 8’de yer almaktadır. Tüm öğretmenler sanatın kişisel gelişime katkısını mülteci olan ve mülteci olmayan çocukları birlikte değerlendirmeye aldıklarından tabloda tek bir temada belirtilmiştir.

Tablo 8. Mülteci Çocukların Sanat Eğitiminin Kişisel Gelişimine Etkisi

Kişisel Gelişimlerine Katkı		N
Tüm Öğrenciler İçin Sanat Eğitiminin Kişisel Gelişimlerine Katkısı	Bilişsel becerilere katkısı	17
	Duyuşsal beceriler katkısı	
	Psiko-motor beceriler katkısı	
Toplam		17

Tablo 8 incelendiğinde, sanat eğitiminin kişisel gelişimlerine katkısı açısından öğretmenlerin görüşlerinden yola çıkarak tek bir temada tüm öğrenciler için ifade ettikleri

bilişsel, duyuşsal ve psiko-motor becerilere katkıları olarak kategoriler altında oluşturulmuştur.

“Sanat eğitimi evrensel olduğu için sadece mülteci çocuklar için değil, genel olarak cevap vereceğim. Bir insanın kişisel gelişimi için temel taşlardandır sanat eğitimi. Çünkü sanat insanın kendini ifade edebileceği bir alandır. Dil bilmeseyse bile sanat onu diğer insanlarla iletişim etmesi için bir kaynak oluşturur. Ayrıca sanatın içinde bilim, matematik, dil konularında, bilişsel, duygusal, psiko-motor becerilerin düşünüldüğünden daha fazla etkisi vardır.” (Ö6)

“Sanat eğitimi çocuğun kişisel gelişimi açısından zaten önemini yazıp çizenler var. Bugün bir çocuğun psikolojisini bile biz resimlerle analiz edebiliyoruz, biz gerçekten büyük bir etkiyiz. Ama bizi -sanat derslerini- ortadan kaldırmaya çalışıyorlar. Mülteci çocukların eğitimine yönelik sanat eğitimi verildi mi bilmiyorum. Mülteci öğrencilerin geldikleri yerlerde sanat eğitimleri nasıldı bilmiyorum ama bu öğrenciler benim bulunduğum okuldaki diğer çocuklardan renk bilgileri daha iyi, çok güzel renk uyumu, tonlamalarını yapıyorlar, daha başarılılar bu anlamda. Seviyorlar, severekte yapıyorlar. Akademik başarı ve sanat başarısı paralel gidiyor genelde. Temel derslerde başarılı olan sanat dersinde de başarılı oluyor.” (Ö8)

“Tabi burada genel olarak düşündüğümüzde sanatın zaten genel bir olumlu yapıcılığı var. Burada çocuklar kendini matematikle ifade edemez ama resimle, sanatla iç dünyalarını yansıtabildikleri için kendilerini daha rahat ifade edebiliyorlar. Birçok yetenekli öğrencimiz var ama maalesef aileler desteklemiyor.” (Ö1)

Katılımcıların görüşlerinden elde edilen kategorilerde en çok değinilen konular; akademik başarıyı artırma, iletişim, arkadaşlık kurma, diğer alanlara katkı, düzen kurabilme, kendini ifade etme, sorgulama becerisi, özgür düşünce, yaratıcılık, estetik oluşturma, görsel okuryazarlık şeklinde tekrarlanmıştır.

“Sanatın sadece mülteci çocuklar üzerinde değil, tüm çocuklar üzerinde kesinlikle kişisel anlamda, karakterlerine olan yansıması, gerek ruh sağlığına olan yansıması açısından kesinlikle çok çok faydalı olduğunu düşünüyorum. Ama şu anda bizim uyguladığımız sanat eğitimin çok yeterli olduğunu düşünmüyorum. Çünkü çocuklar büyük stresle okula geliyorlar, malzemelerini alamıyorlar, fiziki şartları onlara sunamıyoruz, süremiz yetmiyor derken çocuklar yeterince rahatlayamıyor. Kendilerini geliştiremiyor. Zaten sınırlı malzemelerle sınırlı bir sanat imkânı veriliyor. İnternet var, dijital ortam var -akıllı tahta

kastediliyor- ama çocuk burada sadece tek taraflı bir eğitime maruz kalıyor, yani sadece izliyor, kendi uygulayamıyor. Bu açıdan da çok faydalı olduğunu düşünmüyorum. Maalesef çok sınırlı kalıyor mevcut koşullardan ötürü.” (Ö3)

“Bir eğitimci gözüyle bilimsel baktığımız da bu çocukları nasıl işlersek o çocuk o şekli alır. Bu çocuklara sanata ve estetiğe ulaşma kaygısı, hümanist bir yaşam tarzı da verir. Sanat yaşamın kendisidir, bu yüzden çocuklarda özgür düşünceyle beraber yaratıcılık ve öz güven de geliştirir.” (Ö9)

“Kişide estetik bakış açısı oluşturma, farklı kültürlerini sanatını tanıma gibi hedeflerimiz var. Ekonomisi gelişmiş ülkelerle en büyük farklılığımız biz öğrencilerimizi kalıplara sokmak istiyoruz. Ama ekonomisi gelişmiş Avrupa ülkelerinde yetenek dersleri, çocuğun kişisel ve ruhsal gelişimine katkı sunduğu noktasındayım, gözlemim o yönde. Dünyanın batı ülkelerinde veya ekonomi ve eğitim alanında gelişmiş ülkelerde bu daha iyi görünüyor. Temel eğitim düzeyinde daha çok oyuna dayalı ve sanatsal faaliyetlere dayalı ders programlarıyla karşılaşıyoruz.” (Ö16)

“Sanat insanı hem ruhen hem de bedensel anlamda iyileştirir. Daha önce yaşamış oldukları travmaları sanat yoluyla anlatabiliyorlar. Sanatın bir dili var, renklerin bir dili var. Bu tarz çocuklar geçmişte yaşamış oldukları, kendilerini rahatsız eden duygu ve düşünceleri bilinçaltına ittikleri için psikolojileri olumsuz etkilenmekte, fakat sanat yoluyla, sanat diliyle kendilerini ifade ederken bir nevi bu ruhsal travmalardan da kurtulabiliyorlar. Kendilerini daha iyi ifade edebiliyorlar. Bu onların ileriki yaşamlarında geleceğe daha güvenle bakmalarını sağlanabilmektedir diye düşünüyorum. Sanatla uğraşan çocukların beyni sağ ve sol lobu aynı anda çalıştığı için akademik anlamda da tüm diğer derslerini de olumlu etkiler ve daha başarılı olmalarını sağlar.” (Ö12)

“Sanat eğitimi çocukların kendine güvenini artırıyor. Sanatsal görsel zekâsı olan çocukların bu diğer derslerde, her alanda akademik olarak da olumlu yönde etkiler. Görsel okur-yazarlığını geliştirir.” (Ö7)

5.1.6. Mülteci Çocukların Sanat Eğitime Yönelik Çalışmaların Geliştirilmesi Açısından Önerilere İlişkin Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde mülteci çocukların sanat eğitime yönelik çalışmaların geliştirilmesine ilişkin önerilere dair katılımcı görüşlerinden elde edilen verilerin analizi sonucunda ortaya çıkan tema ve kategoriler Tablo 9’da yer almaktadır.

Tablo 9. Mülteci Çocukların Sanat Eğitime Yönelik Çalışmalarının Geliştirilmesi

Sanat Eğitime Yönelik Öneriler		N
Sanat eğitime yönelik çalışmalar açısından öneriler	Eğitimcilere Öneri	2
	Kamu Kurum ve Kuruluşlara Öneri (MEB, Valilikler, Belediyeler, Sivil Toplum Kuruluşları)	13
	Toplumsal Öneri	2
Toplam		17

Tablo 9 incelendiğinde, sanat eğitime yönelik çalışmaların ne yönde olmasına dair katılımcıların önerileri Eğitimcilere Öneri, Kamu Kurum ve Kuruluşlara Öneri, Toplumsal Öneri olmak üzere üç kategoride oluşturulmuştur.

Eğitimcilere öneri kategorisinde öğretmenler sanatın öneminin eğitimciler açısından da görülmediğini ve bu konuda öğrencilerden önce eğitimcilere eğitimler verilmesi gerektiği hususunda önerilerini paylaşmıştır.

“Öncelikle sanata değer vermeyen, sanatın boş bir şey olduğunu düşünen eğitimcilerin bu konuda eğitilmesi gerektiğini düşünüyorum. Çünkü biz hala bu zihinlerle mücadele ediyoruz. Bu yönüyle sanat eğitiminin öncelikle eğitimcilere verilmesi gerektiğini düşünüyorum.” (Ö2)

Katılımcılar sanat eğitiminin sadece etkinlikler bazında değil aynı zamanda diğer disiplinlerle ilişkisi göz önünde bulundurularak önemsenmesi ve bu şekilde planlanması gerektiği yönündeki görüşlerini ifade etmişlerdir.

“Sanatın, biliyorsunuz birçok dalı var resmi, sineması heykeli bu anlamda öğrencinin merakı hangi yöne ise ona göre rehberlik yapıp, bulunduğu ortamda imkân

sağlamak lazım. Dersimiz sadece bilgi aktarma olarak görülüyor. Hâlbuki biz çocuklara gerekli koşulları yarattırsak onlar zaten yeteneklerini geliştireceklerdir.” (Ö16)

İkinci olarak kamu kurum ve kuruluşlara (MEB, Valilikler, Belediyeler, Sivil Toplum Kuruluşları) öneri kategorisinde katılımcılar ders saatinin ve içeriğinin düzenlenerek spor, kültür ve sanat eğitimi alanlarını da içinde barındıran sanat eğitimi programlarının oluşturulmasını önermektedir. Ayrıca heykel, seramik, dans gibi çeşitli sanat atölyelerinin kurulmasını, sanatsal ve kültürel içerikli gezilerin ve sergilerin düzenlenmesini, materyal ve malzeme temininin kurumların üstlenmesini önermiştir.

“Sadece mülteciler değil de genel olarak, bütün çocuklar açısından da sanat programlarının daha sistemli hale gelmesini isterim. Birincisi, sanata karşı olan ön yargıları bir kenara bırakılması için bir çabanın gösterilmesi gerekir. Benim bulunduğum okul eski bir okul bu yüzden atölyemiz yok. Ama bakıyorum yeni yapılmış okullarda da atölyeler yok maalesef. Bu yüzden okullarımızda, içerisinde yeterli malzemesi olan atölyeler kurulmalı. Sanat üzerine olan okulların çokluğu bakımından her şehirde yeterli sayıya ulaşmalı.” (Ö10)

“Kurumlarda sanat atölyelerinin açılması gerektiğini ve teknik malzemelerin çocuklar için kurumlar tarafından karşılanması gerektiğini düşünüyorum. Bu süreçte çocukların yapmış olduğu etkinlikleri Sergileme konusunda da desteklerin olması gerektiğini düşünüyorum. Zaten biz biliyoruz ki, bu alandaki başarılar diğer derslerdeki başarıları da destekliyor. Bu nedenlerden dolayı dersimizin ne kadar önemli olduğunu bu insanlara anlatacak bir sürecin başlatılması gerektiğini düşünüyorum” (Ö2).

“Önce bir eleştirim olacak programla ilgili. Bu kadar geniş ve derin anlam ifade eden bir sanat eğitimi bu kadar alana etki ediyorsa sizce bir saatlik ders süresiyle ve verimsiz denebilecek faaliyetlerle çocuğa ne kadar ulaşacak. Ulaşılamaz. Üstelik özellikle mağduriyet bölgesinde bulunan çocukların maddi olarak imkânsızlıkları ve materyal ve atölye yokluğu bunu üstüne cabası oluyor. Yani sanat eğitimi çok büyük bir cevher olarak karşımızda dururken kenarda bırakılmış bir mücevher olarak kalıyor. İşlenmesi gerekiyor orta çıkarılması geliyor. Daha fazla ders saati, eğitimcilerin bile kendini geliştirebilmesi için bilgilendirici çalışmalar olmalı. Çocuğun kendini ifade edebilmesi için bütün materyallerinin vb. imkânların sağlanması gerekiyor. Bir okulda olumsuz davranışlar çoksa-ki şu an bulunduğum okul böyle bir okul- sanat, spor ve sosyal eğitimin daha çok

verilmesi gerekiyor. Umarım bir şeyler değişir. Yer, zaman ve materyaller olduğu sürece çocuk kendini olumlu anlamda daha iyi ifade edebilir.” (Ö6)

“Dördüncü ve beşinci sınıflarda çocuklar yoğurarak, dokunarak kendini ifade edip var edebilmeli. Bunun içinde atölyelere ihtiyaç var. Bulunduğum yerde çocukların sosyo-ekonomik durumlarının kötü olmaları bizi materyale ulaşma açısından engelliyor. İstedğimiz çalışmayı yapamıyoruz. Keşke sanat ortamında çocuklarımız yetişse, sanat konusunda çevremizden destek görebilsek. Sizi bu anlamda karşımda görüp bunu bir tez konusu yapan arkadaşımızın olması da umut verdi, beni çok mutlu etti.” (Ö8)

“En başta Türkçeye ağırlık verilmesi lazım. Sanat eğitimi olarak kendi eğitim programlarınızı onlara da uygulayabilirsiniz. Ama ders saatimiz az. Haftada 40 dk gördüğüm bir sınıfa ne verebilirim, en azından iki saat olsa iyi olur. Mesela bu yıl seçmeli derslerle birlikte bir sınıfın dersine üç saat girebildiğim için çok daha güzel şeyler yapıyoruz, çok daha farklı şeyler yapıyoruz, iyi iletişim kurabiliyoruz, çocukların ismini öğrendiğim için daha güzel iletişim kurabiliyorum. Her okulda birer atölye olsa çok iyi olur. Çocuklarda istek var, fiziki ortam biraz daha iyi olsa daha iyi olur.” (Ö1)

“Sanat eğitimi açısından bakıldığı vakit bugüne kadar etkinlik bazında düşünülen bir sanat eğitimi algısı var. Ne felsefeden ne psikolojiden ne de bilimden herhangi bir bağ kurgulanmamış bir ağ kurulmamış önemsemeyen bir dil haline dönüşmüş sanat dili. Temel anlamda iyi bir sanat eğitimi için tüm sanat alanlarını kapsayan bir motif oluşturulmalı. Kişinin kendini tanıma evresinde başlayıp genel anlamda kişileştirilmiş bir eğitimle, farklı bir bakış açısıyla, yaratı evresinin de ön planda olduğu, sorgulayabilen, çözüm üretebilen, girişimci çocuklar yetiştirebileceğimiz bir eğitim sistemi geliştirilebilir.” (Ö11)

“Bu çocuklar ötekileştirilmemeli. Yalnız başlarına farklı ortamlarda eğitim almamaları gerektiğini düşünüyorum. Ne kadar çok kendi akranlarıyla, diğer çocuklarla birlikte çalışırlarsa daha iyi olur diye düşünüyorum. Sergiler, müze gezileri, sanatsal, kültürel etkinlikler yapılırsa bu çocuklar her alanda kendilerini daha iyi ifade edebilirler.” (Ö12)

“Sadece mülteci çocukları baz alarak düşündüğümüzde bu çocukların kültürel ve dil olarak adaptasyonları lazım. Bu çerçevede yola çıkılarak eğitimleri şekillenebilir. Ayrıca sanat eğitiminin evrensel olduğunu biliyoruz bu anlamda yola çıkarak herhangi bir sanat eğitiminin içine dil ve kültür olarak sosyolojik ve psikolojik gerçekleri yerleştirip çocuğa sunabilirsiniz. Tabi bunu bir atölye ortamında -sadece mülteci çocuklar için değil- diğer

akranları ile birlikte basitten karmaşığa olacak şekilde bir sanat eğitimi verilebilir. Bu çocuklar kendilerini rahat hissettikleri her an bu programlara ulaşabilmeli. Bu şekilde uygulanabilir. Eğitimleri içerisinde kendilerini ifade edebildikleri, özgür alan oluşturulacak şekilde planlanmalıdır. Maalesef ihtiyaçlar hiyerarşisinde sanat çok ta önlerde değil. Ama bizler çocukların ruhsal dünyasına sanatla en kısa yoldan etki edeceğini biliyoruz. Sanat eğitimi bunlar düşünülerek geliştirilmeli.” (Ö14).

“Sanat eğitiminde özellikle sanat gezilerine ağırlık verilmeli. Valilikler, il, ilçe müdürlüklerimiz bunula ilgili olanaklar sağarlarsa il içi, İl dışı kültür gezileri için bir kaynak ayırırlarsa çok iyi olur.” (Ö15)

“Özellikle mülteci çocuklarına özel ekstra bir kurs açılabilir veyahut rehber öğretmenlerimizden de destek olarak bu çocukların ruhsal durumunu iyileştirmek açısından, topluma kazandırma, oryantasyon, sosyal açıdan sanatsal kurslar verilebilir.” (Ö17)

Son olarak toplumsal öneri kategorisinde ise katılımcılar; toplumun sanata yönelik tutumlarının değiştirilmesine yönelik çalışmaların önemli olacağı vurgulamıştır.

“Atölye ve sürenin eksikliğinden bahsettik, eğitim programının eksikliğinden de bahsedilebilir. Ama en büyük eksiklik toplumun sanata bakış açısı, gereksiz görüyorlar, bunlar büyük eksikliğimiz. Toplumun bakış açısını değiştirmek çok zor. Tabi insanların önceliği farklı. Ekonomim kötüyse, ben nasıl resim yaparım ya da nasıl sanat yaparım diyorlar, öncelikle yemek yemem gerekiyor diyorlar. Maalesef durum bu.” (Ö13)

“Öncelikle bu çocukların sosyal yaşamlarını incelemek lazım. Sanata yönelik bakış açıları olumsuz yönde, bu yüzden bu bakış açılarını değiştirmek lazım. Sanata yönelik bakış açısı maalesef pozitif yönlü değil. Gereksiz, anlamsız görünüyor ve bazen de yanlış dini motiflerle çok kısıtlayıcı bir anlam yükleniyor. Bu yüzden sanat gelişmiyor. Bunların giderilmesi için eğitimin yarısı sanat eğitimi olmalı. Okul öncesinden itibaren buna önem vermek gerekir.” (Ö9)

Görsel sanatlar dersine yönelik uygulanmakta olan eğitim programlarının içerik ve kapsam olarak farklı grupları kapsayacak biçimde ders saatlerinin artırılması ve uygun öğrenme ortamının oluşturulmasıyla yeniden düzenlenmesi gerektiği katılımcılar tarafından dile getirilmiştir. Sanat eğitiminin önemine dair okul, aile, öğrenci birlikteliğinin önemi üzerinde durulmuş; mülteci çocukların eğitimi için kurum ve kuruluşlarla işbirliğinin sağlanması gerektiği ifade edilmiştir. Genel olarak, sanatın bireyler arasındaki farkı azaltıp

herkesi ortak bir alanda buluşturan, bireyin kendini ifade etme, toplumları ve kültürleri bir arada tutma özelliği vardır. Bu bağlamda eğitim kurumlarında sanat eğitime yönelik çalışmaların artırılması önemlidir. Bireyin hayal gücünü ve yaratıcılığını destekleyerek motivasyonlarını artıracak, temel hedefi özgür öğrenme becerileri geliştirme, eleştirel düşünme, yaratıcı sanatsal süreçte üreten, kendine güvenen, iletişim becerileri gelişmiş çağdaş bireyler yetiştirmek olan görsel sanatlar öğretim programının hazırlanması gerektiği vurgulanmaktadır. Özellikle mültecilerin ulusal eğitim sistemlerine entegre etmeye yönelik küresel politikada değişime gidilmesi gerekmektedir.

6. TARTIŞMA

Araştırmanın sonucunda elde edilen bulgulara ilişkin tartışmalar bu bölümde yer almaktadır. Bu çalışmada, mülteci statüsündeki öğrencilerin mülteci olarak yaşamlarındaki kopuklukları onarma çabalarıyla yerleştikleri bölgelerde kayıtlı oldukları okullardaki, sanat eğitimi programlarının içeriği ve işlenişi hakkında, Görsel Sanatlar öğretmenlerinin görüşleri alınmıştır. Okullar sadece okuryazarlık sağlayan makineler değildir; yerleşim, güvenlik ve emniyet yerleridir. Bununla birlikte katılım, iletişim, ilişkiler, arkadaşlıklar, ait olma, kendisi ve başkaları hakkında öğrenme ortamları ve alanları yaratırlar (Matthews, 2008:42). Mülteci öğrencilerin tanınmasına ve bilinmeyen geleceklerini kurmasına yardımcı olacak eğitim ortamlarının sağlanması için yapılan araştırmalar, eğitimin teknik ve öğretim boyutları ile ihtiyaç duyulan bir eğitim programına yön verecektir.

Herkes, eğitim hakkı da dâhil olmak üzere insan haklarına saygı duyarak ve onurlu bir şekilde yaşama hakkına sahiptir (Inter-Agency Network for Education in Emergencies, 2004:11). İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinde (1948) tüm bireylerin eğitim hakkının olduğu yer almaktadır. Bu araştırma zorunlu göçle gelen mültecilerin eğitimden yararlanırken kendilerine dönük çalışmaları sorgulamayı amaçlamıştır. Araştırmada mülteci öğrencilerin eğitimleri ve bu eğitimlerinde sanatsal çalışmaların boyutları görüşmeler sonucunda bulgulanmıştır. Katılımcılar MEB'in mülteci çocuklara yönelik uyguladığı eğitim programlarından özellikle dil eğitime yönelik çalışmalardan haberdar olduklarını belirtmiştir. Mevcut programın tüm öğrencilere uygulandığı, sanat eğitime yönelik herhangi bir program çalışmalarından ise haberdar olmadıkları katılımcıların görüşlerine yansımıştır. Araştırmaya katkı sağlayan *Görsel Sanatlar Dersi* öğretmenleri tüm çocukları ayırtırmadan sanatsal aktiviteleri sürdürmeye çalıştıklarını vurgulamıştır. Erden, (2022) eğitimcilerin, yerel halkın ihtiyaçlarını dikkate alarak zorunlu göçle gelen mültecilerin eğitimine yönelik programlar tasarlaması gerektiğine yönelik görüşlerini belirtmiştir. Ayrıca sosyal dönüşümün stresini azaltmayı amaçlayan temalar ve kurslar içeren bir mülteci eğitimi programı, mültecilerin onurlu bir şekilde yaşamalarına yardımcı olmak ve ev sahibi toplulukları yeni gelenlerle işbirliği içinde yaşamaya hazırlamak için önemli olduğu aktarılmıştır.

Araştırmanın katılımcıları mülteci çocukların eğitimine yönelik MEB'in öncelikli çalışmalarının dil eğitimi olduğu, PICTES kursları düzenlediği söylemiş, okulların uyum bağlamında kendilerinin de çözüm olarak birleştirilmiş sınıflar oluşturduğunu ifade etmiştir. Çoban (2022) öğretmenlere yönelik eğitimler gerçekleştirilirken, mülteci öğrencilerin Türkçe öğrenmelerini sağlamak ve kolaylaştırmak adına MEB/AB iş birliği ile yürütülen Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunun Desteklenmesi Projesi (PICTES) gibi projeler yer aldığını belirtmiştir. Kurs kapsamının dil ve kültür üzerine çalışmaların olduğunu ve öğretmenlerin bir kısmı ise uyum sürecini kolaylaştırmak amacıyla verilen PICTES kursları kapsamında resim kursu verdiklerini ifade etmişlerdir. Katılımcılar bu kursu değerli bulduklarını ancak sanatın da bireyin kendini ifade etmesi açısından önemli olduğunu bunlara yönelik çalışmaların da artırılması gerektiği görüşlerini dile getirmiştir.

Sanatsal ifade anlamında programın uygulanabilirliği hakkında ekonomik sorunlardan ve fiziki yetersizliklerden söz edilmiştir. Özellikle sosyo ekonomik geliri düşük olan bir bölgeye yerleşen mültecilerin yoğun olduğu okulların atölye, malzeme, araç-gereç açısından eksik olması veya temin edememeleri genelde tüm özelde mülteci çocuklara sanatsal aktivitelerin yeterince ulaşamaması sorununu oluşturmaktadır. Bahadır ve Berkant'ın (2022) araştırmasında görsel sanatlar öğretmenlerinin çalıştıkları okulların atölye, araç-gereç gibi olanaklarının yaratıcı düşünme becerilerini kazandırmalarında etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Mülteci çocukların eğitimine yönelik çalışmaların okullarda uygulanmasına ilişkin katılımcı görüşlerine en fazla öğretmenlerin kendi çabaları olduğu bulgulanmıştır. Öğrencilerin ulaşabileceği malzemelere göre ya da öğretmenlerin sınırlı olanaklarla malzeme temin ederek kendi bireysel çabalarıyla programı uygulamaya çalıştıkları aktarılmıştır. Mülteci ve mülteci olmayan çocukları ayırmadan okuldaki dersliklerde daha fazla mesai yaparak adaptasyonu sağlamaya çalıştıkları katılımcılar tarafından ifade edilmiştir. Ancak burada da atölye sıkıntısı, malzeme temin etme güçlüğü, ders saatinin yetersizliği sanatsal çalışmaları yeterince yapmaya engel durumların başında gelmektedir. Mevcut koşulların sağlanmasıyla ve tüm öğrencileri aynı atölyede buluşturup sanatsal yaratma becerilerini oluşturmaya imkân verilmesi uyum sürecine katkı sağlayacağı katılımcı görüşlerine yansımıştır. Erkuzu ve Çoban (2019:251) görsel sanatlar dersi öğretim programıyla ilgili gelişmeleri değerlendirdiği çalışmada, resim ders saatinin zamanla azalmasının derse verilen önemin de giderek azaldığı yönünde olduğudur. Cömert, (2019:508) görsel sanatlar öğretmenlerinin karşılaştıkları problemler ve çözüm önerileri

başlıklı çalışmasında öğretmenlerle yapılan görüşme doğrultusunda en önemli ortak sorunun ders saatlerindeki yetersizlik olduğunu bulgulamıştır. Bununla birlikte görsel sanatlar dersi uygun donanımı olmayan mevcut sınıflardan kurtararak ferah, aydınlık, geniş ve yeterli donanımlara sahip atölyelere taşınması gerektiğine yönelik tepti de bu araştırmanın sonuçlarıyla örtüşmektedir.

Katılımcılar, kendileri gönüllü olarak sosyal hizmet uygulamaları kapsamında mülteci çocuklarla yaptıkları etkinliklerden kaynaklı deneyimleri olduğunu belirtmiştir. Bu bağlamda sınıflarındaki mülteci çocukların uyumuna ve eğitimine yönelik geliştirdikleri çözümler, çeşitli yöntem ve teknik kullanmaları bu deneyimleri çerçevesinde üretilmiştir. Bunun da çocukların psikolojik ruh hallerine olumlu yansımaları kendileri tarafından gözlemlenmiştir. Karaağaç ve Güvenç (2019), öğretmenlerin görsel sunumlar, drama, oyun gibi farklı yöntem ve teknikler kullandıklarını ve bunların çocuklar için daha faydalı olduğunu tespit etmiştir.

Savaş, göç, ekonomik nedenlerin yarattığı travmaların etkisi, uyum sürecinin önceden oluşturulmaması, çoğu ailenin, bazı okul idarecilerin, diğer branştan öğretmenlerin sanatı önemsememeleri, Görsel Sanatlar dersine ilişkin tutumun okullarda sanatsal çalışmaların yeterince işlenmesine engel olan sebeplerdir. Bahadır ve Berkant (2022:126) görsel sanatlar dersi öğretmenlerinin bakış açısından yaratıcı düşünme becerilerinin ele alındığı araştırmasında görsel sanatlar dersinin, öğrencilerin hayal dünyalarını olabildiğince genişletip, özgün düşünceler ve tasarımlar üretebilecekleri bir ders olabilmesinin öğrenci-öğretmen-yönetici-veli gibi birçok bakış açısının ortak noktalarda birleşmesiyle mümkün olabileceğini ifade etmiştir. Cömert'in (2019:508) araştırma sonuçlarından biri de özellikle idare tarafından görsel sanatlar dersinin önemsenmesi velileri ve öğretmenleri de etkileyeceği ve öğretmenlerin görsel sanatlar dersinin değerli olduğunu hissetmesiyle ancak etrafındaki bütün herkese hissettirebileceği yönündedir.

Dil ve anlatım bağlamında ise katılımcılar uzun zamandır bölgeye yerleşen mültecilerin bu anlamda pek sıkıntı yaşamadıklarını belirtmiştir. Öğrencilerin dili kendilerini ifade edebilecek kadar hâkim olduklarını ve bölgenin iki dilli oluşunun bu bölgeye yerleşen mültecilere dil ifade anlamında avantaj sağladığı belirtilmiştir. Yine de kültürel, dilsel anlamda çocukların resimle, müzikle, dramayla sanatla kendilerini ifade etmelerine olanak sağlanmalıdır. Altıntaş ve Balçık, (2018:28) göçmen öğrencilerin sanatla entegrasyonunun sağlanması başlıklı araştırmasında “öğretim sürecinde kendi yetenek ve becerilerini ortaya çıkarabilmeleri için göçmen öğrencilerin okullarda yapılacak resim,

müzik, tiyatro, halkoyunları, fotoğraf vb. gibi sosyal faaliyetlere katılımları sanatın birleştirici ve evrensel etkisiyle toplumsal uyum ve kabul sürecini olumlu yönde etkileyeceği” sonucu bu araştırmanın bulgularıyla örtüşmektedir.

Katılımcılar mülteci çocukların sanat eğitimine yönelik, Sivil toplum kuruluşları, UNICEF’le yarışma ve sergi düzeyinde yapılan eğitici seminerleri, Valilik ve Belediyeler ile kırtasiye ve malzeme yardımlarıyla ilgili yapılan iş birliğinden bahsetmiştir. UNICEF tarafından görevlendirilen uzman kişilerin mülteci çocukların dil ve uyum süreçleri konusunda yardımcı olmaları UNICEF’le ve diğer kurum ve kuruluşlarla kısmen ilişkilerinin olduğundan söz etmişlerdir. Bazı katılımcılar ise dersin genel olarak önemsenmemesinden dolayı hiçbir kurumun bir katkısının olmadığı ve bu yönde de talebin olmadığı ile ilgili ifadeler yer vermiştir. Özellikle okul idaresinin desteği ve öğretmenlerin kendi çabalarıyla imkânlar dâhilinde öğrencilerle yapılan sergiler, okul dışı gezilerinden, müze eğitimi etkinliklerinden söz etmişlerdir. Görsel sanatlar eğitimi, çocukların özgür bir biçimde ortaya çıkardıkları ürünlerin beğenilmesi kendilerini tanımayı, ifade edebilmeyi ve özgüven kazanmalarını sağlar. Çocukta farklı bakış açıları yaratmada, var olan potansiyellerini diğer alanlarda da kullanmada, geleceğine yön vermeye yönelik yeterlilik kazandırmada son derece önemlidir. Çocukta hem sanat alanında hem de hayatın her alanında ona yol gösterecek ve herkesten farklı bir yere koyacak estetik ve yaratıcılık kavramlarının temelleri atılmış olacaktır. Bu da bireyin toplumda kabul görmesini, psikolojik açıdan kendini mutlu hissetmesini ve farkındalık yaratmasını sağlayacaktır (Kaya, 2015:57-58).

Çok kültürlülüğün özünde, kültürel ve etnik çeşitliliğe değer verme arzusu vardır. Kapsayıcı eğitim çerçevesinde mülteci öğrenciler tüm kademelerde eğitim sistemine dâhil edildiğinden dolayı öğrencilerle beraber yapılan etkinlik ve uygulamalarda kendilerine ait çalışmalarının da olduğu sergiler düzenlendiği katılımcılar tarafından belirtilmiştir. Samimi ortamlar, öğrencilerin yeni ilişkiler kurmasını ve yeni arkadaşlar edinmesini sağlayan bir öz-değer, güvenlik ve aidiyet duygusu yaratır. Bunlar da kültürlerarası anlayışı ilerletir, adalet ve eşitliğe yönelik taahhütleri teşvik eder (Hek, 2005). Yapılan görüşmelerde bölgenin sosyo-ekonomik koşulları eğitim sistemindeki aksaklıklara sebebiyet vermekte ve bu durumda mülteci öğrencilerin ve mülteci olmayan öğrencilerin benzer durumları yaşadıkları ifade edilmektedir. Katılımcılar genel olarak yaşanan sorunların mülteci olmayan öğrenciler için de geçerli olduğunu ifade etmiştir. Özellikle pandemi sürecinde aksayan sanatsal etkinliklerin ve uygulamaların yapılamaması her iki tarafın da zor bir süreci geçirdiğinden

söz edilmiştir. Gerek öğrenci devamsızlığından gerekse Covid-19 ile oluşan pandemi sürecinde eğitimin aksamasından dolayı son zamanlarda etkinlik yapılamadığı belirtilmiştir.

Mülteci çocukların eğitimine yönelik sanat eğitimi çalışmalarının kişisel gelişim açısından katkısına ilişkin görüşlerde, katılımcılar sadece mülteci çocuklarla sınırlı tutmayıp mülteci olmayan çocukları da dâhil ederek yanıtlamıştır. Genelde tüm öğrencilerin özelde mülteci çocukların iletişim, arkadaşlık kurma, düzen kurabilme, kendini ifade etme, dışavurma, uyum, kendini keşfetme, özgüven oluşturma, ruh sağlığı ve travmaları iyileştirme, güven, motivasyon ve özgür düşünebilmede bilişsel, duyuşsal, psiko-motor gelişimleri sanat eğitimiyle geliştirilebileceğinin öneminden söz etmişlerdir.

Katılımcılar son olarak mülteci olan ve olmayan tüm çocukların sanat eğitimine yönelik çalışmalarının geliştirilmesinde en önemli unsurun eğitimcilerin, okul idaresinin ve toplumun sanata önem vermesinin önemini vurgulamıştır. Ayrıca birçok disiplini kapsayan, ders saati ve içeriği artırılarak sanat eğitimi programlarının yeniden düzenlenmesi gerektiğini ve okullara atölye, malzeme gibi sanatsal ortamların oluşturulması için desteğin sağlanması gerektiği önerilmektedir. Okullar mülteci öğrencilerin eğitimini desteklerken aynı zamanda, sosyalleşme, kültürlenme, uyum sağlama, bütünleştirme, dâhil etme ve ilgilenme kapasitelerini ciddiye almalıdır (Matthews, 2008:41). Sanatın eğitime yönelik programlarının genelde tüm öğrenciler özelde mülteci öğrenciler için kendi kültürel değerlerini kapsayan programların ve öğrenme ortamların hazırlanması gerektiği önerileri katılımcılar tarafından dile getirilmiştir.

Lee, Morrell ve Marini (2012), İngiltere Eğitim Bakanlığı için gerçekleştirdiği araştırmada gençlerin sosyokültürel farklılıkları ve ön tutumlarının onların sanatsal faaliyetlere ve aktivitelere katılımlarında, tutumlarında ve performanslarında etkili bir faktör olduğunu ortaya koymuştur. Bu nedenle genelde sanat özelde görsel sanatlara yönelik olumlu tutumların geliştirilmesinde çocukların ön öğrenme ve kültürel geçmişinin dikkate alınması ve uygulanan sanat eğitim programlarının etkilerinin sistematik bir şekilde gözden geçirilmesi önem arz etmektedir.

Özünde kültürel ve etnik çeşitliliğe değer verme olan çok kültürlü, bir eğitim programı hazırlanmalıdır. Kültürlerarası etkileşimin sağlanması, çeşitli kültürlerin sanat özelliklerinin ve sanat eğitiminde kullanılan yöntemlerin bilinmesi için sanat eğitimi programları düzenlenmesini belirten Ekinci (2016:164-165), bölgesel ve kültürel kimliklerin

etnik, dini ve sosyokültürel değerlerin de dikkate alınarak sanat eğitimi alanında yapılacak yeni programların her alanda düzenlenmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

Mrsević (2000), savaşın karşınının barış değil, yaratıcılık olduğunu savunur. Eğitim, çatışmayı ele almak ve çözümü sürdürmek için sayısız yolla ortaya çıkan yaratıcı bir çabadır. Hem öğretmenlere hem de öğrencilere, huzursuz bir geçmişin ve belirsiz bir bugünün anısına geleceği şekillendirmek için araçlar sağlar (Matthews, 2008:42). Bu araştırmada genelde tüm öğrencilerin özelde mülteciler için kültürel, dilsel, dinsel, etnik ve ırksal kökenden gelerek, zorunlu göç deneyimleri yaşayan bireyleri kapsayan çalışmalar yapılması, okulun sosyalleşme ve bütünleştirmede önemli görev üstlenmesi, kendilerinin yaşamlarını sürdürmeleri ve gelecek kurmaları için önemlidir.

7. SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmanın bu kısmında Millî Eğitim Bakanlığı'nın mülteci çocukların sanat eğitimine yönelik çalışmaların neler olduğuna ilişkin yarı yapılandırılmış görüşme formunun katılımcılara uygulanmasıyla elde edilen verilerden ulaşılan sonuçlar ve öneriler yer almaktadır.

7.1. SONUÇLAR

Araştırmanın bu bölümünde yer alan sonuçlar araştırmanın alt amaçlarına göre oluşturulmuştur.

7.1.1. *Millî Eğitim Bakanlığı (MEB)'nin Mülteci Çocukların Eğitimine Yönelik Çalışmalarına İlişkin Sonuçlar*

Araştırmanın birinci amacına yönelik 17 öğretmene sorulan soruda dokuz öğretmenin mülteci öğrencilere yönelik MEB'in uygulamakta olduğu çalışmalardan haberdar olduğu sekiz öğretmenin ise haberdar olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca çalışmalardan haberdar olan öğretmenlerin görüşlerine göre özellikle mülteci öğrencilerin dil becerisine ve uyum süreçlerine ilişkin birtakım kurslar verildiği (PİCTES) buna yönelik çalışmaların yapıldığı sonucuna ulaşılmıştır. MEB'in çalışmalarıyla ilgili görüşmeye katılan öğretmenlerin ifadelerinden bu uygulamaların sanat eğitimi kapsamında olmadığı ve mevcut programın tüm öğrencilere uygulandığı sonucuna varılmıştır. Bu bağlamda programın yetersiz kaldığı durumlarda öğretmenlerin kendi çabalarıyla öğrencilere destek sunduğu ortaya çıkmıştır. Ayrıca okul bazında yapılan uygulamalarda göçün gerçekleştiği ilk yıllarda mülteci öğrenciler için birleştirilmiş sınıf açıldığı belirlenmiştir. Görüşmeye katılan bazı öğretmenler ayrıcalıklı bir programa ihtiyaç olmadığı, mevcut programın düzenlenerek, tüm öğrencileri kapsayabileceği yönünde görüşlerini bildirmişlerdir.

7.1.2. *Mülteci Çocukların Eğitimlerinin Nasıl Yapılacağına Yönelik Verilen Eğitimlere İlişkin Sonuçlar*

Millî Eğitim Bakanlığının mülteci çocuklara yönelik uyguladığı programlarla ilgili öğretmenlere verdiği eğitimlere ilişkin sadece iki öğretmen mülteci çocukların eğitimine

yönelik kurs/seminer aldığı sonucuna ulaşılmıştır. Kursların genel olarak mülteci öğrencilerin uyum süreciyle ilgili olduğu anlaşılmıştır. kurslara katılan öğretmenlerin bu seminerlerden verim aldıkları ve bu kapsamda mesleki deneyimlerinin arttığı anlaşılmıştır. Katılımcılardan 15 öğretmenin ise mülteci öğrencilerle ilgili herhangi bir eğitime katılmadıkları sonucuna ulaşılmıştır.

7.1.3. Mülteci Çocukların Eğitimine Yönelik Çalışmaların Okullarda Uygulanabilirliğine İlişkin Sonuçlar

Görüşmeye katılan öğretmenlerin bu soruya verdikleri yanıtlarda sanatsal programlarının uygulaması açısından okulların fiziki koşullarının elverişsizliği ve ekonomik yetersizliklerinden kaynaklı sıkıntılar yaşandığı sonucu ortaya çıkmıştır. Uygulama atölyesinin olmayışı, ders saatinin yetersiz oluşu, öğrencilerin ekonomik sıkıntılarından kaynaklı malzeme gerektiren çalışmaların uygulanamayışı gibi nedenler bu sıkıntılardan bazılarıdır. Ayrıca mülteci çocukların eğitime yönelik çalışmaların okullarda uygulanabilir olduğu düşüncesini savunan öğretmenlerin program kapsamında bazı esnekliklere gittiği veya kendi çabalarıyla araç- gereç temin ederek uygulama yapabildikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Dil ve ifade anlamında mültecilerin çoğunun sorun yaşamadığını düşünen katılımcılar bu öğrencilerin bölge insanıyla kaynaştığı ve uyum sağladıkları, bir kısım öğretmen ise dil konusunda mülteci öğrencilerin halen sıkıntı yaşadıkları ve bu sorunun tam olarak giderilemediği, ifadeleriyle anlamlı bir şekilde ayrılık yaşadıkları sonucu ortaya çıkmıştır.

Mülteci öğrencilerin yeterince sağlanamayan uyum süreci, veli, öğretmen, idarenin sanat eğitime yönelik tutumları, savaş, göç travması gibi sebeplerden dolayı uygulamada sıkıntılar yaşandığı saptanmıştır. Katılımcıların mülteci çocukların eğitime yönelik çalışmaların okullarda uygulanabilirliği hakkında görüşlerinden yola çıkarak okul idaresinin desteği, sivil toplum kuruluşlarının desteği ve MEB'in desteği gibi koşullara bağlı olarak uygulanabileceği sonucu ortaya çıkmıştır.

7.1.4. Mülteci Çocuklara Yönelik Sanatsal Çalışmalarda Kurum ve Kuruluşlarla Yapılan İş Birliğine İlişkin Sonuçlar

Görüşmeye katılan öğretmenlerin verdikleri yanıtlardan yola çıkarak yapılan iş birliğinin birkaç öğretmenle sınırlı olduğu ve bu iş birliğinin öğretmenin bu konu hakkındaki

duyarlılığından dolayı gerçekleştiği sonucu ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda valilik, belediyelerin kısmide olsa kırtasiye malzemesi sağladığı, UNICEF'in desteği ile düzenlenen seminer kapsamında kendileriyle iş birliği yapıldığı sonucu ortaya çıkmıştır. Ayrıca bu kapsamda sivil toplum kuruluşları aracılığı ile sergi ve yarışmalar düzeyinde bir takım iş birliği yapıldığı çıkarımlarına ulaşılmıştır.

Mülteci çocukların sanat eğitimine yönelik çeşitli kurum ve kuruluşlarla iş birliğine ilişkin sorunun devamında öğretmenlerin mülteci çocuklarla birlikte kendi çabasıyla ve okul idaresinin sağladığı imkânlar dâhilinde birkaç etkinlik müze ve sanat gezisi düzenlediği sonucuna ulaşılmıştır. Görüşmeye katılan öğretmenlerinin büyük çoğunluğu okul, toplum kurumların ve kuruluşların sanat derslerine yönelik olumsuz tutumlarından dolayı kendilerine destek sağlanmadığı ve bu nedene bağlı olarak etkinlik yapamadıkları ortaya çıkmıştır.

Katılımcıların açıklamalarından yola çıkarak öğrencilerin ekonomik kaygılardan dolayı bir işte çalışmak zorunda kaldığı, bu nedenden dolayı eğitim öğretimlerini aksattığı ortaya çıkmıştır. Özellikle Covid-19 kaynaklı pandemi sürecinin eğitimi sekteye uğratmasından dolayı sanatsal etkinliklerinin yeterince yapılamadığı görülmüştür.

7.1.5. Mülteci Çocukların Eğitimine Yönelik Sanat Eğitimi Çalışmalarının Kişisel Gelişime Katkılarına İlişkin Sonuçlar

Araştırmaya katılan öğretmenlerin görüşlerinden yola çıkarak sanat eğitiminin kişisel gelişim açısından katkılarını mülteci olan ve olmayan öğrencileri ayırt etmeksizin aynı kapsamda değerlendirmişlerdir. Bu durumu sanatın evrensel dili ve dışavurumdaki etkisi ile açıklandığı görülmüştür. Sanatın kişisel gelişimde; akademik başarıyı artırma, iletişim, arkadaşlık kurma, düzen kurabilme, kendini ifade etme, sorgulama becerisi, özgür düşünce, yaratıcılık, estetik oluşturma, görsel okuryazarlık gibi bilişsel beceriler ile dışavuruma, uyum, ahlaki beceri, kendini keşfetme, insanlığa yarar , özgüven, ruh sağlığı, ifade etme, güven, motivasyon gibi duyuşsal beceriler ve yaparak yaşayarak öğrenme ve dinleme gibi psiko-motor becerilerin gelişiminde katkı sağladı sonucuna ulaşılmıştır. Buna bağlı olarak sanat eğitimiyle çocukların akademik başarılarının geliştiği ve mülteci çocukların travmaya bağlı bir takım psikolojik sorunlarının sanat yolu ile giderilebileceği konusunda öğretmenlerin ortak görüşlerinin olduğu saptanmıştır. Sonuç olarak sanat derslerinin tüm çocuklar açısından bilişsel, duyuşsal ve ruhsal açıdan olumlu katkılarının

olduğu ve bu bağlamda sanat derslerine daha çok önem verilmesi gerektiğinin önemi ortaya çıkmıştır.

7.1.6. Mülteci Çocukların Sanat Eğitime Yönelik Çalışmaların Geliştirilmesi Açısından Önerilerine İlişkin Sonuçlar

Araştırmaya katılan öğretmenlerin görüşlerinden yola çıkarak mülteci olan ve mülteci olamayan tüm öğrencileri içine alacak şekilde sanat eğitim çalışmalarının geliştirilmesi açısından önerileri şu şekildedir. Sanat derslerinin uygulamalı kısmının daha verimli geçmesi için okullarda atölyelerin olması gerektiği ve öğrencilerin ekonomik gelir düzeyinin düşük olmasından dolayı araç gereç temininde gerekli desteğin kamu kurum ve kuruluşlar tarafından sağlanmasına yönelik talepler dile getirilmiştir. Sanat derslerine karşı ailelerin olumlu tutum edinmelerini sağlamak için eğitimciler ve genelde de toplumun bilgilendirilmesi önemine değinilmiştir. Sanat eğitimini programlarının herkesi kapsayacak şekilde geliştirilmesi, okul içi ve okul dışı aktivitelerin daha planlı ve daha yoğun bir şekilde uygulanmasının sağlanması için çaba gösterilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca sanat derslerinin verimliliği açısından ders sürelerinin yeterli seviyeye çıkarılması konularında isteklerini dile getirmişlerdir. Yine mülteci çocukların akademik başarıları ve toplumsal uyumları için öncelikle dil eğitimlerine yönelik çalışmaların artırılması gerektiği belirtilmiştir. Yapılan sanatsal uygulamaların sergilenmesi öğrencilerde özgüven duygusunu oluşturduğu, emeklerinin değerli görüldüğü hissiyatını artırdığı ve öğrencilerde buna benzer olumlu duyguların gelişmesine katkı için yetkili makamların çalışmaların sergileme aşamasında desteklerinin olması gerektiği vurgulanmıştır.

7.2. ÖNERİLER

7.2.1. Araştırmaya İlişkin Öneriler

- Milli Eğitim Bakanlığının öğretim programlarında Sanat Eğitimi Programlarının daha kapsamlı hale getirilmesi açısından ihtiyaç analizlerinin belirlenmesi, ders saatinin bu bağlamda yeterli seviyeye çıkartılması,
- Okul ve kurumlarda sanatın farklı disiplinlerine bağlı olarak atölyelerin kurulması
- Öğrencilerin sanat uygulamaları yapabilmeleri için atölye, araç – gereç ve malzeme temininde destek sunulması,
- Yapılan sanatsal çalışmaların sergilenmesi açısından destek sunulması,

- Dil becerisinin yeterli seviyeye ulaşması ve adaptasyon süreci sağlanması için eğitim, sosyal, kültürel ve ekonomik açıdan projelerin geliştirilmesi Sanat eğitimine karşı toplumsal tutumun değiştirilebilmesi açısından öncelikle eğitimcilerin bu konuda tutumlarının değişimi sağlanmalı,
- Okullar, eğitimde başarılı olmayı destekleyen, sosyal katılım alanı sağlayan ve yerleşim için önemli bir koşul olan okuryazarlığı geliştirmekten sorumlu yerlerdir. Bu bağlamda öğrencilerin devamsızlıkları takip edilmeli, devamsızlıklara sebebiyet veren ekonomik kaygıların iyileştirilmesi zorunludur.
- Spor kültür ve sanat faaliyet alanları oluşturulmalı ve buna bağlı olarak eğitim ve sanat gezileri için bütçe oluşturulmalı,
- Genel olarak eğitim ve öğretim programlarının bölge halkının ihtiyaçlarını kapsayacak şekilde tüm öğrenciler açısından kapsayıcı ve fırsat eşitliğine dayalı olarak geliştirilmesi,
- Sanatın eğitime yönelik olarak programlarının hem tüm öğrenciler hem de mülteci öğrenciler için kendi kültürel değerlerini kapsayan programların ve öğrenme ortamlarının hazırlanması gerektiği önerilmektedir.

7.2.2. Araştırmacılar İçin Öneriler

Sanat eğitimi uygulamalarının çeşitli gruplar üzerindeki etkilerini farklı araştırma yöntemleriyle çeşitlendirilip araştırılması özgün sonuçlar elde edilmesine katkı sağlayacaktır.

Çeşitli grupların eğitime yönelik proje, program ve çalışmaların geliştirilmesi açısından farklı illerde bu tür araştırmaların yapılması önemli sonuçlara ulaşmada fayda sağlayacaktır.

Ayrıca öğretmenlerle yüz yüze gerçekleştirilen araştırmalarda sorunlara detaylı çözümler üreteceği, araştırmalara önemli katkı sağlayacağı düşünülerek katılımcılarla karşılıklı görüşme yapılan nitel araştırma yöntemlerinin kullanılması araştırmacılara önerilebilir.

8. KAYNAKLAR

- Adıgüzel, Y. (2016). *Göç sosyolojisi*. İstanbul: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Ager, A. & Strang, A. (2008). Understanding integration: a conceptual framework. *Journal of Refugee Studies*, 21(2),
- Ak, G. & Akarçay, P. (2018). Sosyolojik, psikolojik ve kuramsal açıdan göç olgusu: küreselleşmenin insani ve vicdani yüzü. *Kesit Akademi Dergisi*, (14), 188-202.
- Akkayan, T. (2003). *Türkiye'de iç göçler ve sorunlar*. *Antropoloji*, (15), 29-61.
- Akkurt, S., & Boratav, O. (2018). Neden Sanat Eğitimi? *Uluslararası Eğitim Araştırmacıları Dergisi*, 1(1), 54-60.
- Aktın, K. (2018). Sığınmacı çocukların mutluluk temalı resimlerinden yansımalar. *İlköğretim Çevrimiçi*, 17(3): s.1524-1547.
- Alakuş, A. O., Abacı, O., Gökay, M., Maccario, K. N., & Tuna, S. (2005). *İlköğretim Sanat Eğitimi Kuramları ve Yöntemleri*. Görsel Sanatlar Eğitimi Derneği Yayınları, 3, 28.
- Altıntaş, B. & Balçık, T. Y. (2018). Göçmen öğrencilerin sanatla entegrasyonunun sağlanması. *Black Sea Journal of Public and Social Science*, 1(1),26-29.
- Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S., & Yıldırım, E. (2007). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri*. Sakarya: Sakarya Yayıncılık.
- Artut, K. (2004). *Sanat eğitimi kuramları ve yönetimi* (3. Baskı). Ankara: Anı Ayıcılık.
- Aslan, E. (2016). Üretici bir etkinlik alanı olarak sanat eğitiminin toplumsal gerekliliği. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 5(3), 290-296.
- Ay, E. (2019). *Avrupa Birliği'nin ortak göç ve mülteci politikası: Suriye iç savaşı örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Ayaydın, A. (2020). Psikoloji ve sanat etkileşimi üzerine. *Bilim, Eğitim, Sanat ve Teknoloji Dergisi (BEST Dergi)*, 4(1), 8-12.
- Aydeniz, S. & Sarıkaya, B. (2021). Göçmen çocukların eğitiminde yaşanan sorunlar ve çözüm önerilerine ilişkin öğretmen görüşleri. *Milli Eğitim Dergisi*, 50(1), 385-404.

- Aykut, A. (2006). Günümüzde görsel sanatlar eğitiminde kullanılan yöntemler. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(2), 33-42.
- Bahadır, S. & Berkant, H. G. (2022). Yaratıcılığı keşfediyor ya da öldürüyor muyuz? Görsel sanatlar dersi öğretmenlerinin bakışından bir değerlendirme. *Eğitim Yansımaları Dergisi*, 6(2), 107-129.
- Baltacı, A. (2017). Nitel veri analizinde Miles-Huberman modeli. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(1), 1-15.
- Baltacı, A. (2019). Nitel araştırma süreci: Nitel bir araştırma nasıl yapılır? *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 368-388.
- Bengtsson, M. (2016). How to plan and perform a qualitative study using content analysis. *Nursing Plus Open*, 2, 8-14.
- Berry J. W. (2005), Acculturation: Living successfully in two cultures. *International journal of intercultural relations*, 29(6) 697-712.
- Borjas, G. J. (1994). The Economics of Immigration. *Journal of Economic Literature*, 32, 1667-1717.
- Bostancıoğlu, B. & Kahraman, M. E. (2017). Sanat terapisi yönteminin ve tekniklerinin sağlık – iyileştirme gücü üzerindeki etkisi. *Beykoz Akademi Dergisi*, 5(2), 150-162.
- Boydaş, N., (2004). *Sanat eleştirisine giriş*. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Buyurgan, S. & Buyurgan, U. (2012). *Sanat eğitimi ve öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Büyükalın, F. S., Cancan, D.A., ve Kansu-Çelik, F., (2018). Suriyeli çocukların Suriye'ye bakış açılarına ilişkin resimlerinin analizi. *Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(1), 2147-1037.
- Cemaloğlu, N. (2021). *Bilimsel araştırma teknikleri ve etik*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Cömert, S. (2019). Görsel sanatlar öğretmenlerinin karşılaştıkları problemler ve çözüm önerileri. *EKEV Akademi Dergisi*, 0(78), 497-510.
- Creswell, J. W. (2002). Educational research: Planning, conducting, and evaluating quantitative. Prentice Hall Upper Saddle River, NJ.

- Creswell, J. W. (2013). *Nitel araştırma yöntemleri: Beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma deseni*. (M. Bütün ve C. B. Demir Çev. Ed.). Siyasal Kitabevi.
- Çakır, S. (2011). Türkiye’de göç, kentleşme/gecekondu sorunu ve üretilen politikalar. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 23, 209-222.
- Çimşir, S. & Baysal, Z. N. (2020). Yabancı uyruklu ilköğretim öğrencilerinin öğretmenleri ve ders başarıları ile ilgili yaşadıkları sorunların ve çözüm yollarının kendi bakış açılarından incelenmesi. *Medeniyet Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 4 (1), 28-45.
- Çoban, D. (2022). *Mülteci öğrenci bulunan okullarda yaşanan sorunlar ve çözüm önerileri: Kilis ili örneği*. Yüksek Lisans Tezi. Kilis 7 Aralık Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı.
- Çolak, İ. & Tüzel İşeri, E. (2022). Okul yöneticilerine göre sığınmacı öğrencilerin eğitim sorunları. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 18, 93-113.
- Demirhan Y. & Aslan S. (2015). Türkiye’nin sınır ötesi göç politikaları ve yönetimi. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(9), 23-62.
- Denzin, NK ve Lincoln, YS (2008). Giriş: Nitel araştırma disiplini ve uygulaması.
- Dikici, E. (2021). Göç, entegrasyon ve eğitim eksenli: Birleşik Krallık’taki Türkler. *Milli Eğitim Dergisi*, 969-990.
- Doğanay, H. (1994). *Türkiye beşerî coğrafyası*. Ankara: Gazi Büro Yayınları.
- Donelli, F. (2018). Syrian refugees in Turkey: A security perspective. *New England Journal of Public Policy*, 30(2).
- Dryden-Peterson, S., Adelman, E., Bellino, MJ ve Chopra, V. (2019). Mülteci eğitiminin amaçları: Mültecileri ulusal eğitim sistemlerine dahil etme politikası ve uygulaması. *Eğitim Sosyolojisi*, 92(4), 346-366.
- Duman, S., (2008), Atatürk döneminde Romanya’dan Türk göçleri 1923-1938, *Bilgi Dergisi*, 45, 23-45.
- Dursun, E. (2022). *Göç ve mülteci konulu Türkçe ve çeviri çocuk edebiyatı eserlerinde eğitsel iletilerin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Trabzon Üniversitesi, Trabzon.

- Dündar, S. & Çokokumuş, B. (2022). Yabancı uyruklu ortaokul öğrencilerinin görsel sanatlar eğitim ve öğretimine yönelik öğretmen görüşleri. *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 9(81).
- Edman, I. (1998). *Sanat ve insan*. (T. Oğuzkan, Çev.) İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Edwards L. C. & Nabors, M.L. (1993). The creative art process: what it is and what it is not. *Young Children*, 48(3), 77-81.
- Efe, H. (2018). Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye’de yaşanan göçler ve etkileri. *Sosyal Bilimler Metinleri*, 1, 16-27.
- Ekinci, B. (2016). *Eğitim fakülteleri 1998 ve 2006 resim-iş eğitimi programlarının değerlendirilmesi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi / Eğitim Bilimleri Enstitüsü / Eğitimin Kültürel Temelleri Ana Bilim Dalı / Güzel Sanatlar Eğitimi Bilim Dalı, Ankara.
- Ekşi, A. (2009). Mülteci ve göçmenlerde psikopatoloji, *XI. Anadolu Psikiyatri Günleri Tam Metni Kitabı*, 70, Adana.
- Ekşi, N. (2014). İltica talepleri reddedilerek Türkiye’den sınır dışı edilmelerine karar verilen yabancılara ilişkin AİHM kararlarının yabancılar ve uluslararası koruma kanununa etkisi. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, 5(19), 53-99.
- Erkuzu, D. ve Çoban, A. (2019). Cumhuriyetin kuruluşundan günümüze görsel sanatlar dersi. *The Journal of International Lingual Social and Educational Sciences*, 5(2), 239-253.
- Güler, A. (2021). Göç olgusunun çok boyutlu etkileri ve Türkiye’ye yansımaları. *Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10 (2), 218- 239.
- Gümüştən, D. (2017). Mülteci çocukların eğitimi ve uyumlarına yönelik yapılan müdahale programları üzerine bir derleme. *Nesne Psikoloji Dergisi (NPD)*, 5(10), 247-264.
- Günkör, C. (2018). Göç olgusunun eğitim sistemine etkilerinin değerlendirilmesi. *Uluslararası Medeniyet Çalışmaları Dergisi*, 3(1), 59-71.
- Hasgül, E. (2020). Sosyal hizmet eğitiminde sanat, sanat terapisi ve sanat eğitiminin önemi. *Third Sector Social Economic Review*, 55(2), 1318-1329.

- Hek, R. (2005). The role of education in the settlement of young refugees in the UK: The experiences of young refugees. *Practice*, 17(3), 157-71.
- IOM (Uluslararası Göç Örgütü) (2009) Göç terimleri sözlüğü, Cenevre: IOM, Yayın No: 18.
- İçduygu, A., & Aksel, D. B. (2012). Türkiye’de düzensiz göç. Ankara. *Uluslararası Göç Örgütü Türkiye Yayınları*.
- İlhan, E. (2019). *Yoğun göç alan yerlerdeki okullarda görev yapan öğretmenlerin göçmen çocuklarla olan iletişimlerine dair tutumlarının incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- İlkyaz, E. (2020). *Göçmenlere yönelik uygulanan eğitim, politikalarının ve sorunlarının karşılaştırılmalı olarak incelenmesi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Bahçeşehir Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.
- Karadeniz, C. (2015). *Çağdaş müze ve kültürel çeşitlilik: arkeoloji müzesi uzmanlarının kültürel çeşitliliğe ilişkin yaklaşımlarının değerlendirilmesi*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitimin Kültürel Temelleri Anabilim Dalı Güzel Sanatlar Eğitimi Bilim Dalı, Ankara.
- Kandinsky, W. (1993). *Sanatta zihinsellik üstüne*. (Turan. T. Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Kapitan, L. (2009). Kurtuluş sanatı: Sanat terapisi için sanatsal bir mirası ileriye taşımak. *Sanat Terapisi*, 26 (4), 150-151.
- Karaağaç, F. & Güvenç, H. (2019). Resmi ilkokullara devam eden Suriyeli mülteci öğrencilerin eğitim sorunları. *OPUS International Journal of Society Researches*, 11 (18), 530-568. DOI: 10.26466/opus.530733
- Kaştan, Y. (2015). Türkiye’de göç yaşamış çocukların eğitim sürecinde karşılaşılan problemler. *Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2 (4), 216-229.
- Kaya, B. (2015). *Görsel sanatlar dersinin öğrencilere özgüven kazandırmada etkisi*. Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kılıçkaya, N (1988). *Yurt dışı deneyimi geçiren ve geçirmeyen lise öğrencilerinin kendini gerçekleştirme düzeyleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Kocaeli.

- Kırıçoğlu, O.T. (2015). *Sanat kültür yaratıcılık görsel sanatlar ve kültür eğitimi- öğretimi*. (2. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Kiramba, L. K., Kumi-Yeboah, A., & Sallar, A. M. (2023). “It’s Like They Don’t Recognize What I Bring to the Classroom”: African Immigrant Youths’ Multilingual and Multicultural Navigation in United States Schools. *Journal of Language, Identity & Education*, 22(1), 83-98.
- Kolah, Z. (2023). Language Barriers and Expressive Arts Therapy with Refugees: A Literature Review.
- Malchiodi, C. A. (2013). *Çocukların resimlerini anlamak*. İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri
- Makatouni, A. (2002). What motivates consumers to buy organic food in the UK? Results from a qualitative study. *British Food Journal*, 104(3,4,5), 345-352.
- Matthews, J. (2008). Schooling and settlement: refugee education in Australia. *International Studies in Sociology of Education*. 18(1), 31-45.
- Mrsevic, Z. 2000. The opposite of war is not peace – it is creativity. In *Frontline feminisms: Women,war, and resistance*,ed. M. Waller and J. Rycenga, 41–56. New York and London: Garland.
- Oktik, N. & Değer, F. (2013). Göçmen kimliğinin oluşumunda eğitimin rolü üzerine bir deneme. *Sosyoloji Dergisi*, (28), 107-123.
- Özdemir, M. (2019). *Plastik sanatlar ve psikoloji ilişkisi açısından resim sanatının psikoterapide kullanımı*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Doğu Üniversitesi, İstanbul.
- Özden, F. (2021). *Mülteci öğrencilerin okula uyum süreçlerine yönelik gerçekleştirilen eğitsel etkinliklerin*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, İstanbul.
- Özel, D. & Yıldız, E. (2020). Kapsayıcı eğitim ve ekolojik model. *Araştırma ve Uygulamada Kapsayıcı Eğitim Dergisi*, 1(2), 16-28.
- Özsoy, V. (2007). *Görsel sanatlar eğitimi: Resim- iş eğitiminin tarihsel ve düşünsel temelleri*. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.

- Öztürk, M., Cengiz, G. Ş., Köksal, H., & İrez, S. (2017). Sınıfında yabancı uyruklu öğrenci bulunan öğretmenler için el kitabı (S. Aktekin, Ed.). Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Paksoy, S., Paksoy, H. M. & Alancioğlu, E. (2013). Küreselleşmenin sosyo-politik etkileri: Arap baharı. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(46), 2-15.
- Piscitelli, B., Everett, M., & Weier, K. (2003). Enhancing young children's museum experiences: A manual for museum staff. *The QUT Museums Collaborative. Australian Research Council*.
- Read, H. (1981). *Sanat ve toplum* (S. Mülayim, çev.). Ankara: Ümran Yayınları.
- Ricucci, R. (2008) 'Yeni gelen' bir göç ülkesinde göçmen çocukları eğitmek. Bir vaka çalışması. Educating immigrant children in a 'newcomer' immigration country. A case study, *Kültürlerarası Eğitim*, 19(5), 449-460.
- Sakız, H. (2016). Göçmen çocuklar ve okul kültürleri: Bir bütünleştirme çalışması. *Göç Dergisi*, 3(1), 65-81.
- San, İ. (2010). *Sanat eğitimi kuramları*. Ankara: Ütopya Yayınları.
- San, İ. (2019). *Sanatlar eğitimi ve Kültür* (1. Baskı). Yeni İnsan Yayınevi.
- Sarıer, Y. (2020). Türkiye’de mülteci öğrencilerin eğitimi üzerine bir meta-sentez çalışması: sorunlar ve çözüm önerileri. *Eğitimde Yeni Yaklaşımlar Dergisi*. 3(1), 80-111.
- Sarıkaya, H.S. (2014). Belçika Flaman bölgesi eğitim sisteminde Türk kökenli çocukların yaşadığı temel eğitim sorunların incelenmesi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 8, 246-260.
- Sattin-Bajaj, C., Alcazar, J. B., Hong, D. D. D., & Romo-González, M. (2023). An expanded framework for preparing teachers to educate children of immigrant backgrounds. *Teaching and Teacher Education*, 129, 104-120.
- Savva, A. (2003). Young pupils' responses to adult works of art. *Contemporary Issues in Early Childhood*, 4(3), 300-313.
- Schelling, F. W. J., (2020). *Sanat felsefesi*, (M. Ertene & S. Arslan, Çev.), Ankara: Doğu Batı Yayınları.

- Sewell, K. (2011). Researching sensitive issues: a critical appraisal of ‘draw-and-write’ as a data collection technique in eliciting children's perceptions. *International Journal of Research & Method in Education*, 34(2), 175-191.
- Sezer, H. (2001). İlköğretimde resim-iş eğitimi. Ankara: MEB Projeler Koordinasyon Dairesi Başkanlığı. Ankara.
- Sönmez, V. (2010). *Program geliştirmede öğretmen el kitabı* (16. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Şen, Ü. S. (2005). Sanat eğitiminde bilimsel araştırma yöntemlerinin kullanılması. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(1), 343-360.
- Tahiroğlu, M. (2022). Göç politikaları: Türkiye’deki mülteciler ve 2023 seçimleri. *Heinrich-Böll-Stiftung (Blog)(Blog)*, 2022.
- Tolstoy, L.N. (2021). “Sanat nedir?”, (Yıldırım, K. Çev.). (2. Baskı) İstanbul: İlgi Kültür Sanat Yayınları.
- Toprak, G. (2008). *Öğretmenlerin çok kültürlü tutum ölçeğinin (Teacher multicultural attitude suvery) güvenilirlik ve geçerlik çalışması*, (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat.
- Türkmen, N.Ö., (2020). *Uluslararası göç, entegrasyon ve eğitim: ABD’deki Meksikalı göçmenlerin eğitime erişimi üzerine incelemeler*. Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Uçan, Ali (2002). Türkiye’de çağdaş sanat eğitiminde öğretmen yetiştirme süreci ve başlıca yapılanmalar. Gazi Üniversitesi “1. Sanat Eğitimi Sempozyumu.” Ankara, 1-23.
- Uğurlu, N. (2015). *Suriyeli göçmen çocuklarda sanat terapisinin travma, depresyon ve anksiyete semptomlarına etkisi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). *Bahçeşehir Üniversitesi, İstanbul*.
- Ulutaş, İ., ve Ersoy, Ö. (2004). Okul öncesi dönemde sanat eğitimi, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 12(1), 1-12.
- UNESCO. (2005). Guidelines for inclusion. ensuring access to education for all. Paris: *United Nations Educational, Scientific andn Culturaln Organization*.

- UNESCO. (2009). Defining an inclusive education agenda: Reflections around the 48th session of the international conference on education. Geneva: UNESCO International Bureau of Education.
- Ünal, R. ve Gedik, M. (2022) Türkiye’de göç yönetimi ve sosyal hizmet bakış açısından değerlendirilmesi. *Toplumsal Politika Dergisi*, 3 (1), s. 52-70.
- Ünal, S. (2014). Türkiye’nin beklenmedik konukları: “Öteki” bağlamında yabancı göçmen ve mülteci deneyimi. *Journal of World of Turks*, 6(3), 65-89.
- Yalçın, C. (2004). *Göç sosyolojisi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Yavuzer, H. (2016). *Resimleriyle çocuk: Resimleriyle çocuğu tanıma*. (20. Baskı). İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2021). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (12. baskı). Ankara: Seçkin Yayınları.
- Yıldırım, C. (1987). *Eğitim felsefesi*. Ankara: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Yılmaz, A. (2014). Uluslararası göç: Çeşitleri, nedenleri ve etkileri. *Turkish Studies (Elektronik)*, 9(2), 1685-1705.
- Yolcu, E. (2009). *Sanat eğitimi kuramları ve yöntemleri*. Ankara: Nobel Yayıncılık.

RESMİ KURUM KAYNAKLARI

- MEB, (2018a). Görsel Sanatlar Dersi (1,2...8. Sınıflar) Öğretim Programı.
<http://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=358>
- MEB, (2018b). Görsel Sanatlar Dersi (9,10,11 ve 12. Sınıflar) Öğretim Programı
<http://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=339>

İNTERNET KAYNAKLARI

- American Art Therapy Associatio AATA. (2017). <https://arttherapy.org/>
- Erden, Ö. (2022). Refugee Education Curriculum. Routledge.
<https://doi.org/10.4324/9781138609877-REE141-1> Erişim:01.07.2023

Erden, Ö. (2021, 15 Ağustos) 2011'den Bugüne Türkiye'de Uygulanan Mülteci Eğitim Politikalarının Analizi [Video]. Erişim adresi:

https://www.youtube.com/watch?v=f_0P87msxAE. Erişim:01.07.2023

Inter-Agency, INEE Minimum Standards for Education in Emergencies, Chronic Crises and Early Reconstruction, 2004, available at:

<https://www.refworld.org/docid/41f627494.html> Erişim:01.07.2023

Özgüzel, S.(2023). Vatandaşlık-bilinci-ve-eşitlik-yasası. Erişim adresi:

<https://ogretmenimecesi.com/9-7-sosyal-uyum-ve-entegrasyon-i-> Erişim: 16.05.2023

URL-1: <https://sozluk.gov.tr/>. Türk Dil Kurumu, Güncel Türkçe sözlüğü (2011). Erişim: 12.24.2022

URL-2: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Uluslararası-Goc-Istatistikleri-2021-45814>

URL-3: <https://www.goc.gov.tr/duzensiz-goc-istatistikler>. Erişim:01.05.2023

URL-4: [Araştırma ve raporlar | UNICEF Türkiye](#). Türkiye’de Geçici Koruma Altında Olan Suriyeli Çocuklara Yönelik Eğitim Müdahalesinin Belgelendirilmesi. Nihai Rapor Eylül 2022. Erişim:01.05.2023

URL-5: [Nitelikli kapsayıcı eğitim | UNICEF Türkiye](#). 02.05.2023

URL-6: <http://mevzuat.meb.gov.tr/dosyalar/1715.pdf>. Millî Eğitim Bakanlığı, Yabancılar Yönelik Eğitim- Öğretim Genelgesi. Erişim: 24. 04. 2023

URL-7: <https://www.unicef.org/turkiye/media/8006/file>. Erişim: 24.04.2023

URL-8: http://hbogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2022_01/26165737_goc2022sunu.pdf

URL-9: [inseaconstitution2014_word_july_2019final](#). InSEA (Uluslararası Sanat Eğitimi Topluluğu) Anayasası. Erişim: 01.02.2023

Vatanoğlu, E. (2023). Sanat terapisinin iyileştirici gücü. <https://www.dnbiyomed.com/blogoku/sanat-terapisinin-iyilestirici-gucu-831>. Erişim: 02.02.2023

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun (YUKK) Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik (2016.17.Mart). Resmî Gazete (Sayı: 29656). Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/03/20160317-11.htm>

9. EKLER

EK-1: ARAŞTIRMA ETİK ONAY İZNİ

T.C.
DİCLE ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Hukuk Müşavirliği

Sayı : E-14679147-663.05-424201
Konu : İnceleme (Projenin Değerlendirilmesi)

04/01/2023

Sayın ÖZEN TEKİN

"Mülteci Çocuklara Yönelik Uygulanan Sanat Eğitimi Programları (Diyarbakır Örneği)" başlıklı çalışmanız Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Çalışma ve Yayın Etiği Yönergesi uyarınca Üniversitemiz Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu Başkanlığı tarafından değerlendirilmiş olup söz konusu çalışmanın bilimsel etik açısından uygun olduğuna ilişkin Üniversitemiz Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu Başkanlığı kararı Üniversitemiz Rektörlük Makamının 04.01.2023 tarih ve 422634 sayılı Olur'u ile uygun görülmüştür.

Bilgilerini rica ederim.

Av. Rengin AVCI
Hukuk Müşaviri V.

Ek: İlgili Belgeler(1 sayfa)

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu :BSNZK47D68 Pin Kodu :00242
Adres:Dicle Üniversitesi Rektörlüğü, 21280-Diyarbakır
Telefon:+90 412 241 10 00 Faks:+90 412 241 10 56
e-Posta:gensek@dicle.edu.tr Elektronik Ağ:http://www.dicle.edu.tr

Belge Takip Adresi : <https://turkiye.gov.tr/ebd?eK=5539&eD=BSNZK47D68&eS=424201>

Bilgi için: Erkan Seyrek
Unvanı: Büro Personeli

Evrak Tarih ve Sayısı: 02/01/2023-421251

	DİCLE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER ETİK KURULU PROJE ONAY BELGESİ FORMU (EK 4)
---	---

Üniversitemiz Eğitim Bilimleri Enstitüsü Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı Resim İş Eğitimi Dalı'nda Yüksek Lisans öğrencisi Özen TEKİN'in Dr. Öğr. Üyesi Berivan EKİNCİ danışmanlığında "Mülteci Çocuklara Yönelik Uygulanan Sanat Eğitimi Programları (Diyarbakır Örneği)" başlıklı çalışması, Dicle Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu Yönergesi uyarınca değerlendirilmiştir.

SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER ETİK KURULU KARARI (Etik Kurul tarafından doldurulacaktır)	
Başvuru formunun Etik Kurula ulaştığı tarih	26.12.2022/417102
Etik Kurul Karar toplantı tarihi ve karar sayısı	30.12.2022—355
☒ Proje etik açısından uygun bulunmuştur.	
☐ Proje etik açısından geliştirilmesi gerekmektedir.	
Açıklama:	
☐ Proje etik açısından uygun bulunmamıştır.	
Açıklama:	

Prof. Dr. H. Musa BAĞCI
BAŞKAN

Prof. Dr. Hasan TANRIVERDİ
ÜYE

Prof. Dr. Mehmet Mesut ERGİN
ÜYE

Prof. Dr. Kemal ÖZGEN
ÜYE

Prof. Dr. Mehmet Halis ÖZER
ÜYE

Prof. Dr. Bahar BURTAN DOĞAN
ÜYE

Doç. Dr. Oktay BOZAN
ÜYE

ASLI GİBİDİR

HKM-FRM-499/00

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

EK-2: ARAŞTIRMA İZNİ

T.C.
DİYARBAKIR VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : E-30769799-44-69373962
Konu : Araştırma İzni (Özen TEKİN)

27.01.2023

MÜDÜRLÜK MAKAMINA

- İlgi: a) MEB Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğünün 21/01/2020 tarih ve 1563890 sayılı 2020/2 Nolu Genelgesi
b) Dicle Üniversitesi Rektörlüğünün 19/01/2023 tarih ve 433887 sayılı yazısı.

Dicle Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Resim-İş Eğitimi Bilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi Özen TEKİN'in "**Mülteci Çocuklara Yönelik Uygulanan Sanat Eğitimi Programları (Diyarbakır Örneği)**" konulu araştırma çalışmasını İlimize bağlı okul müdürlerine yönelik uygulama talebi ilgi (b) yazıda belirtilmektedir.

Söz konusu araştırma çalışmasının **Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Milli Eğitim Temel Kanunu ile Türk Milli Eğitiminin Genel amaçlarına uygun olarak ilgili yasal düzenlemelerde belirtilen ilke, esas ve amaçlara aykırılık teşkil etmeyecek şekilde** gönüllülük esasına bağlı olarak yapılması uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görülmesi halinde olurlarınıza arz ederim.

Enver ÇELİK TEN
Müdür Yardımcısı

OLUR
Murat KÜÇÜKALİ
İl Millî Eğitim Müdürü

EK:

- 1- Anket Belgeleri
- 2- Değerlendirme Formu

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Adres : şehitlik mahallesi mehmet akif ersoy bulvarı eski eğitim fakültesi binası
Telefon No : 0 (412) 322 22 35
E-Posta: arge21@meh.gov.tr
Kep Adresi : meb@hs01.kep.tr

Belge Doğrulama Adresi : <https://www.turkiye.gov.tr/meb-ebys>

Bilgi için: BİNGÖL GÜLTEKİN

Unvan : İşçi
İnternet Adresi: Faks:

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evrak.sagun.meb.gov.tr> adresinden c5hh-a188-39e4-b2ce-ac9c kodu ile teyit edilebilir.

EK-3: GÖNÜLLÜ KATILIM FORMU

	DİCLE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER ETİK KURULU GÖNÜLLÜ KATILIM FORMU (EK 2)
---	--

Değerli Öğretmenler;

Dicle Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans programında “**Mülteci Çocuklara Yönelik Uygulanan Sanat Eğitimi Programları (Diyarbakır Örneği)**” başlıklı yüksek lisans tez çalışmasını Dr.Öğr.Üyesi Berivan EKİNCİ danışmanlığında sürdürmekteyim. Bu araştırmada uzman kişilerce uygun görülen görüşme soruları ile Diyarbakır ili dört merkez ilçesinde mülteci öğrencilerin öğrenim gördüğü, resmi ortaokul ve liselerde görev yapan görsel sanatlar öğretmenleri ile görüşülerek gerçekleştirilecektir. Bu kapsamda ses kayıt cihazı ile yapılacak görüşmede, sizden 6 adet görüşme sorusuna yanıt vermeniz beklenmektedir. Çalışmaya katılımınız 30 dakika kadar zamanınızı alacaktır. Katılım tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır ve sizden kimlik belirleyici hiçbir bilgi talep edilmeyecektir. Cevaplarınız gizli tutulacak ve sadece araştırmacılar tarafından değerlendirilecektir. Elde edilen bilgiler bilimsel yayınlarda kullanılacaktır.

Çalışma, kişisel rahatsızlık verecek unsurlar içermemekle beraber, sorulardan ya da herhangi bir nedenden dolayı hoşnutsuzluk hissetmeniz durumunda, uygulamadan ayrılabilirsiniz. Çalışma bitiminde, konuyla bağlantılı daha fazla bilgi almak ve sorularınız için Özen TEKİN, “...” adresi, “...” e posta adresi ve “...” numaralı telefon ile iletişim kurabilirsiniz.

Araştırmaya sağlayacağınız katkı için teşekkürlerimi sunarım.

SORUMLU ARAŞTIRMACI

Adı Soyadı Özen TEKİN	Tarih .../...2022	İmza
--------------------------	----------------------	------

Bu çalışmaya özgür irademle gönüllü olarak katılıyorum ve istediğim zaman ayrılacağımı bilerek, şahsımdan sağlanan bilgilerin bilimsel amaçlı yayınlarda kullanılmasını kabul ediyorum.

GÖNÜLLÜ KATILIMCI

Adı Soyadı	Tarih	İmza
------------	-------	------

EK-4: GÖRÜŞME FORMU

Sayın Uzman,

Dicle Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı Resim-İş Eğitimi Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı kapsamında “Mülteci Çocuklara Yönelik Uygulanan Sanat Eğitimi Programları” başlıklı tez çalışmasını, Dr. Öğr. Üyesi Berivan EKİNCİ danışmanlığında yürütmekteyim.

Bu tez çalışmasının amacı; mülteci çocuklara yönelik uygulanan eğitim programlarından sanat eğitimi çalışmalarının incelenmesi ve bu programların yeterliliklerinin tespit edilmesidir. Araştırmanın amacına yönelik Diyarbakır’da mülteci çocukların bulunduğu okullarda çalışan görsel sanatlar öğretmenleri ile görüşme gerçekleştirilmesi tasarlanmaktadır. Yapılması tasarlanan görüşmeler sonucunda elde edilen veriler, nitel araştırma yöntemlerinden içerik analizi ile çözümlenecektir.

Bu kapsamda uygulanması hedeflenen yarı yapılandırılmış görüşme formu için içerik, kapsam ve anlatım açısından görüş ve önerilerinize ihtiyaç duyulmaktadır. Araştırmaya vereceğiniz destek ve katkılarınız için şimdiden teşekkür eder, saygılarımı sunarım.

Özen TEKİN
Dicle Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim
Tezli Yüksek Lisans Öğrencisi

**“Millî Eğitim Bakanlığı’nın Mülteci Çocukların Sanat Eğitimi Çalışmalarına
Yönelik Öğretmene Görüşler”**

Görüşme Soruları

- 1- Millî Eğitim Bakanlığı (MEB)’nin mülteci çocukların eğitimine yönelik çalışmalarla ilgili düşüncelerinizi paylaşabilir misiniz?
- 2- Mülteci çocuklara yönelik çalışmaların nasıl yapılacağına ilişkin sizlere MEB tarafından herhangi bir eğitim verildi mi? Verildiyse bunlar nelerdir? Açıklar mısınız? (Kurs, seminer, panel, sempozyum vb.)
- 3- Mülteci çocukların eğitimine yönelik çalışmaların okullarda uygulanabilir olduğunu düşünüyor musunuz? Açıklar mısınız?
- 4- Mülteci çocukların sanat eğitimine yönelik çeşitli kurum ve kuruluşlarla (sivil toplum kuruluşları, göç kurumları/kuruluşları, yerel yönetimler, Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF), müzeler vs.) iş birliği yaptınız mı? Paylaşıyor mısınız?
- 5- Mülteci çocukların eğitimine yönelik sanat eğitimi çalışmalarının kişisel gelişim açısından katkısı olduğunu düşünüyor musunuz? (Varsa) Sizce bu katkılar (becerilerin geliştirilmesi, uyum sürecini kolaylaştırma gibi) nelerdir? Açıklar mısınız?
- 6- Mülteci çocukların sanat eğitimine yönelik çalışmaların geliştirilmesi açısından önerileriniz var mı? Açıklar mısınız?

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı-Soyadı :

Doğum Yeri ve Tarihi :

EĞİTİM DURUMU BİLGİLERİ

Yüksek Lisans : Dicle Üniversitesi –Eğitim Bilimleri Enstitüsü – Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı – Resim-İş Öğretmenliği
Bilim Dalı Tezli Yüksek Lisans (2021-2023)

Lisans : Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Resim- İş Öğretmenliği (2003-2007)

Lise : Ziya Gökalp Lisesi (1995-1998)

BİLDİĞİ YABANCI DİLLER :

İngilizce

İŞ DENEYİMİ BİLGİLERİ

T.C. Millî Eğitim Bakanlığı – Öğretmen (23.03.2010 – Halen)

İLETİŞİM BİLGİLERİ

E-Posta Adresi :

Telefon :